

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΒ΄.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1959

ΑΡΙΘ. 204

Υ Π Α Ρ Χ Ε Ι Θ Ε Ο Σ ,

Β΄.

ΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τὰ περὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ ἐπραγματεύθησαν διὰ μακρῶν, μὲ βάσιν τὴν λογικὴν ἀνάλυσιν, οἱ Σχολαστικοὶ ἢ Κλασσικοὶ φιλόσοφοι. Οὗτοι διὰ συλλογισμῶν κατέληξαν εἰς τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει ὠρισμένης ιδιότητος⁽¹⁾. Ἴδου μία, οὐχὶ πλήρης, περίληψις αὐτῶν τῶν ιδιοτήτων: Ὁ Θεὸς εἶναι ἀπειρος καὶ αἰώνιος· εἶναι αἴνλος, ἀσώματος καὶ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τύχης· εἶναι τέλειος· εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀγαθότης· γνωρίζει τὸ κακόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κακὸς οὔτε νὰ θέλῃ τὸ κακόν· τίποτε δὲν μισεῖ· εἶναι ἡ καθαρωτέρα ἀλήθεια· εἶναι παντογνώστης. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη καὶ ἐλευθερία· δὲν ἔχει πάθη ἢ ὀρέξεις. Ἔτσι, ὅμως, αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὰς διετύπωνεν ἡ κλασσικὴ φιλοσοφία, συμπύκνουν πρὸς ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκουμεν εἰς τὴν Γραφήν, εἰδικώτερον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν Βίβλον αἱ θεῖαι ιδιότητες ἀναφέρονται ὄχι ὡς τῆς λογικῆς συμπεράσματα ἀλλὰ μὲ αὐθεντικότητά ὡς αὐταπόδεικτοι.

ΗΘΙΚΗ ΑΙΤΙΟΤΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐπάρχουν πολλοὶ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους πιστεύουμεν εἰς τὸν Θεόν. Ἐνας ἐξ αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν πρέπει νὰ παραβλέ-

(1) Οἱ σχολαστικοὶ ἀνεγνώριζον ὅτι ὠρισμένα στοιχεῖα τοῦ συμβόλου τῆς Πίστεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ στηριχθοῦν ἐπὶ τῆς λογικῆς, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν δεκτὰ ὑπὸ τῆς πίστεως. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἔννοια τοῦ τρισυποστάτου.

πεται, εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον θὰ ὀνομάσωμεν «ἠθικὴ αἰτιότης σὺν ἐλευθερίᾳ». Ὅταν λέγω ἐλευθερία, ἐννοῶ τὴν δυνατότητα νὰ λαμβάνη κανεὶς ἀποφάσεις.

Ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀποψις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς—τὸ δέον (τὸ τί πρέπει νὰ πράξῃ)—ἔχει ἀπείρως μεγαλυτέραν σπουδαιότητα διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου παρὰ ἡ γνώσις καὶ ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τῆς φύσεως. Αἱ γνώσεις ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν μᾶς καθιστοῦν ἱκανοὺς νὰ κατανεώμεν περισσότερον τὸν κόσμον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν, καὶ αὐξάνουν τὰ εἰς τὴν διάθεσίν μας μέσα πρὸς βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν, πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ πόνου καὶ παράτασιν τῆς ζωῆς. Τὸ μεγαλύτερον πρόβλημα εἰς τὸν κόσμον σήμερα εἶναι ἕνα ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν συγχρόνωσ πρόβλημα: τὸ πρόβλημα τοῦ πῶς θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἀτομικὴν ἐνέργειαν διὰ τὸ καλὸν καὶ ὄχι πρὸς καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ μεγαλύτερα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεκαθεν ἀντεμετώπισαν οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς κοινωναί, ὑπῆρξαν ἠθικὰ προβλήματα καὶ συνίσταντο εἰς τὴν λήψιν ὀρθῶν ἀποφάσεων.

Ὁ λόγός μας εὐρίσκειται ἡ ἠθικὴ φύσις κυβερνωμένη ἀπὸ ἀδυσωπήτους νόμους. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἐν ἀγρία καταστάσει εὐρισκόμενον ζωικὸν βασίλειον. Ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἔχει δημιουργηθῆ προικισμένον μὲ ἐλευθερίαν. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔχει δημιουργηθῆ ὡς μία κοινωνία

ψυχῶν ἢ προσώπων ἐλευθέρων νὰ λαμβάνουν ἀποφάσεις, ἐλευθέρων «νὰ φάγουν ἢ νὰ μὴ φάγουν ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπακούομεν τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, φέρομεν τὰς συνεπειάς (2). Προφανῶς, ἐὰν ἡ ὑλικὴ φύσις, ποῦ μᾶς περιβάλλει, εἶχεν ἐλευθερίαν ἐκλογῆς, ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ τὰ πάντα θ' ἀπετέλουν ἓνα χάος.

Ἡ μελέτη τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ζώων ἀποκαλύπτει, ὅτι οἱ δύο γενικοὶ φυσικοὶ νόμοι, οἱ ὅποιοι κυβερνοῦν τὰς ἀντιδράσεις ὄλων τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου ζώντων ὀργανισμῶν εἶναι: α) Τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρησέως· β) ἡ διαιώνισις τοῦ εἶδους. Καὶ ὀλίγη μόνον σκέψις ἀρκεῖ διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι, ἐὰν οἱ δύο αὐτοὶ νόμοι δὲν ἦσαν ἰσχυρότατοι, οὐδὲν εἶδος θὰ ἐπέζη ἐπὶ μακρόν. Αὐθόρμητοι ἀντανακλαστικαὶ ἀντιδράσεις φαίνεται νὰ ἐλέγχουν, σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, τὴν συμπεριφορὰν τῶν κατωτέρων ζώων, ἀλλ' ὅσον ὑψηλότερα ἀνεβαίνει κανεὶς εἰς τὸ ζωϊκὸν βασιλεῖον, τόσοσιν ἡ συμπεριφορὰ καθίσταται πολυπλοκότερα. Ἄλλ' εἶναι ἀμφίβολον, ἐὰν ἡ ἐλευθερία, ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐκδηλοῦται εἰς οἰανδήποτε ἔκτασιν εἰς τὰ κατώτερα τοῦ ἀνθρώπου ὄντα· ἐὰν τυχὸν συμβαίνει τοιοῦτόν τι, ἡ ἔκτασις του εἶναι ἐντελῶς περιορισμένη. Ἔτσι, εἰς τὸ ζωϊκὸν βασιλεῖον «τὸ ἀτομον» ὑποχρεοῦται νὰ σέβεται ἢ νὰ ἀγαπᾷ τὸ σῶμα του καὶ νὰ μὴ τὸ βλάπτῃ, παρὰ μόνον διὰ νὰ προστατεύσῃ ἑαυτὸ ἢ τὸ εἶδος του. Εἰς τὰς σχέσεις τόσοσιν μεταξὺ τῶν ζώων τοῦ αὐτοῦ εἶδους ὅσον καὶ εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ζώων διαφόρων εἰδῶν, ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς ὠφελιμότητος, «ὁ νόμος τῆς ζούγκλας» τὸ «δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου». Μία «τάξις κυριαρχίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως» φαίνεται ὅτι ἰσχύει ἀπὸ τοὺς «πιθήκους» μέχρι τοῦ κατωτέρου ὀργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει μελετηθῆ ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἔρευναν. Ἐνα εἶδος δικτατορίας ἢ ὀλοκληρωτισμοῦ φαίνεται ἐπικρατοῦν ἰδίᾳ μεταξὺ ἐκείνων τῶν

ζώων, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουσι κοινότητες (λ. χ. ποίμνια, ἀγέλαι). Ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ καταλήξω, εἶναι ὅτι τὴν ζωὴν καὶ τὸν τρόπον τῆς καθόλου συμπεριφορᾶς τῶν κατωτέρων ζώων διέπουν νόμοι ἀληθῶς ἀδυσώπητοι.

Ἡ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ νόμος τῶν ζώων ἰσχύει καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐπηξηγημένος ὅμως μὲ τὴν ἐμφάνισιν ὀρισμένων προσθηκῶν: δηλαδὴ πρῶτον μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου διὰ τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ μυστηριώδες· δεύτερον μὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχλῆς ἢ τοῦ δέοντος (ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν συνείδησιν)· καὶ τρίτον μὲ τὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν, ὅτι ἡ δύναμις ἢ προκαλοῦσα τὸν φόβον καταδικάζει ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν ἐνοχλήν.

Ὅθεν παρατηροῦμεν ὅτι μία αἰτιώδης ἄλλυσις ἀπὸ τὸν ἄψυχον φυσικὸν κόσμον πρὸς τὰ κατώτερα ζῶα καὶ κατόπιν πρὸς τὰ ἀνώτερα ζῶα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον μᾶς ἐλευθερίας ἀνωτέρας μορφῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς καρπὸν μεγαλύτερον ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Συγχρόνως αὐτὴ ἡ ἐλευθερία συνεδέθη μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἰκανότητος τῆς διακρίσεως μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ.

Ποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ πηγὴ αὐτῆς τῆς αἰτιώδους ἄλλυσεως; Ἄς δεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι δὲν ὑπῆρξε διάνοια ἢ δημιουργικὸς νοῦς, ὁ ὁποῖος ἐσχέδιασε τὸν ἀνθρώπινον ἐγκέφαλον ἰκανὸν νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ νὰ σκέπτεται. Μήπως τότε αὐτὴ ἡ αἰτιώδης ἄλλυσις ἐσχηματίσθη κατὰ τύχην; Εἶναι ἀστεῖον νὰ θέτῃ κανεὶς τοιαύτην ἐρώτησιν. Εἶναι πολὺ περισσότερον παράλογον τὸ νὰ πιστεύῃ κανεὶς ὅτι αὐτὴ ἡ αἰτιώδης ἄλλυσις ὀφείλεται εἰς τὴν τύχην, παρὰ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῶμεν τὸν χάριτῃ τῆς Ἀμερικῆς χύνοντας ἓνα ποτήρι νερὸ εἰς τὸ πάτωμα (3).

Ἀντιθέτως, δὲν θὰ ἦτο παράδοξον τὸ νὰ εὐρωμεν ὅτι, μέσῳ τῆς αἰτιότητος, τό-

(2) «Ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θέλεις φάγει ἀπ' αὐτοῦ· διότι καθ' ἡν ἡμέραν φάγῃς ἀπ' αὐτοῦ, θέλεις ἐξάπαντος ἀποθάνει» (Γεν. β' 17).

(3) Ἐὰν ἡ τύχη ἀπετέλει παράγοντα, εἶναι προφανές ὅτι κάποιος ἔπρεπε νὰ εἶναι παρὼν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ νὰ ρίψῃ τὸν κύβον.

σον οι νόμοι, οι οποίοι διέπουν την συμπεριφοράν των ζώων, όσον και η ανάπτυξις της ανθρώπινης νοήσεως, καθώς επίσης, περραιτέρω, και αι ιδέαι του φυσικού ήθικου νόμου, τής αγάπης, τής δικαιοσύνης, του έλέους, των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και του ώραιου, όλ' αυτά, τὸ καθένα χωριστά και όλα μαζί, μᾶς οδηγούν εἰς τὸν Θεόν.

Νομίζω ότι αι ελπίδες διὰ τὸ μέλλον του ανθρώπου στηρίζονται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς μίαν παρότρυνσιν πρὸς κατάκτησιν ἐκείνων των ἀξιών τής ζωῆς, αι ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζυγισθοῦν ἢ νὰ μετρηθοῦν. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τής καλύψεως των βασικῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν, ἡ ἀληθὴς εὐτυχία εἰς τὴν ζωὴν προέρχεται ἀπὸ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ ζυγισθοῦν ἢ νὰ μετρηθοῦν και ἀπὸ εὐχαριστήσεις, διὰ τὰς ὁποίας δὲν θὰ μετανοήσῃ κατεῖς ἔπειτα.

Ἡ ἱστορία και ἡ λογικὴ μὲ ἔχουν πείσει, ότι ἡ βεβαιότης διὰ τὴν ὑπεροχὴν των πνευματικῶν και ἠθικῶν ἀξιών, βασίζεται ἐπὶ του ἕαν εἰς τὴν κοσμοθεωρίαν, ἡ ὁποία κινεῖ τὴν ἀνθρωπίνην συμπεριφοράν, ὑπάρχη θέσις διὰ μίαν θείαν προσωπικότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν τελειότητα. Ὁ νοῦς μας ἀνακαλύπτει τὴν ἐνότητα και τὴν τάξιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ σύμπαν καθὼς και τὴν ἀρχὴν τής αἰτιότητος. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ γεγονότα δὲν ἀποτελοῦν θρησκείαν παρὰ μόνον ἕαν τοὺς ἐπιτρέψωμεν νὰ ἐνεργήσουν εἰς τὴν καθημερινὴν μας συμπεριφοράν μὲ βάσιν τὴν ἐλευθερίαν ἀφ' ἐνὸς και τὰς ιδέας περὶ Θεοῦ-πατρὸς και τής ἀδελφοσύνης των ἀνθρώπων ἀφ' ἐτέρου. Ἐὰν πρόκειται νὰ διατηρηθῇ και συνεχισθῇ ἡ πρὸς τὰ ἄνω τάσις, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸ παρελθὸν τής ἀνθρωπίνης πορείας πρὸς τελειότερας καταστάσεις, θὰ ἀπαιτηθῇ θεία καθοδήγησις. Τὰ πρόσφατα θλιβερά, ἀποτρόπαια και τραγικὰ ἱστορικὰ συμβάντα δείχνουν ότι ἡ ἠθικὴ, ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, τὸ ἔλεος, ἡ πνευματικὴ, ἔθνικὴ και ἀτομικὴ ἐλευθερία εὐρίσκονται εἰς νεκρὰν κατάστασιν, ὅταν δὲν εἶναι ριζωμένα εἰς τὴν πίστιν. Ὑπὸ τὸ κράτος του ναζιστικοῦ ἔθνικοσοσιαλισμοῦ ἢ του ἀθεϊστικοῦ κομμουνισμοῦ τὰ πλέον

προσφιλῆ δικαιώματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροίκισεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐβεβηλώθησαν και κατεπατήθησαν μέσα εἰς τὴν λάσπην⁽⁴⁾.

Μόνον μέσα εἰς ἕνα ἠθικὸν κόσμον, ἕνα κόσμον εὐθύνης, ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἐλεύθερος και νὰ ζῇ, ὅπως εἶναι πλασμένος διὰ νὰ ζῇ ὁ ἄνθρωπος. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀληθῶς ἴσοι και ἐλεύθεροι μόνον ὡς δημιουργήματα του Θεοῦ, διότι μόνον ὡς τέκνα του Θεοῦ και μόνον εἰς τὰ μάτια του Θεοῦ και ἔναντι του ὑψίστου ἠθικοῦ νόμου εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἀληθῶς ἴσοι. Ἐὰν ἀρνηθῶμεν τὴν ὑπαρξιν του Θεοῦ και του ὑψίστου ἠθικοῦ νόμου, δὲν θὰ ἔχωμεν κανὲν ἀπόλυτον ἐπιχείρημα κατὰ τής δουλείας, κατὰ του δικαίου του ἰσχυροτέρου και κατὰ τής ἀπλήστου ἐκμεταλλεύσεως του ἐνὸς ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἐὰν τὰ ἀνθρώπινα ὄντα δὲν ἔχουν ἀπόλυτον ἐσωτερικὴν ἀξίαν, ἀπόλυτον ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν βουλήσεως και ἀπόλυτα δικαιώματα, τότε κατέχουν μόνον ἐξωτερικὴν ἀξίαν και ἠμποροῦν, ἄρα, νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς πράγματα, ὡς δοῦλοι ἢ δουλοπάροικοι, ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἐξυπνάδα και τὴν δύναμιν. Τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεόν, ἠμποροῦν νὰ ἀφαιρεθοῦν μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν' ἐνῶ τὰ δικαιώματα, ποὺ παρέχονται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἀνθρώπους ἢ ἀπὸ θεσμούς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ἀνθρώπινα κατασκευάσματα, εἶναι δυνατόν οἱ ἴδιοι ἢ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ θεσμοὶ νὰ τοῦ τὰ ἀρνηθοῦν και νὰ τὰ καταπατήσουν. Ἐφ' ὅσον τὰ ἀναφαίρετα δικαιώματα δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν Ὑψιστον, ἀπὸ τὸν Δημιουργόν, εἶναι ἀνοησία τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν ότι οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν δικαιώματα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἀνθρώπινος θεσμὸς ἠμπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ ἢ ἀρνηθῇ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη ἀπόλυτον

(4) Ἐὰν σήμερα ἕνας ἄνθρωπος ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν κυβερνώσαν ὁμάδα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς παραλόγους «-ισμούς», ὅπως π. χ. ὁ ἀθεϊστικὸς ἢ εἰδωλοατρικὸς ὕλισμός, ἡ νεωτέρα ἱστορία διδάσκει ότι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ καταλήξῃ ἢ εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα ἢ τὸ ὀλιγώτερον εἰς ἕνα στρατόπεδον συγκεντρώσεως.

ἀξίωσιν νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῆ (ἐσωτερική) ἀξία, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔχη ἀπόλυτα δικαιώματα καὶ καθήκοντα παρὰ μόνον ὡς δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι μήπως ἡ ἔννοια τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων παραχώρησις ἐνὸς ὑλιστικοῦ κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ὠφελιμότης ἀποτελεῖ τὸ μόνον κριτήριον τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς κρατικῆς συμπεριφορᾶς; Ἡ μήπως ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν περὶ Θεοῦ-πατρός; Καὶ ποία πηγὴ ἐγγυᾶται εἰς τὴν ἔννοιαν περὶ ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων μεγαλύτεραν σταθερότητα; Ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ ἐλευθερία; Μήπως ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος κάθε ἀτόμου ἢ μήπως ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ παραχώρησιν μιᾶς ὑλιστικῆς κοινωνίας; Εἶναι ἀνοησία τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως καὶ αἱ ἐν γένει ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι ὑπάρχουν, ὅταν τὸ πρόσωπον εἶναι ἐξάρτημα τοῦ κράτους. Εἶναι αἱ ἔννοιαι ποὺ περιλαμβάνει τὸ σύνθημα «κισότης, ἀδελφότης καὶ ἐλευθερία» παραχωρήσεις μιᾶς ματεριαλιστικῆς φιλοσοφίας ἢ μήπως εἶναι ἀναφαίρετα δικαιώματα, μὲ βάσιν τὴν ἀδελφότητά τῶν ἀνθρώπων, πηγάζουσιν ἐκ τῆς πατρότητος τοῦ Θεοῦ;

Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῆς πίστεως εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου, συμβαίνουν ἠθικαὶ τερατωδίαὶ καὶ φρικαλεότητες, αἱ ὁποῖαι δικαιολογοῦνται βάσει τοῦ δόγματος τῶν ἀνωτέρων ἐντολῶν ἢ τοῦ δόγματος, ὅτι ἡ εὐημερία τοῦ κράτους εἶναι τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν καὶ ὁ τελικὸς σκοπός. Αὐτὸ ἦτο τὸ δίλημμα εἰς τὴν Νυρεμβέργην. Πῶς ἦτο δυνατόν οἱ ναζίσταὶ ἡγέται καὶ ἰατροί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπεύθυνοι διὰ τὰς θηριοδικίας, νὰ ἐναχθοῦν καὶ καταδικασθοῦν, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν διάπραξιν τῶν ὄσων διέπραξαν ὑπῆκουον εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ ναζιστικοῦ νόμου;⁽⁵⁾

Μόνον βάσει τοῦ αἰωνίου φυσικοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἢ, ὅπως κατὰ συγκατάβα-

σιν πρὸς τοὺς ἀθέους Ρώσους ἐκπροσώπους διετυπώθη, μόνον βάσει τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπότητος θὰ ἔμποροῦσαν νὰ ἐναχθοῦν καὶ νὰ καταδικασθοῦν. Ἐὰν μόνη πηγὴ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἶναι οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι, τότε διατί καταδικάζομεν τὴν ναζιστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ἑβραίων, τῶν Ἀθιγγάνων, τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν ἐν γένει πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος; Διατί καταδικάζομεν τὴν πρόσφατον ρωσικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Οὐγγρων πατριωτῶν; Ἐναντὶ τῶν ναζιστικῶν νόμων οἱ Ἑβραῖοι δὲν εἶχον δικαιώματα, ὅπως οἱ Οὐγγροι πατριῶται δὲν εἶχον δικαιώματα ἔναντι τοῦ κομμουνιστικοῦ νόμου. Κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπον ὑπὸ τὴν κομμουνιστικὴν διακυβέρνησιν πίσω ἀπὸ τὸ σιδηροῦν παραπέτασμα εἰς οὐδεμίαν ἀνθρωπίνην ὑπαρξιν ἀναγνωρίζονται οἰαδήποτε ἀναπαλλοτρίωτα δικαιώματα. Ἐὰν τυχὸν ὑπάρχουν ἀναφαίρετα δικαιώματα, ποῖος τὰ κατέστησεν ἀναφαίρετα; Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, τότε πῶς ἔμπορεῖ νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὸ ἰδικόν του πρόσωπον τὸν δημιουργὸν τῆς ἰδικῆς του ἀξίας καὶ ἀξιοπρεπείας, τῶν ἰδικῶν του δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων καὶ τῆς ἰδικῆς του ἐλευθερίας; Βλέπετε ὅτι πάντοτε κατ' ἀνάγκην εἰσερχόμεθα εἰς μίαν αἰτιώδη ἄλλυσιν, ἢ ὁποῖα ὀδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν, ἐκτὸς ἐὰν αὐθαιρέτως ἀπορρίψωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ προτοῦ καταλιξῶμεν εἰς αὐτήν.

Ἡ σύγχρονος ἀμερικανικὴ ζωὴ μᾶς προσφέρει πάρα πολλὰς ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἀμερικανικὸς τύπος δημοκρατίας ὑποσκάπτεται. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ὑλιστικοποιεῖται καὶ ἀποστερεῖται τῶν θρησκευτικῶν καὶ πνευματικῶν του θεμελίων. Πολλὰ ἀπόπειραι γίνονται εἰς τὸν δυτικὸν κόσμον διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἀπαραβίαστου τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, αἱ ὁποῖα ὅμως προηγουμένως ἔχουν ἐγκαταλείψει καὶ ἀπαρνηθῆ τὴν τελικὴν πηγὴν τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιζητοῦν νὰ προστατεύουσιν. Τὸ πνευματικὸν κεφάλαιον καὶ οἱ καρποὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἔμπορουν νὰ ἐπιζήσουν, ἐφ' ὅσον αἱ ρίζαι τῶν καταστρέφονται ἢ ὑποσκάπτονται ἢ ἀφίνονται ἀκαλλιέργητοι.

(5) Ἀναφέρω εἰδικῶς τὸν ναζιστικὸν νόμον, διότι τὸ κωδικοποιημένον Γερμανικὸν Δίκαιον καὶ ἡ Γερμανικὴ Νομικὴ Ἐπιστήμη εἰς πολλὰ σημεῖα ἀντετίθεντο πρὸς τὸ ναζιστικὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἐβασίζετο εἰς τὰ διατάγματα τοῦ Χίτλερ καὶ τῆς σπείρας του.

«ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΑΥΤΩΝ ΓΝΩΣΕΣΘΕ ΑΥΤΟΥΣ»

Δέν θά αναφερθῶ εἰς τόν θεϊστικόν οὐμανισμόν, τόν πανθεισμόν καί τās ἄλλας φιλοσοφίας, διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ὁ Λένιν εἶχε δίκαιον, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τήν σύγχρονον ἱστορίαν, ὅταν συνεπέραινεν ὅτι τὸ μέλλον θά συνίσταται εἴτε α) εἰς τὸ ἀπόλυτον τῆς ὕλης, δηλαδή τοῦ ἀθεϊστικοῦ ματεριαλισμοῦ ἢ ἀθεϊστικοῦ κομμουνισμοῦ εἴτε β) εἰς τὸ ἀπόλυτον τοῦ φυσικοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἐπικράτησιν τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν καί τοῦ ὁποῖου ἡ πληρεστέρα ἀποκάλυψις ἐγένεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Σήμερον εἴτε τὸ θέλομεν εἴτε ὄχι, τὸ μέγιστον μέρος τῆς ὕλικῆς δυνάμεως εἰς τὸν κόσμον εἶναι διηρημένον εἰς τὰ δύο ὡς ἄνω στρατόπεδα. Τὸ θεϊστικόν στρατόπεδον ὑποτίθεται ὅτι κατέχει ἐπιπροσθέτως καί τὴν ἠθικὴν καί πνευματικὴν δύναμιν. Τὸ ἀθεϊστικόν στρατόπεδον τοῦ Μαρξ καί τοῦ Λένιν ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν καταστροφὴν τοῦ «καπιταλισμοῦ» καί τοῦ θεϊσμοῦ, ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ καί ἀμεταβλήτων ἀρχῶν· ἡ σκοπιμότης εἶναι ἡ μόνη ἰσχύουσα ἠθικὴ καί παντὸς εἶδους δολιότης καί κτηνωδία, ἐφ' ὅσον ὑποβοηθεῖ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ἀποτελεῖ πράξιν ἠθικὴν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ «καπιταλισμοῦ», συνεχίζουσιν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κομμουνισμοῦ, καί ὅταν ὁ κόσμος θά ἔχη ξεχάσει ὅλας τὰς ἠθικὰς καί θρησκευτικὰς ιδέας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, μία νέα ἠθικὴ θά ἰδρῆθῃ. Θά εἶναι μία «ταξικὴ ἢ κρατικὴ ἠθικὴ», ἡ ὁποία δὲν θά βασίζεται εἰς τὰς περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεις τῶν καθ' ἕνασιν ἀτόμων.

Ἡ ἀσυνέπεια εἰς τὴν Μαρξιστικὴν-Λενινιστικὴν φιλοσοφίαν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσιν εἰς αὐτὴν ἀναλλοίωτοι ἀρχαί, ἡ ἐκάστοτε σκοπιμότης θά ὑπόκειται εἰς μεταβολάς. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐπανειλημμένως θά ἐπέρχεται σύγκρουσις μετὰ τῆς «κυβερνώσης ἀνωτέρας τάξεως» καί τῆς τάξεως ἐκείνης, ἡ ὁποία «θά ἤθελε νὰ εἶναι καί ἐπιδιώκει νὰ γίνῃ ἡ ἐκλεκτὴ κυβερνώσα τάξις». Καί συνεπεία τῆς ἐλλείψεως βασικῶν ἠθικῶν ἀναστολῶν,

ἡ δολιότης καί ἡ κτηνώδης σύγκρουσις θά ἐπικρατοῦν. Τὸ μόνον ἄλλο δυνατὸν σύστημα κατὰ τὴν ἀθεϊστικὴν φιλοσοφίαν, τὸ ὁποῖον θά ἠμποροῦσε, ἂν καί μὲ ὀλιγωτέρας πιθανότητος, νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἐναλλαγὴν (alternative) τοῦ Μαρξισμοῦ-Λενινισμοῦ, εἶναι ἓνα σύστημα παρόμοιον πρὸς ἐκεῖνο τῶν ἐν «κοινωνία» βιούντων ἐντόμων, δηλαδή ἡ δικτατορία, ἡ ὁποία ὅμως ἀντιτίθεται βασικῶς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ὕλη, κάτι πάρα πάνω ἀπὸ ἔντομον, κάτι περισσότερο ἀπὸ ὄχλος, τὸν ὁποῖον ὀδηγεῖ ἓνας δικτάτωρ.

Μία ἄλλη ἀσυνέπεια εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὸ μόνον μέρος, ὅπου ὁ κομμουνισμὸς ἔχει λειτουργήσῃ ἱκανοποιητικῶς, ἂν καί ὄχι τελείως, εἶναι τὰ μοναστήρια. Καί ὅμως αὐτὰ αἱ ἐπιτυχεῖς «κομμουνιστικαὶ» μονάδες δὲν ἐκτίσθησαν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως οὔτε στρατοπέδων συγκεντρώσεως οὔτε δολίων μέσων ἢ βασανιστηρίων. Ἐκτίσθησαν ὡς συνέπεια μιᾶς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία πεδίον τῆς ἔχει τὰς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων, καί λειτουργοῦν μὲ βάσιν τὴν πίστιν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθέντα φυσικὸν νόμον.

Ἡ μάχη, ἡ ὁποία τώρα διεξάγεται, ἐκβασίει τῆς θά ἔχη τὸν θάνατον τοῦ στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον θά ἠττηθῇ. Κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας ἑνδεκά εκατομμύρια πρόσωπα ἐθανατώθησαν, διότι ἐπροτίμησαν νὰ ἀποθάνουν χάριν τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ νὰ ζήσουν ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν ὕλιστικὴν εἰδωλολατρειάν. Ἀπὸ τοῦ 1939 μέχρι τοῦ 1945, τοῦλάχιστον δεκαπέντε εκατομμύρια ἄνθρωποι ἀπέθαναν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ ζήσουν σύμφωνα μετὰ τὰ κελύσματα τοῦ ναζιστικοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Πρέπει σήμερον νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας διὰ τὴν υπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καί τὴν υπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας καί ἀνεξαρτησίας. Ἀπὸ τοῦ 1933 ὑπήρξαμεν μάρτυρες τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀθεϊστικοῦ ἢ εἰδωλολατρικοῦ ὕλισμοῦ ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν κομμουνιστῶν τάξεων μεγάλων ἐθνικῶν ὁμάδων. Ἐνῶ εἰς τὰς χῶ-

ρας του δυτικού πολιτισμού ή διδασκαλία της ήθικης, της φιλοσοφίας και των θρησκευτικών εις τὰ γυμνάσια και τὰ κολλέγια, ἀκόμη δὲ και εἰς αὐτὰ τὰ κατηχητικά σχολεία, ἔχει καμφοῦν, ἢ ἄλλοτε θεωρουμένη ὡς ἀθῶα και ἄκακος φιλοσοφία τοῦ Κάρολ Μάρξ και τοῦ Νίτσε μετεφρευθῆ ἀπὸ τοὺς ἀπαστρόπτοντας τύγους τῆς ἀκαδημαϊκῆς συζητήσεως διὰ τὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐπαναστάσεως μεταξὺ ἐκατομμυρίων ἀγραμμάτων, πενομένων και καταπιεζομένων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εἶναι τόσον πολὺ ἀπεροφρημένοι ἀπὸ τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐπιβίωσιν, ὥστε θὰ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀφιερῶσιν και μίαν ἔστω σκέψιν εἰς οἰονδήποτε ἄλλο θέμα. Οἱ ἐπιθετικοὶ ἡγέται αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἔχουν διακηρύξει εἴτε τὸν ἀθεϊσμόν τῆς διανοήσεως, ἀνακηρύσσοντες θεοὺς τὴν φυλὴν, τὴν τάξιν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν πρόοδον εἴτε τὸν ἀθεϊσμόν τῆς θελήσεως, θεοποιῦντες τὴν δύναμιν, τὴν δόξαν και τὸν πλοῦτον. Ἡ ἀπεχθὴς φύσις τῆς συμπεριφορᾶς των εἶναι τόσον πολὺ γνωστή, ὥστε δὲν χρειάζεται νὰ τὴν ἀναφέρωμεν και πάλιν, και πάντως ἡ συμπεριφορὰ αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ συνηγορίαν ὑπὲρ τοῦ ἀθεϊσμοῦ οἰουδήποτε εἶδους και κατηγορίας.

Ἐπίσης παρατηρήσατε τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀθέου ἀνθρώπου ἢ τοῦ εἰδωλολάτρου, ὅταν ἀντιμετωπίξῃ ἀντιξοότηας και ὅταν ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον κατὰ τὴν ὑλιστικὴν του κοσμοθεωρίαν ἀπετέλει τὸ νόημα τῆς ζωῆς του, συντριβῆ ἢ αὐτοκτονία εἶναι συνήθως ἡ λύσις, εἰς τὴν ὁποῖαν καταφεύγει. Ὅταν ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς παύσῃ νὰ ὑφίσταται, ὅπως ἀποκαλύπτουν αἱ σημειώσεις τὰς ὁποίας καταλείπουν συνήθως οἱ αὐτόχειρες, καθὼς ἐπίσης και οἱ ἀλκοολικοί, τότε συχνάκις ἀναζητεῖται καταφύγιον εἰς τὴν αὐτοκαταστροφὴν⁽⁶⁾. Ὅταν ὁ

(6) Πλείστοι ἀλκοολικοί, ὅταν περιέλθουν εἰς πλήρη κατάστασιν μέθης, δὲν ἔχουν κανένα αἴσθημα ἀτομικῆς ἀξίας και ἀξιοπρεπείας και χάνουν κάθε νόημα και σκοπὸν τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον ἔτυχε νὰ ἔχουν.

Μία προσεκτικὴ μελέτη ἀπεκάλυψεν ὅτι τὰ 50% τῶν αὐτοκτονούντων εἶναι ἀλκοολικοί. Πολλοὶ ψυχίατροι ὁμιλοῦν περὶ τῆς μέθης ὡς ἐνὸς εἶδους προσωρινῆς αὐτοκτονίας. Ἄλλα

Χίτλερ και ἡ περὶ αὐτὸν σπεῖρα ἀπεγύγνωσαν τοὺς μὴ ὀρθοδόξους Γερμανοεβραίους ἀπὸ τοῦ πλοῦτου, τῆς δόξης και τῆς δυνάμεως των, τότε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ηὔτοκτόνησαν. Τοῦναντίον διὰ τοὺς ὀρθοδόξους Ἑβραίους αἱ ἀντιξοότητες ὑπῆρξαν ἀφορμὴ, διὰ ν' ἀποκτήσουν ἐναργεστέραν ἀντίληψιν περὶ τοῦ σκοποῦ και τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀληθῶς πιστεύει εἰς τὸν Θεόν, ποτὲ δὲν λείπει ἕνας εὐγενῆς σκοπός, ὁ ὁποῖος ἐμπνέει και καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν συνέχισιν τῆς ζωῆς.

Περαιτέρω, οὐδεὶς ἀνθρώπινος θεσμός, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχωρήθῃ ἢ ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε διὰ τῆς βίας, τὸ προνόμιον τοῦ φυσικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ ἐξαναγκασμοῦ, εἴτε οὗτος εἶναι μία κυβερνώσα ὁμάς, εἴτε μία μοναρχία, εἴτε ὁ ὄχλος, εἴτε μία συντεχνία, εἴτε ἕνα ἐπαγγελματικὸν ἢ οἰκονομικὸν μονοπώλιον, εἴτε μία γραφειοκρατικὴ ὁμάς ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς κυβερνήσεως, δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ θεσμός αὐτὸς νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ ἕνα σημαντικὸν βαθμὸν διαφθορᾶς. Δύναμις ἀποκτηθεῖσα διὰ τῆς βίας ἢ ἀποκτηθεῖσα και διατηρουμένη διὰ μηχανορραφίαν, ὅταν δὲν ὑπόκειται εἰς διαθροστικὸν και λειτουργικὸν ἔλεγχον τῶν κυβερνωμένων ἢ τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν, εἶναι προωρισμένη νὰ καταστῇ διεφθαρμένη. Ἐὰν δὲ συμβῇ οἱ φορεῖς αὐτῆς τῆς δυνάμεως νὰ εἶναι και ἄθεοι, τότε εἶναι πολὺ πιθανὸν ἢ διαφθορὰ νὰ αὐξηθῇ και ἐπεκταθῇ πολλαπλῶς. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι, ἐὰν μία ὁμάς θέλῃ νὰ ἐπιζῆσῃ, ὀφείλει νὰ βασισθῇ και νὰ βασίζεται εἰς τὰς θρησκευτικὰς, ἠθικὰς και πολιτικὰς ἀρχὰς, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζονται εἰς τὴν Διακήρυξιν τῆς Ἀνεξαρτησίας (*).

ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΟΥΣΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΒΙΩΣΙΝ ΤΗΣ

Ἐπάρχουν τρεῖς λόγοι, συνεπέα τῶν ὁποῖων ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ καταπιγῇ.

Εἶδη τοιαύτης προσωρινῆς αὐτοκτονίας εἶναι ἡ μέθη ἐκ τῆς δυνάμεως, τῆς δόξης, τοῦ πλοῦτου. Καὶ ὅλα αὐτὰ αἱ καταστάσεις χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἔλλειψιν πίστεως πρὸς τὸν Θεόν.

(*) Τῶν Η.Π.Α. (Σ.τ.Μ.).

Πρῶτον, ἡ μόνη ἄποψις ἐνὸς συστήματος ἀγωγῆς, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἰσχύη δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας καὶ διὰ κάθε ἐποχὴν, βασίζεται εἰς τὴν θεϊστικὴν ἀγωγήν, ὅπως ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ φυσικοκρατικὴ ἀγωγή, σκοποὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ὑγεία καὶ ἡ εὐχαρίστησις, εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τοὺς χρόνιως πάσχοντας, τοὺς ἀνιάτους καὶ τοὺς ἀναπήρους. Ἡ πραγματιστικὴ ἀγωγή δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι διὰ τὰ ἔσπερημένα ἱκανοτήτων καὶ προσαρμοστικότητος πρόσωπα. Ἡ οὐμανιστικὴ ἀγωγή δὲν προσορίζεται διὰ τοὺς ἀγραμμάτων καὶ τοὺς ἔχοντας καθαρῶς τεχνικὸ μυαλό. Ἄλλ' ἡ θεϊστικὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή βασιζομένη εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι δι' ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸν φοιτητὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἀγορᾶς, διὰ τὴν νοικοκυρὰ καὶ τὸν ἄρρωστον ἢ τὸν τρόφιμον τοῦ ἀσύλου, διὰ τὸν κατάδικον καὶ διὰ τὸν στρατιώτην. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν χαρίζει τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐγγυᾶται ὅτι καμμία ἀπόλυτος συμφορὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ συμβῆ εἰς μίαν ἀληθῶς ἀγαθὴν θέλησιν ἢ προσωπικότητα. Βιολογικῶς ἡ θρησκεία ἔμπορεῖ νὰ ὀρισθῇ ὡς ἡ λατρεία μιᾶς ἀνωτέρας δυνάμεως πρὸς ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀνάγκης. Θὰ εἶναι ὑπερβολικὰ δύσκολον νὰ καταπνίξωμεν αὐτὴν τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν πλειονότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δεύτερον, ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πλήρες νόημα ἡ ζωὴ καὶ τὸ σύμπαν.

Τρίτον καὶ σπουδαιότερον, θὰ ἐξακολουθήσουν, ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, νὰ γεννῶνται εἰς τὸν κόσμον νέοι ἄνθρωποι. Καί, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις, εἴτε ἀπὸ προκατειλημμένα, θολωμένα, ἀπογοητευμένα, παράλογα εἴτε ἀπὸ εἰλικρινῆ καὶ λογικὰ πνεύματα αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ὑφίστανται, ἐφ' ὅσον θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ συντελεῖται ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν ἢ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς ἐμπειρίας καὶ ἐφ' ὅσον τὸ σύμπαν θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ λειτουργῇ

ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τοῦ ἐνῆλικου τοῦ πνεύμα θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ δέχεται τὰς ἐπιδράσεις τῶν ἀρχῶν τῶν φυσικῶν νόμων καὶ τῆς λογικῆς σκέψεως, ἐφ' ὅσον παράλογός τις αἰτία δὲν τοῦ φράξῃ τὸν δρόμον ἢ δὲν προκαλέσῃ τὴν ἐκτροπὴν τοῦ ἀπὸ τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεώς του. Οὕτω τὸ πνεῦμα ὄλων σχεδὸν τῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος ποτὲ δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῶν βασικῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι κυβεῖρον οἴτε τὴν φύσιν ὀλόκληρον εἴτε, εἰδικότερον, ἐκείνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα τῆς φύσεως, τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Διότι οἱ μεγάλοι αὐτοὶ ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἠρῶντων πέραν τῶν ἀμέσων γεγονότων, τὰ ὁποῖα ὑπέπιπτον εἰς τὴν ἀντίληψίν των, διὰ νὰ εὗρουν τὴν αἰτίαν καὶ νὰ ἀνακαλύψουν νέας ἀληθείας καὶ νὰ καταλήξουν εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν.

Ἴδου διατί ἔμποροῦμεν νὰ χαίρωμεν. Ἐφραδιασμένα μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐπιβίωσης καὶ τῆς ἐξελίξεως εἶναι μόνον ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι κατάλληλα καὶ δύνανται νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς κάθε κατηγορίαν ἀνθρώπων, ὑπὸ οἰασδήποτε συνθήκας καὶ εἰς οἰανδήποτε ἐποχὴν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ πορεία τῆς θρησκευτικῆς πίστεως καὶ σκέψεως καὶ τῆς ἐπιδράσεώς της εἰς τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας ὑπῆρξε συνεχῶς πρὸς τὰ ἄνω διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀνεξαμτήτως τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν πολιτισμῶν. Ἀκόμη καὶ ὁ Μαρξιστικὸς κομμουνισμὸς ἀποτελεῖ, καὶ αὐτὸς, μίαν χριστιανικὴν, χονδροειδῆ ὁμως, αἴρεσιν. Καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἀπροκαταλήπτου λογικῆς σκέψεως καὶ πίστεως πάντοτε θὰ ἀναζωογονοῦνται μὲ τὴν γέννησιν κάθε νέου ἀνθρώπου. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι τὸ μικρὸ παιδί ἐνσαρκώνει τὴν λογικὴν, τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε:

«Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με, κα μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. ι' 14).

«Ἄμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν» (Λουκ. ιη' 17).

«Ἄμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. ιη' 3).

«Ἐάν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. γ' 3).

Καὶ ὅπως ὁ Max Planck, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος ἤνοιξε τὸν δρόμον διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀτόμου, εἶπε, «ἡ θρησκεία καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι διεξάγουν κοινὸν ἀγῶνα εἰς μίαν ἀδιάκοπον καὶ οὐδέποτε χαλαρομένην σταυροφορίαν ἐναντίον τοῦ σκεπτικισμοῦ, ἐναντίον τοῦ δογματισμοῦ καὶ ἐναντίον τῆς δεισιδαιμονίας· καὶ τὸ σύνθημα τοῦ συναγεροῦ εἰς αὐτὴν τὴν σταυροφορίαν ὑπῆρξε καὶ θὰ εἶναι πάντοτε: Ἐμπρός! πρὸς τὸν Θεόν».

Θὰ κλείσω μὲ μερικὰ λόγια τοῦ Λουδοβί-

κου Pasteur, ὁ ὁποῖος κατατάσσεται πολὺ κοντὰ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καταλόγου τῶν μεγαλυτέρων εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

«Ἐάν κανεῖς μοῦ εἶπῃ ὅτι, καταλήγων εἰς αὐτὰ τὰ συμπεράσματα, ἔχω προχωρήσει πέραν τῶν δεδομένων τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος θὰ ἀπαντήσω: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχω ἐλευθέρως προχωρήσει εἰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἤμποροῦν πάντοτε αὐστηρῶς νὰ ἀποδειχθοῦν. Ὅμως, αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον βλέπω ἐγὼ τὰ πράγματα».

Ἐάν, λοιπόν, ἔχω καὶ ἐγὼ προχωρήσει πέραν τῶν γεγονότων καὶ ἔχω κάμει λάθη εἰς τὴν πορείαν μου αὐτὴν, παρακαλῶ πολὺ νὰ μοῦ τὰ ὑποδείξετε. Εἶμαι πάντοτε πρόθυμος νὰ μαθαίνω.

A. C. IVY

Ph. D., M. D., D. Sc., LL. D., F.A.C.P.

Καθηγητῆς τῆς Φυσιολογίας εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου.

Λ Υ Τ Ρ Ω Μ Ε Ν Ο Κ Α Ρ Α Β Ι

Ὁλοχρονὶς μαράζωνε μὲ τὰ σκοινιά μουγγὰ
δεμένο σὲ ἄγρια ἀκρογιαλιά τὸ φτερωτὸ καράβι.
Καὶ ὑπόμενε... Κι' ὦχ κάποτε τοῦ χάους τ' ἀκρογιαλία
σαλέψαν, καθὼς μέσα του μιὰ δύναμη ἐκινήθη,
κι' ἐσπᾶσαν τ' ἀλυσώματα κι' ἔφυγε τὸ καράβι
γιὰ τοὺς μεγάλους ὠκεανούς μὲ τὸ βαθὺ μυστήριο
καὶ ὕμνητικὰ σφυρίζουσε τραγούδια τὰ σκοινιά του.

T. A. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

(Ἀπὸ τὴν ὑπὸ ἐκδοσὶν συλλογὴν «Ἄνθρωποι καὶ κατακόμβες»).

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἀπὸ τὸ τεῦχος αὐτὸ ἀρχίζομε τὴ δημοσίευσί μᾶς μελέτης σχετικῆς μετὰ τὸ παραπάνω θέμα τοῦ Ch. Du Bos, ποῦ ὑπῆρξε ἓνα ἀπὸ τὰ δυνατώτερα κριτικὰ πνεύματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ πέθανε, σχετικὰ νέος, τὶς παραμονὲς τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου. Συνδυάζοντας μὴν ἀπέραντη φιλολογικὴ καὶ αἰσθητικὴ καλλιέργεια μετὰ μὴ σπάνια ψυχολογικὴ δύναμι καὶ ἀναλυτικὴ βαθύτητα, εἶχε κατακτήσει τὴν παγκόσμια ἐκτίμησι χάρις στὴν εὐσυνειδησία καὶ τὴν ἔμφυτη ἀμεροληψία ποῦ διέκριναν πάντα τὸ ἔργο του.

Ὁ Du Bos, Γάλλος στὴν καταγωγή καὶ τὴν καλλιέργεια διακρινόταν γιὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἀπόψεων καὶ τὴν ἀπροκατάληπτη προθυμία νὰ συζητῆ καὶ τὶς πρὸ διαφορετικῆς «θέσεις» κι' ὅταν ἀκόμα συνέβαινε ἢ προσωπικῆ τῶν γνώμῶν νὰ εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετη ἀπ' αὐτὴν ποῦ ὑποστήριζε ἐκάστοτε τὸ ὑπὸ κρίσιν ἔργο.

Τὶς ἰδέες του γιὰ τὸ θέμα ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει ἀνέπτυξε σὲ τέσσερις διαλέξεις ποῦ ἔδωσε τὸ 1938 στὸ Κολλέγιο Saint Mary τῆς Πολιτείας Ἰνδιάνας τῶν Η. Π. Α.

Ἐθεωρήσαμε χρήσιμο νὰ προσφέρωμε τὸ κείμενο τῶν ὀμιλιῶν αὐτῶν στὸ ἀναγνωστικὸ μας κοινὸ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ παρουσιάζει αὐτὸ τὸ θέμα ποῦ, ὅσο κι' ἂν ἀσχολήθηκαν ἀρχετοὶ ὡς τώρα μ' αὐτό, δὲν παύει νὰ ἀσκή ἰδιαίτερη ἔλξι μετὰ τὴν ποιικιλία τῶν ἀπόψεων ποῦ παρουσιάζει καὶ τὸ πλῆθος τῶν ζητημάτων, μετὰ τὰ ὁποῖα βρίσκεται πάντα συνυφασμένο.

Αὐτὸ ὅμως ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἰδιαιτερόν ἐνδιαφέρον, ἢ μάλλον τὸ θέλημα τῶν ὀμιλιῶν αὐτῶν, εἶναι ὁ μεθοδικὸς καὶ κλασσικὸς ἀβίαστος τρόπος, μετὰ τὸν ὁποῖο ὁ ὀμιλητὴς ἀγγίζει τὸ μυστήριον τῆς σχέσεως ποῦ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ φιλολογία καὶ

τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καὶ τοῦ ῥόλου ποῦ παίζει ἢ μορφή στὴν ἐνσάρκωσι ἐκείνου, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἐσώτερον περιεχόμενο κάθε δημιουργίας. Ὅποια κι' ἂν εἶναι προσωπικὰ ἢ γνώμη τοῦ ἀναγνώστη γιὰ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα καὶ τὰ συμπεράσματα στὰ ὁποῖα φτάνει ὁ ὀμιλητὴς, νοιώθει ἀπ' τὴν ἀρχὴ νὰ αἰχμαλωτίζεται ἀθελά του ἀπ' τὴ μαγεία τῆς φράσεως καὶ τὴ δύναμι τῶν συλλογισμῶν. Κι' ἂν ἀκόμα διαφωνῆ τελικὰ μαζὺ του, στέκει πρόθυμος ν' ἀκούσῃ μετὰ μεγάλη εὐχαρίστησι ὑποχρεώνεται νὰ σκεφθῆ.

Ι. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

Τί εἶναι φιλολογία; Ποῦ ν' ἀξίση αὐτὸ τὸ ὄνομα; ἢ μόνη ποῦ ἔδω μᾶς ἐνδιαφέρει, ἢ μόνη ποῦ πάντα ἀξίσε γιὰ μένα; Νὰ τὸ θέμα ποῦ θὰ ἐξετάσωμε.

Ἐπειδὴ τὸ θέμα αὐτὸ ὑφίσταται πραγματικὰ ὡς τέτοιο, προτίμησα νὰ τὸ θέσω μετὰ μορφή ἐρωτήσεως. Δὲν θὰ με πιστεύατε, καὶ δὲν θὰ εἶχα ἐξ ἄλλου κανένα δικαίωμα νὰ θίξω κἂν τὸ ζήτημα, ἂν δὲν κατεῖχα τοῦλάχιστον τὶς κύριες γραμμὲς μᾶς ἀπαντήσεως.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μόλις σὲ ἡλικία δεκαεπτὰ χρονῶν ἐσυνειδητοποίησα τὴ φιλολογία μετὰ τὴν παραπάνω ἔννοια. Μολονότι ὅμως δὲν ἔπαυα ἀπὸ τότε νὰ τὴν ἀγαπῶ καὶ ἔζησα μάλιστα μετὰ διαφόρους τρόπους ἀπ' αὐτὴν, χρειάστηκαν νὰ περάσουν τριανταπέντε τοῦλάχιστον χρόνια γιὰ νὰ νοιώσω τὴν ἀνάγκη νὰ θέσω στὸν ἑαυτό μου αὐτὸ τὸ ἐρώτημα. Ἡ ἀγάπη δὲν πολυσκοτίζεται γιὰ ὀρισμούς· ὅποιος ἀγαπᾷ δὲν σπεύδει ποτὲ νὰ δώσῃ ὄρισμό στὴν ἀγάπη του. Θᾶθελε μάλλον νὰ φωνάξῃ μαζὺ μετὰ τὸν Φάουστ, τὸν πρῶτο ἐκεῖνο Φάουστ τῆς νεανικῆς περιόδου τοῦ Γκαίτε:

**Δὲν ὑπάρχει ὄνομα γι' αὐτό!
Τὸ πᾶν εἶναι τὸ αἰσθημα...**

Ἐπάρχει ὁμως κάποιο πρᾶγμα πὸν λέγεται τιμιότης τοῦ πνεύματος. Σ' αὐτὴν τὴν ἄποψιν προσανατολιστήκα πάντα τὰ δύο αὐτὰ τελευταῖα χρόνια, καθὼς μελετοῦσα διεξοδικὰ τὸ θέμα μας. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ μὸν παρουσιαζόταν σὰν ἓνα εἶδος σκάλας· μιᾶς σκάλας πὸν θᾶπρεπε ν' ἀνεβαῖνω ὅλο καὶ πὸν ψηλά. Ὁχι, ἀλλοίμονο, ἡ σκάλα ἐκείνη στὴν ὁποία «πέταξαν κάποτε ὠραῖοι ἄγγελοι»⁽¹⁾· μιὰ σκάλα πὸν θᾶπρεπε ν' ἀνεβῆ κανεὶς ἀργά, ὄχι πηδῶντας, σκαλι μὲ σκαλί. Δὲ μένει παρὰ νὰ σᾶς παρακαλέσω νᾶχετε τὴν καλωσύνη νὰ πραγματοποιήσετε μαζύ μου τὴ βαθμιαία αὐτὴ ἀνάβασι.

Ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν ἔνοιωσε ταραχὴ ἀκούγοντας τὴν τελευταία κραυγὴ τοῦ Shelley, πὸν ἐπρόκειτο ἀπότομα νὰ διακόψῃ ὁ θάνατος, τὴν τελευταία φωνὴ τοῦ ἀσυμπλήρωτου ποιήματος «ὁ Ο ρ ι α μ β ο ς τ ἡ ς ζ ω ῆ ς»; «Ἄλλὰ τότε, φώναξα, τί εἶναι ἡ ζωὴ;» Ἡ ἀπάντησις στὴ συγκλονιστικὴ αὐτὴ ἐρώτησι ἐπρόκειτο νὰ σημανθῆ γιὰ τὸν Shelley σ' αὐτὸ πὸν ὀνομάζει ἀλλοῦ «ἐρωτικὸ βάθος». Πῶς νὰ μὴ σκεφτῆ κανεὶς πὸς ἦταν τὸ «πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» πὸν «ἐφέρετο ὑπεράνω τοῦ ὕδατος» πὸν τοῦ ἔδωκε τὴν ἀπάντησι; Στὴν ὄντολογικὴν ἔννοια τοῦ ὄρου, ὅπως θᾶλεγε ἓνας φιλόσοφος, ὁ Shelley ἦταν ἓνας ἄγγελος· κι' ἂν δὲν ἦταν πάντα τέτοιος μὲ τὴν ἠθικὴν ἔννοια τῆς λέξεως, ἦταν πάντως ἓνας ξεστρατισμένος ἄγγελος, ἓνας ἄγγελος πὸν δὲν ἦταν δεμένος μ' αὐτὴν τὴ γῆ καὶ πὸν διατηροῦσε τὴ νοσταλγία μιᾶς χαμένης πατρίδας. Ἄν εἶχε ἄρα γε ζήσει, θὰ μπορούσε, μὲ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, νὰ βρῆ τὴν ἀπάντησι στὸ ἐρώτημα πὸν ἔθεσε ἡ τελευταία του κραυγὴ;...

Μπροστὰ σὲ κάθε ἀξιόλογο πρόβλημα, ἡ πρώτη φροντίδα πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ σ' ἓνα τέλειο ξεκαθάρισμα τοῦ πεδίου. Ἄν ἡ δουλειὰ αὐτὴ δὲν γίνῃ ἀπ' τὴν ἀρχή,

κινδυνεύει κανεὶς νὰ πέσῃ σ' ἓνα πραγματικὸ δίχτυ ἀπὸ παρεξηγήσεις. Τὸ ἐρώτημα τί εἶναι φιλολογία, εἶναι ἀδύνατο καὶ νὰ τὸ πλησιάσῃ κανεὶς πρὶν δώσῃ ἀπάντησι σ' ἓνα ἄλλο, προκαταρκτικὸ: «Τί εἶναι ζωὴ». Ἐμεῖς οἱ πιστοί, μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγιαστικὴν αὐτὴ χάρι, γνωρίζουμε τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, καὶ πολὺ πὸν πέρα ἀπὸ κάθε γνώσι, ζοῦμε μ' αὐτὴ ἢ μᾶλλον ζοῦμε ἀπ' αὐτὴ. Ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός, εἶναι ἡ συμμετοχὴ σ' Αὐτὸν πὸν εἶπε: «Εἴμαι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ». Γνωρίζοντας το, καὶ ζώντας μ' αὐτό, χτυποῦν κάθε μέρα οἱ καρδιές μας σὲ συμφωνία μὲ τοὺς θαυμάσιους στίχους τοῦ Francis Thompson:

Κόσμε ἀόρατε, σὲ βλέπομε.

Κόσμε ἀψηλάφητε, σ' ἀγγίζομε.

Κόσμε ἄγνωστε, σὲ γνωρίζομε,

Ἀσύλληπτε, σ' ἀγκαλιάζομε.

Εἴμαστε, ἢ τοῦλάχιστον προσπαθοῦμε νὰ εἴμαστε μιὰ δοξολογία ἀδιάκοπη. Ὁμως, ν' ἀγαπᾶς τὸν Θεὸ σημαίνει ἐπίσης ν' ἀγαπᾶς τὸν πλησίον. Ἄν, μ' ὅλο πὸν δὲν εἶδαμε τὸν Θεὸ, μπορούμε νὰ φωνάξωμε: «Κόσμε ἀόρατε σὲ βλέπομε!», αὐτὸ τὸ χρωστοῦμε σ' ἓνα δῶρημα τῆς χάριτος πὸν θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἀφαιρεθῆ, ἂν δὲν ἀγαπούσαμε τοὺς ἀδελφούς μας, ὄχι μόνο αὐτοὺς πὸν βλέπομε ἀλλὰ κι' αὐτοὺς πὸν δὲν εἶδαμε καὶ δὲν θὰ δοῦμε ἴσως ποτὲ ἔδῳ κάτω. Γιατὶ, γιὰ ἓναν ἄριστιανό, δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπος πὸν νὰ μὴν εἶναι ἀδελφός του καὶ κανεὶς ποτὲ δὲν εἶναι στὰ μάτια του περισσότερο ἀδελφός ἀπ' αὐτὸν πὸν δὲν ἐσυνειδητοποίησε ἀκόμα αὐτὴν τὴν ἀδελφωσύνη. Τὸ πρῶτο μας καθήκον εἶναι νὰ ἐνισχύσωμε καὶ ταυτόχρονα νὰ ἐπεκτείνωμε τὴν ὀπτικὴ μας ἀκτῖνα γιὰ νὰ μὴν φτάσῃ τὰ ἔσχατα ὄρια τοῦ ἀνθρώπινου ὀρίζοντα.

Ἄν μπορῆ τὸ βλέμμα μας νὰ πάῃ τόσο μακριά, δὲν ὑπάρχει τίποτα πὸν νὰ μὴν μπορούμε νὰ τὸ φτάσωμε. Θ' ἀρχίσωμε πρῶτα νὰ προσεγγίζωμε αὐτοὺς πὸν ἀναπέμπουν μιὰν ἀδιάκοπη δοξολογία μ' ὅλο πὸν δὲν ἔχουν ἀπόλυτα πειστή ὅτι ὑπάρχει ἓνας Θεός γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν. Πόσο εἶναι σπαραχτικὴ—ὄχι λιγώτερο ἀπ' αὐ-

(1) «...Ἐψώθησαν ὅλο καὶ πὸν ψηλά, ὅπως μιὰ φορὰ ὠραῖοι ἄγγελοι πέταξαν ἀπ' τὴν πράσινη χλόη στὸν οὐρανό». Keats. Ἡ πτήσις τοῦ Ὑπερέιου, Ἐνα ὄνειρο, Τραγοῦδι I.

τήν του Shelley—ή κραυγή του Rosseti που είναι μισός στεναγμός-μισή προσευχή, κάτι σαν παλμός της ανθρώπινης ψυχής: «'Ας μπορούσα να γνώριζα ότι υπάρχει κάποιος Θεός για να ευχαριστήσω σαν ανεβαίνει έντός μου ή δοξολογία!»

«'Ας μπορούσα να γνώριζα!». Αυτό και μόνο είναι μια αληθινή προσευχή, μια προσευχή που ταιριάζει απόλυτα στον άνθρωπο που μετέφερε σε λατινικούς στίχους μεγάλης ομορφιάς και βραχυλογίας, με τον τίτλο *Thomae Fides*, το κυριώτερο χωρίο του Ευαγγελίου της Κυριακής του Θωμά: «Είδες, Θωμά, και έπίστευσας. Μακάριοι οί μη ιδόντες και πιστεύσαντες». Στο τέλος της σύντομης αυτής μεταγραφής, ο Rosseti βάζει πάλι, ακόμα μια φορά, στο στόμα του Θωμά: «'Ο Κύριός μου και ο Θεός μου!» Για να μπορούέη ένας καλλιτέχνης, που είναι άλλωστε τόσο αυστηρός για τον έαυτό του και διακρίνεται για τις λεπτότατες αποχρώσεις του ύφους, να επιτρέψη στον έαυτό του αυτή την επανάληψη, που θάταν άλλως άδικαιολόγητη, θά πρέπει, έστω και άσυναίσθητα, να παρωμήθηκε από μιάν ανάγκη άκατανίκητη να μιλήση από μέρους του ίδιου του έαυτού του.

'Ο ίδιος όμως ο Θεός έγνοιάστηκε για τον Rosseti όπως και για τον Shelley. 'Ο δικός μας τώρα σκοπός είναι να προσανατολιστούμε σ' ένα διάστημα τεράστιο, σχεδόν άπέραντο, που όμως βρίσκεται πολύ κοντά σε μās, γιατί ή ζωή είναι περισσότερο στη διάθεσί μας παρά ή μεγαλοφυΐα. 'Ας εΐμαστε απόλυτα ειλικρινείς: Τί είναι στην εποχή μας ή ζωή, για τους περισσότερους ανθρώπους; Τί άπάντησι θάδιναν στο έρώτημα του Shelley; 'Όσοι άπό μās δέν έχουν ξεχάσει την έλληνική μυθολογία θά θυμηθοΐν ίσως τον μΐθο του Μινώταυρου. 'Η ζωή λοιπόν, όπως την βλέπουν σήμερα πολλοί άνθρωποι, και μάλιστα πολλοί νέοι, είναι πάλι ένας Μινώταυρος' τó τέρας όμως είναι τώρα ένα έιδωλο που τó λατρεύουν ειλικρινά πολλά νέα άγόρια και κορίτσια και ρίχνονται αυθόρμητα στο λαβύρινθο, σε άμέτρητο άριθμό, με τó maximum της όρμης, της θέρμης και του πάθους, προσφέροντας τον έαυτό

τους στο έιδωλο της ζωής για να καταβροχθιστούν άπ' αυτό.

Νάσαι άρα γε αλήθεια πώς δέν υπάρχει κάτι τó ενδιάμεσο ανάμεσα στη ζωή, καθώς τη ζούμε και τη γνωρίζουμε έμεις οί χριστιανοί και στο άνθρωποφάγο αυτό τέρας; Δέν υπάρχει άρα γε κάποιος όρισμός της ζωής που να επιτρέπη σ' εκείνους που δέν έχουν τó δώρο της πίστewς να ζούν μ' αυτόν τόν όρισμό, και να ζούν με τρόπο ευγενικό; Και όμως υπάρχει ένας τέτοιος όρισμός. Αυτό που είναι καθ' έαυτή ή ζωή, εκτός άπ' την συμμετοχή του Χριστού, ποτέ δέν ώρίστηκε καλύτερα, με περισσότερη αλήθεια και βάθος, από ένα χωρίο που βρίσκεται στην τεράστια 'Επιστολή-ήμερολόγιο του Keats με χρονολογία 14 Φεβρουαρίου-3 Μαΐου και άπευθύνεται στον άδελφό του και στη νύφη του George και Georgina Keats που έμειναν στην 'Αμερική: «'Ονομάσετε, άν θέλετε, τόν κόσμο: «'Η κοιλάδα που φτιάνονται οί ψυχές». Θά ανακαλύψετε, τότε, σε τί πράγμα χρησιμεΐει αυτός ο κόσμος. Μάλιστα, «ή κοιλάδα που φτιάνονται οί ψυχές», ψυχές με της νοήσεως τó χάρισμα. Μπορεί βέβαια να υπάρχουν, μέσα σε χιλιάδες όντα, νοήματα, σπίθες θεϊκές' ψυχές όμως γίνονται μόνο σαν άποκτήσουν ταυτότητα, σαν θά είναι κάθε άνθρωπος προσωπικά ο ίδιος. Τα νοήματα είναι άτομα αντίληψεως' γνωρίζουν, βλέπουν πώς είναι καθαρά' με μια λέξι, είναι ο Θεός ο ίδιος. Πώς μπορεί όμως να φτιάξη κανείς ψυχές; Πώς μπορούν οί σπίθες αυτές που είναι μόρια του Θεού να άποκτήσουν ταυτότητα, σε τρόπο που να κατέχουν μια ευτυχία προσαρμωμένη στην ιδιαίτερη άτομικότητά τους; Πώς άλλωως, άν όχι με την παρεμβολή ενός κόσμου σαν τόν δικό μας; Θέλω ειλικρινά να μελετήσω αυτό τó σημείο, γιατί βλέπω σ' αυτό ένα σύστημα σωτηρίας πύο ευγενικό από τη χριστιανική μέθοδο, ή μάλλον γιατί πρόκειται για ένα σύστημα πνευματικής δημιουργίας. 'Η δημιουργία αυτή πραγματοποιείται χάρις σε τρία ευγενικά στοιχεία που δροΐν και αντίδρoΐν τó ένα επάνω στο άλλο επί χρόνια όλόκληρα. Τα στοιχεία αυτά είναι ή νόησις, ή ανθρώπινη καρδιά, σε διαστολή από τη

νόησι ἢ σκέψι, καὶ ὁ κόσμος ἢ βασικὸ διάστημα πού εἶναι προσαρμοσμένος στὴν ἀναγκαστικὴ ἀλληλεπίδρασι τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς γιὰ νὰ φτιάξῃ τὴν ψυχὴ ἢ τὴ νόησι πού προορίζεται νὰ ἀποκτηθῇ μιὰ ἔννοια ταυτότητος. Μόλις καὶ πού μπορῶ νὰ ἐκφράσω αὐτὸ πού διακρίνω μὲ τρόπον ἀμυδρό, κι' ὅμως πιστεύω πὼς τὸ διέκρινα. Γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ κρίνετε πάνω σ' αὐτὸ καλύτερα, θὰ τὸ θέσω μὲ τὴν ἀπλουστερὴ δυνατὴ μορφή. Θὰ ὀνομάσω τὸν κόσμὸ σχολεῖο πού ἰδρύθηκε γιὰ νὰ διδάξῃ ἀνάγνωσι στὰ μικρὰ παιδιὰ ἀλφάβητο, τὴν ἀνθρώπινη καρδιά, καὶ «παιδὶ πού ξέρει νὰ διαβάξῃ» τὴν ψυχὴ πού ἐφτιαξε τὸ σχολεῖο καὶ τὸ ἀλφάβητό του. Βλέπετε λοιπὸν πόσο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἕνας κόσμος μὲ φροντίδες καὶ βάσανα γιὰ νὰ βάζῃ σὲ δοκιμασίαι τὴ νόησι καὶ νὰ φτιάχνῃ ἀπ' αὐτὴν μιὰ ψυχὴ; "Ἐνας τόπος πού ἡ καρδιά νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ ὑποφέρῃ μὲ χίλιους τρόπους; Καὶ ἡ καρδιά δὲν εἶναι μόνο τὸ ἀλφάβητο, εἶναι ἡ Βίβλος τοῦ πνεύματος, εἶναι ἡ ἐμπειρία του, τὸ κείμενο ἀπ' τὸ ὁποῖο τὸ πνεῦμα ἢ ἡ νόησις ἀντλεῖ τὴν ταυτότητά της. Στὸ μέτρο πού διαφέρουν οἱ ζωὲς οἱ ἀνθρώπινες, διαφοροποιοῦνται οἱ ψυχές. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ βγαίνει ὁ Θεὸς ψυχές μέσα ἀπ' τὰ ξεχωριστὰ ὄντα, ψυχές μὲ δική τους ταυτότητα, σπίθες ἀπ' τὴν οὐσία τῆ δικῆ Του... "Ἄν, ὅπως φοβοῦμαι, αὐτὰ πού σᾶς εἶπα δὲν εἶναι ἀρεκτὰ σαφῆ, θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ τοποθετηθῆτε στὸ σημεῖο ἀπ' τὸ ὁποῖο ξεκίνησε ἡ ἀλυσίδα τῶν σκέψεών μου. Νὰ τί θέλω νὰ πῶ: "Ἠρχισα πρῶτα νὰ ἐξετάζω πὼς προήλθε ὁ ἄνθρωπος ἀπ' τὴν συρροὴ ὀρισμένων περιστάσεων. Τί ἄλλο εἶναι ἡ συρροὴ αὐτῆ παρὰ ἡ λυδία λίθος τῆς καρδιάς του; καὶ τί πράγμα εἶναι αὐτὴ ἡ λυδία λίθος, ἂν μὴ οἱ δοκιμασίες τῆς καρδιάς του; καὶ τί οἱ δοκιμασίες τῆς καρδιάς του, ἂν ὄχι αὐτὸ πού δυναμώνει καὶ μεταβάλλει τὴ φύσι του; καὶ τί ἄλλο εἶναι ἡ ἀλλαγμένη αὐτὴ φύσις παρὰ ἡ ἴδια του ἢ ψυχὴ; Καὶ τί ἦταν ἡ ψυχὴ του πρὶν ἔρθῃ σ' αὐτὸν τὸν κόσμὸ καὶ ὑποστῇ τὶς δοκιμασίες αὐτές; τίς μεταβολές καὶ τίς τελειοποιήσεις; Μιὰ νόησι δίχως ταυτότητα. Καὶ ἡ ταυτότης αὐτῆ πὼς πρέ-

πει νὰ ἀποκτηθῇ; Μὲ τὸ ἐνδιάμεσο τῆς καρδιάς. Πὼς μπορεῖ λοιπὸν ἡ καρδιά νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ ἐνδιάμεσο δίχως αὐτὸν τὸν κόσμὸ τῆς σχετικότητος;»

Κι' ἐδῶ πάλι, ἄς ξεκαθαρίσωμε ἀμέσως τὸ πεδίο, ὥστε ἡ φράση «ἕνα σύστημα σωτηρίας εὐγενέστερο ἀπ' τὴν χριστιανικὴ θρησκεία» νὰ μὴν ἐξασθενήσῃ στὸ παραμικρὸ τὴν κρίσι μας καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐμποδίση νὰ ἐκτιμῶμε στὴν πραγματικὴ τῆς ἀξίας μιὰ ἀπ' τὶς βαθύτερες καὶ τὶς πιὸ ἀνθρώπινες ἐρμηνεῖες τῆς ζωῆς, πού μᾶς δόθηκε ποτὲ μέσα ἀπ' τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. Τὸ μόνο πού δὲν πρόσεξε ὁ Keats —κι' αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς πού τὸν ἐμπόδισε νὰ νοιώσῃ ὀλοκληρωτικὰ τὸν Χριστιανισμό—εἶναι ὅτι γιὰ ἕνα χριστιανὸ ἢ ψυχὴ ἀποτελεῖ τόσο τὴν ἀρχὴ ὅσο καὶ τὸ τέλος, εἶναι ταυτόχρονα «τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα». "Ἄν εἶχε θυμηθῇ ὁ Keats τὴ βαθεῖα φράσι τοῦ Πινδάρου: «Νὰ γίνῃς αὐτὸς πού εἶσαι» φράσι μ' ὅλα ταῦτα προγενέστερη τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ εἶχε βοῆ τὸν μοναδικὸ κρίκο, πού λείπει ἀπ' τὴν ἀλυσίδα αὐτῆ τῶν ἐνδομύχων συλλογισμῶν, πού εἶναι ἄλλωστε ἀλάνθαστη.

Γιατί ἡ ψυχὴ ὑπάρχει, ἀπ' αὐτὴν τὴ γέννησι, μ' ὅλο πού ποτὲ δὲν παύει νὰ γίνεταὶ αὐτὸ πού εἶναι. "Ἐδῶ ἀκριβῶς βόισκεται τὸ κεντρικὸ μυστήριον τῆς ψυχῆς, σὰν τέτοιαις καὶ ποιὸς ἄλλος ἀπὸ ἕνα χριστιανὸ θὰ μπορούσε ἀνεπιφύλακτα νὰ προσυπογράψῃ τὸν ὀρισμὸ τοῦ Keats πού ἀποκαλεῖ τὸν κόσμὸ «κοιλιάδα στὴν ὁποία φτιάχνονται οἱ ψυχές»; "Ἄν κάθε χριστιανὸς τὸν λέει ἀκόμα «κοιλιάδα τῶν δακρύων», εἶναι ἀκριβῶς ἐπειδὴ σ' αὐτὴ τὴ σκληρότατῃ ἐργασίαι θὰ πρέπει τόσα δάκρυα νὰ χυθοῦν. Εἶναι τὰ δάκρυα αὐτὰ ὁ φόρος, τὸ ἀντίτιμο πού πρέπει καθέννας μας νὰ πληρώσῃ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ φτιάξῃ τὴν ψυχὴ του. Χώρια ὅμως ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀντίρροψι, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκατάστασι αὐτῆ, πόσο εἶναι θαυμάσια ἢ ἐρμηνεῖαι τῆς ζωῆς πού μᾶς προσφέρει ὁ Keats, πού τόσο ἀξίζει γιὰ ὄλους! "Ὁ Keats λέει: «ὁ κόσμος»· στὰ μάτια του ὅμως, κόσμος εἶναι ἀπλῶς ὁ «ζωτικὸς χῶρος» μέσα στὸν ὁποῖο ἐκδηλώνεται ἡ ἐνέργεια. Στὴν ἴδια ἐπιστολῇ προσ-

θέτει: «Δέν βλέπετε πόσο είναι αναγκαῖο νά ὑπάρχει ἕνας κόσμος ἀπό φροντίδες καί βάσανα γιά νά βάζει σέ δοκιμασία τή νόησι καί νά φτιάχνει ἀπ' αὐτήν μιὰ ψυχή;» Τί ἄλλο θά μπορούσε νά εἶναι αὐτός ὁ κόσμος παρά ἡ ἴδια ἡ ζωή; Ὁ πλούτος ὁ ὑπεράφθονος τοῦ κειμένου αὐτοῦ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπ' τόν κόπο γιά λεπτομερέστερη ἔρευνα.

Γιά ὅλους λοιπόν ἐκείνους, πού δέν ἀπόκτησαν ἀκόμα τὸ δῶρημα τῆς πίστεως ὁ ὀρισμός τῆς ζωῆς πού μᾶς δίνει ὁ Keats εἶναι ἡ μόνη σωστή ἀπάντησις στοῦ ἐρώτημα τοῦ Shelley «τί εἶναι ἡ ζωή». Ζωή εἶναι ἡ κοιλάδα πού φτιάχνονται οἱ ψυχές. Νομίζω πὼς κάθε ἄντρας καί κάθε γυναίκα, κάθε νέος καί νέα καλῆς πίστεως μπορεῖ σήμερα, ὅπως καί χτές καί αὔριο, νά ζήσει μ' αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ καί νά ζήσει εὐγενικά.

Μιὰ πού δεχτήκαμε τὸν ὀρισμὸν αὐτὸ τῆς ζωῆς, μπορούμε τώρα νά θέσουμε τὸ ἐρώτημα πού μᾶς ἐνδιαφέρει: «Τί εἶναι φιλολογία». Δέν θά μπορούσαμε νά τὸ θέσουμε αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, ἂν δέν εἶχαμε δεχτὴ προσηγουμένως τὴν ἀποψιν αὐτῆς τῆς ζωῆς, γιατί ἄλλοιῶς θά ὑπῆρχε φόβος νά σκοντάψουμε σὲ μιὰ παρεξήγησι πού εἶναι σύμφυτη μὲ τὸν αἰῶνα μας καί δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς κοινοτοπία ἀλλὰ κατάντησε ἀληθινὴ πρόληψι, στὴν ὁποία εἶναι στερεὰ προσκολλημένη ἡ κοινὴ γνώμη στὴν ἐποχὴ μας. Στὴν ἰδέα ὅτι ὑπάρχει ἀντίθεση, οὐσιώδης μάλιστα, ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καί στὴ φιλολογία. Γι' αὐτοὺς πού θεωροῦν τὴ ζωὴ σὰν ἀδηφάγο τέρας πού μεταβλήθηκε σὲ εἶδωλο, ἡ φιλολογία δέν θά μπορούσε ν' ἀντιστοιχῇ παρά μὲ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο· ἢ, τὸ πολὺ, μ' ἕνα παιχνίδι πού νομιζόταν ὡς χτές ἀθῶο, ἂν καί ὁμολογουμένως ἐπιτόλαιο καί μάταιο· ἕνα παιχνίδι πού θεωρεῖται σήμερα βλαβερό, στοῦ ὁποῖο ὅμως ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νά ἐπιδίδονται μερικοὶ μὲ τρόπον ἀκατανόητο,

μερικοὶ πού νομίζουν πὼς βρίσκονται ἀκόμα στὴ ζωὴ ἐνῶ ἔχουν πάψει πραγματικά νά ζοῦν. Καί ὅπως συχνὰ συμβαίνει, κι' ὅταν ἀκόμα ξεκινᾷ κανεὶς ἀπολασμένα ἀξιώματα, τὰ συμπεράσματα φαίνονται σωστά καί ἀκαταμάχητα. Ἄν ἦταν ἡ ζωὴ τὸ σύγχρονο εἶδωλο, γιά τὸ ὁποῖο μιλήσαμε πρὸ πάνω, ἡ φιλολογία δέν θά ἦταν παρά ἕνα παιχνίδι ξεπερασμένο πού «δέν θᾶξιζε τὸν κόπο νά διαθέσει κανεὶς μιὰ ὥρα γι' αὐτὸ» σύμφωνα μὲ τὴ φράσι πού χρησιμοποιεῖ ὁ Pascal μιλώντας γιά τὴ φιλοσοφία. Ἡ ζωὴ ὅμως, ὅπως τὴν ὠρίσει ὁ Keats, εἶναι αὐτὴ πού εἶναι πραγματικά. Καί ἡ φιλολογία, ἄσχετα μ' ὅτι ἄλλο μπορεῖ νά δείχνει πὼς εἶναι, δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ πού συνειδητοποιεῖ τὴν ὑπαρξί της, σὰν ἀποκτᾷ τὴν ὀλοκληρωμένη της ἐκφρασι, στὴν ψυχὴ μᾶς μεγαλοφυοῦς προσωπικότητος. Αὐτὴ ἡ λεγομένη ἀντίθεση ἢ ἀντίφασις ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καί στὴ φιλολογία δέν μπορεῖ πουθενά νά στηριχθῇ· φαίνεται ἀντίθετα, κυριολεκτικά παράλογη. Ζωὴ καί φιλολογία εἶναι δεμένες ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Ὑπάρχει ἀνάμεσα τους ἀλληλεξάρτησι· ἡ καθεμιὰ ἀπ' αὐτὲς ἔχει ἀνάγκη ἀναπόδραστη ἀπ' τὴν ἄλλη. Δίχως τὴ ζωὴ, ἡ φιλολογία θάταν χωρὶς περιεχόμενο· χωρὶς τὴ φιλολογία, τί θά ἦταν, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀτομικὴ ζωὴ θεωρουμένη σὰν ἕνα σύνολο, ξεχωριστὰ ἀπ' τὴν προέκτασί της πού πραγματοποιεῖ τὴν κατεργασία τῆς ψυχῆς; Θάταν ἀπλῶς μιὰ ὑδάτινη πτώσι, μιὰ πτώσι νεροῦ ἀέναη, στὴν ὁποία παρασύρονται ἀπὸ μᾶς πολλοί, μιὰ πτώσι δίχως σημασία ἰδιαίτερη. Πτώσι τὴν ὁποία κανεὶς ὑφίσταται, ἀνίκανος νά τὴν ἐξηγήσι. Καί μπρὸς σ' αὐτὴν ἡ φιλολογία θά ἐκτελοῦσε ἀπλῶς τὸ ἔργο τῆς ὑδραυλικῆς αἰχμηλωτίζοντας, συνάζοντας, κατευθύνοντας καί ὑψώνοντας τὰ νερά.

ΤΟ ΠΡΩΤΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Πολλὰς ἀληθείας, πού ἀφοροῦν τὸν ἄνθρωπον, ἐσηγησάμε νὰ τὰς θεωροῦμεν ὡς ἀνακάλυψιν τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ὡς ἰδέας φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, ὅπως τοῦ Ρουσόῦ ἢ τοῦ Οὐγκώ, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Γκαίτε ἢ τοῦ Ίψεν. Καὶ ὁμως πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικὰ συνθήματα ἔχουν διατυπωθῆ πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τὸν νεανθρωπισμόν. Ἔχουν διατυπωθῆ ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τοῦ χρυσοῦ μ. Χ. αἰῶνος. Καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ Ἑλληνομαθεῖς ἱεράρχας, ὅπως εἶναι οἱ Καππαδόκαι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπλοῖκους ἀσκητὰς τῆς ἐρήμου. Καὶ ἔχουν λεχθῆ καὶ ἔχουν βιωθῆ μὲ μίαν κλασικὴν διαγύειαν καὶ κρυσταλλίνην ἀγνότητα. Τὰ συνθήματα καὶ τὰ βιώματα πού συναντῶμεν κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα καὶ ἐξῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, φανερόνουν ἓνα ἀνθρωπισμόν καὶ ἓνα πολιτισμόν μὲ τὴν βαθυτέραν καὶ οὐσιαστικωτέραν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Ἐὰν ὁ ἀληθὴς ἀνθρωπισμὸς δὲν εἶναι μόνον ἡ γνῶσις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀλλὰ ἡ ψυχικὴ καλλιέργεια ἔάν ὁ πραγματικὸς πολιτισμὸς εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι τῆς μηχανῆς, ἡ ἀγωγή καὶ ἡμέρωσις τότε εἰς τοὺς «καθηγητὰς τῆς ἐρήμου» εὐρίσκομεν τὰ ὑψηλὰ αὐτὰ ἐπιτεύγματα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τῶν ἐκφάνσεις.

Ἀνάμεσα εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας ὑπάρχουν δύο ἀπλοῖκα βιβλία, τὰ ὅποια δὲν φημιζονται διὰ τὴν φιλοσοφίαν τῶν οὔτε διὰ τὴν ὑψηλὴν τῶν διανοητικότητά, περιέχουν ὁμως ἄφθονον χρυσὸν καὶ ἄγγυρον, ἔστω καὶ ἀκατέργαστον ἐνίοτε. Εἶναι ἡ «Λαυσαϊκὴ ἱστορία» τοῦ Παλλαδίου καὶ ὁ «Λειμών» τοῦ Ἰωάννου Μόσχου⁽¹⁾, ὁ ὁποῖος ἔχα-

ρακτηρίσθη ὡς «χρυσουρχεῖον» ἀπὸ τὸν μέγalon βυζαντινολόγον Ἑσσελιγγ⁽²⁾. Εἰς τὰ δύο αὐτὰ συγγράμματα, ὅπως γράφουν οἱ ἴδιοι οἱ συγγραφεῖς, περιέχονται κατορθώματα καὶ παλαίσματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν—καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖον ἔχει τεραστίαν σημασίαν διὰ τὴν ἀνάδειξιν καὶ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν χριστιανικὸν στίβον. Τὰ παλαίσματα αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς. Καὶ εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς μεγάλης αὐτῆς πάλης διακρίνει κανεὶς ὡς διήκουσαν γραμμὴν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν τιμὴν πρὸς τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, τὸν πόνον διὰ τὸν ἀδελφόν. Μέσα εἰς τὴν ἀπλοϊκότητα τῶν διηγήσεων συναντῶμεν συχνότατα τὸν φιλόξενον καὶ φιλάδελφον μοναχόν, τὸν πρόθυμον νὰ παρηγορῆ τοὺς ἐν θλίψει, ἐκεῖνον πού ἔχει ὡς ἔργον του νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενεῖς, ἢ νὰ ἀναψύχῃ τοὺς ἐξηντλημένους ὁδοιπόρους ἢ νὰ ὑπηρετῆ τοὺς πάσχοντας ἢ νὰ κάμνῃ κρυφὰ ἐλεημοσύνην ἢ νὰ κλαίῃ διὰ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἢ νὰ γράφῃ παραμυθητικὰς καὶ καθοδηγητικὰς ἐπιστολάς ἢ νὰ ἐργάζεται εἰς ξένα χωράφια καὶ μὲ τὸν μισθὸν νὰ τρέφῃ τοὺς πτωχοὺς. Συναντῶμεν ἀκόμη τὸν χαροποιὸν κατὰ τὸ ἦθος καὶ πλήρη χάριτος Θεοῦ ἐκεῖνον πού ἡ πνευματικὴ ὄρεξις δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ τὴν καρδίαν του· τὸν ἄλλον πού εἰς τὴν ἀγάπην δὲν ἔβαλε ποτὲ ὄριον· καὶ ἀκόμη τὸν ἀβαρῆ καὶ ὀλιγαρκῆ, τὸν ἀόργητον καὶ τὸν μετριόφρονα.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἥρωες τῆς ἐρήμου καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ κατορθώματά των. Ἐνῶ ἀγωνίζονται τὸν ἀγῶνα τῆς ἐσωτερικῆς τελειώσεως, συχνὰ δὲν παραλείπουν νὰ κάμνουν καὶ ἱεραποστολὴν εἰς τοὺς βαρβάρους ἢ νὰ φυτεύουν δάση καὶ ἀμπέλια διὰ

(2) Ἐδημοσιεύθησαν καὶ γαλλιστὶ εἰς τὴν σειράν Sources Chrétiennes, Paris, Ed. du Cerf. Ὁ «Λειμών» ἐξεδόθη καὶ γερμανιστὶ κατ' ἐπιλογὴν (ἔκδ. Patmos).

(1) Ἑλλ. Πατρολογία Migne τ. 34 καὶ 87, III.

τὸ κοινὸν καλόν. Παντοῦ διαλάμπει ὡς συνέπεια τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Θεὸν ἢ ἀγάπη καὶ ἡ τιμὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ «φασικὸς νόμος», τὸ «πλήρωμα τοῦ νόμου», ἢ «πρῶτη καὶ μεγάλη ἐντολή», ἢ «μεῖζων» τῶν ἀρετῶν. Σύνθημά των εἶναι τὸ τοῦ Εὐαγγελίου: Καλύτερος εἶναι ἕνας λαϊκὸς ποῦ ὑπηρετεῖ τὸν ἀδελφὸν παρὰ ἕνας ἀναχωρητῆς ποῦ δὲν σπλαγχνίζεται τὸν πλησίον του (Ρ. Γ. 40, 1280).

Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ θὰ προτιμήσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν μερικά στιγμιότυπα ἀπὸ τὰς δύο ἀσκητικὰς πηγὰς, οὕτως ὥστε νὰ μεταφέρωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν δροσερότητα τοῦ πρωτοτύπου καὶ τὸν συνδυασμὸν ἀπλοϊκότητος καὶ βαθύτητος.

Εἰς ἕνα ἐρημικὸν μέρος ὀνομαζόμενον Ὁασιν, διηγεῖται ὁ Μόσχος, ἠσκήτευσεν ὁ μοναχὸς Λέων. Κάποτε ἐπέδραμον οἱ βάρβαροι Μάζικες καὶ ἐλεηλάτησαν ὅλην τὴν χώραν, συνέλαβον δὲ ὡς αἰχμαλώτους καὶ τρεῖς γέροντας ἀσθενεῖς. Ὁ Λέων τοὺς παρεκάλει νὰ τὸν πάrouν καὶ αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον 24 νομίματα καὶ μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν. Πράγματι οἱ βάρβαροι ἐπῆραν μαζὺ καὶ τὸν Λέοντα, ὁ ὁποῖος ἦλθε νὰ παρακαλέσῃ τὸν ἐπίσκοπον. Ἄλλ' ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶχε παρὰ μόνον ὀκτώ νομίματα. Τότε οἱ Μάζικες ἐπῆραν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔφυγαν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ πονομήχος Λέων ἐβγήκεν εἰς τὴν ἔρημον μὲ τὰ ὀκτὼ νομίματα, κατέφυγε εἰς τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς παρεκάλει: «Πάρετε ἐμὲ καὶ τὰ ὀκτὼ νομίματα καὶ ἀπολύσατε τούτους, διότι εἶναι ἀσθενεῖς καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ σᾶς δουλεύουν. Δὲν σᾶς μένει ἄλλο παρὰ νὰ τοὺς φρονεύσετε. Ἐνῶ ἐγὼ καὶ ὑγιαίνω καὶ σᾶς δουλεύω!» Οἱ βάρβαροι ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ τὸν ἐπῆραν μαζὺ τοὺς ἀντι τῶν τριῶν ἄλλων. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅμως «ἀτονήσαντα ἀπεκεφάλισαν αὐτόν».

Ὁ ἄγνωστος αὐτὸς Λέων δὲν εἶναι ὁ μόνος ἀγωνιστῆς καὶ μάρτυς τῆς ἀγάπης. Καὶ ἄλλους παρομοίους ἀθλητὰς ἔχει νὰ μᾶς δείξῃ ἢ παλαιστρα τῆς ἀρχαίας ἐρήμου.

Εἰς τὸ κοινόβιον τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου ἐζῶσαν δύο ἀδέλφια ποῦ εἶχαν ὀρκισθῆ

νὰ μὴ χωρίσουν ποτὲ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Κάποτε ὅμως ὁ ἕνας ἐπεθύμησε τὸν κόσμον καὶ τὰς ἀπολαύσεις του. Ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ἐκυρίευσεν καὶ τὴν εἶπε εἰς τὸν ἀδελφὸν του. Ἐκεῖνος φυσικὰ τὸν παρεκάλει νὰ μὴ τὸ κάμη αὐτό, διὰ νὰ μὴ πάῃ χαμένος τόσος κόπος. Ὁ πρῶτος ὅμως ἐπέμενε: Ἄν θέλῃς, ἔλα καὶ σὺ μαζὺ μου. Ἄλλοιῶς ἄφησέ με νὰ φύγω. Καὶ ὁ φιλάδελφος ἀδελφός, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ μόνον του, ἄφησε τὴν μεγάλην ἀγάπην του, τὴν ἔρημον, καὶ κατέβηκε μαζὺ του εἰς τὴν πόλιν. Ἐκεῖ παρακολουθοῦσε ὅσον τοῦ ἦτο δυνατόν ἀπὸ κοντὰ τὸν «ἄσωτον υἱόν». Συχνὰ ἐγένετο ὁ ἐξῆς διάλογος:

—Τί ὠφελήθηκες, ἀδελφέ μου, ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὅπου ἐκυλίσθηκες; Δὲν καταλαβαίνεις λοιπὸν πὼς αὐτὸ εἶναι ὄλεθρός σου; Ἐλα νὰ ξαναγυρίσουμε εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς.

—Δὲν μπορῶ. Ἐγὼ θὰ μείνω εἰς τὸν κόσμον ποῦ ἀγαπῶ.

Ἀφοῦ ἔκαμε τὰ πάντα ὁ σπλαγχνικὸς ἀδελφός καὶ δὲν κατόρθωσε νὰ ἀλλάξῃ τὸν ἄσωτον, ἔκαμε (καὶ αὐτός) τὴν θυσίαν καὶ ἔμεινε μαζὺ του εἰς τὸν κόσμον. Καὶ διὰ νὰ συντηρηθοῦν, εὗρηκαν καὶ οἱ δύο ἐργασίαν εἰς ἕνα μοναστήρι ποῦ ἐκτίζετο κοντὰ εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ὁ μὲν ἄσωτος ἔπαιρνε τὸ ἡμερομίσθιον καὶ τῶν δύο καὶ κατέβαινε καθημερινῶς εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τὰ ἐσκορπίζε εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ ἄλλος ἐνήστευε ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ εἰργάζετο φρόνιμα καὶ ἡσυχὰ καὶ ταπεινά—θυσία διὰ τὸν ἀδελφόν! Οἱ ἄλλοι ἐργάται τὸν ἔβλεπαν σιωπηλὸν καὶ συλλογισμένον καὶ ἐπῆγαν νὰ ἀναφέρουν τὸ παράδοξον φαινόμενον εἰς τὸν ἀββᾶν τῆς μονῆς. Ἐκεῖνος ἔστειλε καὶ τὸν ἐκάλεσε καὶ τὸν ἠρώτησε σχετικῶς. Ὁ πονεμένος ἀδελφός ὡμολόγησε ὅτι πρὸς χάριν τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπομένει τὰ πάντα, μήπως καὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς ἰδῆ τὴν θλίψιν του καὶ κάμη τὸ ἔλεός του διὰ νὰ σωθῆ ὁ ἀδελφός. Ὁ ἀββᾶς ἐθαύμασε ἐμπρός εἰς τὴν κραταιάν αὐτὴν ἀγάπην καὶ εἶπε τὰ θεοφώτιστα ἐκεῖνα λόγια:

—Ὁ Κύριος, ἀδελφέ μου,

σοῦ ἐχάρισε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Καὶ πράγματι, ὁ ἄσωτος ἀδελφὸς εἶχε σωθῆ χάρις εἰς τὴν ἐπίμονον θυσίαν τοῦ πονητικοῦ ἀδελφοῦ. Ἡ ἀγάπη εἶχε θαυματουργήσει διὰ μίαν ἀκόμη φοράν. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀγάπη μᾶς ἐνθυμίζει τὰ λόγια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅταν ἐπληροφόρηθη τὴν ἠθικὴν πῶσιν ἐνὸς πνευματικοῦ του τέκνου. «Δὲν θρηῶ τὴν καταστροφὴν μᾶς πόλεως οὔτε τὴν αἰχμαλωσίαν ἐκ μέρους παρανόμων ἀνδρῶν. Θρηῶ καὶ κλαίω τὸν ἀφανισμόν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι τὸ σῶμα σου καὶ ἡ ψυχὴ σου».

★

Ἡ ἰδία βαθειὰ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον διαλάμπει καὶ εἰς τὰ ἀφηγήματα τοῦ Παλλαδίου. Ἰδοὺ π. χ. ἓνας ἀφανὴς ἥρωας τῆς μεγαλειώδους αὐτῆς ἀρετῆς, ὁ Εὐλόγιος. Ἦτο ἀληθινὸς φιλόσοφος (εἰς τὴν ζωὴν του), μᾶς λέγει ἡ Λαυσαϊκὴ ἱστορία. Εἶχεν ἐρωτηθῆ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἀφῆκε τὸν κόσμον καὶ ἐμοίρασεν ὅτι εἶχε εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ζῆ μόνος του, εὐρῆκεν ἓνα «εὐλωθιμένον» καὶ ἀκρωτηριασμένον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε οὔτε χέρια οὔτε πόδια, παρὰ μόνον μίαν γλῶσσαν σὰν ξυράφι διὰ νὰ κακολογῇ τὸν καθένα. Αὐτὸν τὸν ἀνάτηρον ἐπῆρεν ὁ Εὐλόγιος εἰς τὸ κελλί του καὶ παρεκάλεσε τὸν Κύριον νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ μέχρι τέλους. Καὶ πράγματι ἤρχισε νὰ τὸν τρέφῃ καλύτερα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, τὸν ἔπλενε μὲ βότανα καὶ ἀρώματα καὶ τὸν ὑπηρετοῦσε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια. Μετὰ ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια ἀδελφικῶν περιποιήσεων καὶ φροντίδων ὁ ἀνάτηρος παραδόξως ἐσκληρύνθη καὶ ἤρχισε νὰ ὑβρίζῃ καὶ νὰ κακολογῇ τὸν εὐεργέτην του. Τὸν ὠνόμαζε κλεπταποδόχον καὶ τοῦ ἔλεγεν ἀκόμη, ὅτι διὰ τοῦτο τὸν ἐπῆρε νὰ τὸν κυττάξῃ, διὰ νὰ φανῇ τάχα πὼς εἶναι ἐλεήμων. Ὁ μεγαλόψυχος εὐεργέτης δὲν ἠγανάκτησε ἀπὸ δια αὐτά, ἀλλὰ μὲ γλυκύτητα ἀπαντοῦσε: Σὲ παρακαλῶ, κύριέ μου, μὴ μὲ κακολογῆς ἄδικα. Ἐγὼ εἶμαι δοῦλος σου καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ

εἴπῃς εἰς τί σφάλω διὰ νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα μου. Καὶ ὁ ἀνάτηρος συνέχισε: Δὲν θέλω, κακὲ ἄνθρωπε, τὴν ὑπηρεσίαν σου, δὲν θέλω τὴν περιποίησίν σου. Πήγαινε καὶ ἄφησέ με ἐκεῖ ὅπου μὲ εὐρῆκες. Ὁ ἴδιος διάλογος συνέχιστο τακτικὰ μὲ τὴν ἰδίαν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα ἐκ μέρους τοῦ Εὐλογίου, μὲ τὴν ἰδίαν ἀγριότητα καὶ κακολογίαν καὶ μὲ νέας πάντοτε παραλόγους ἀπαιτήσεις ἐκ μέρους τοῦ τραγικοῦ ἀνατήρου. Τέλος ἡ ἀπεραντος ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀνεξάντλητος μακροθυμία τοῦ ἡρωϊκοῦ εὐεργέτου ἐθριαμβεύσει, ὅπως εἶχε θριαμβεύσει εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωση ἰσὺν δύο ἀδελφῶν. Μία λαμπρὰ σελὶς εἶχε προστεθῆ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ θρίαμβος αὐτὸς τῆς ἀγάπης ἀποκαλύπτεται καὶ εἰς ἓνα ἄλλο χαρακτηριστικὸν περιστατικόν, ποῦ ἀφορᾷ τὸν ἅγιον Παφνούτιον. Ὁ ἀθλητὴς αὐτὸς τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὴν καιρὸν ἠγωνίσθη εἰς τὴν πνευματικὴν ἀθλήσιν, παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τοῦ φανερώσῃ μὲ ποῖον εἶναι ὁμοίος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ὑπέδειξεν ὅτι ἔχει φθάσει εἰς τὰ μέτρα κάποιου αἰλητοῦ, ὁ ὁποῖος παίζει εἰς τὰ πανηγύρια καὶ εἰς τίς χαρές. Αὐτὸ ἐφάνη κάπως παράδοξον εἰς τὸν ἅγιον, ὁ ὁποῖος ἔτρεξε ἀμέσως μὲ σποδὴν νὰ εὔρη τὸν ὀργανοπαίκτην καὶ ἤρχισε νὰ τὸν ἐρωτᾷ λεπτομερῶς, διὰ νὰ τοῦ φανερώσῃ τὴν ἐργασίαν του καὶ τὴν πολιτείαν του. Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς, μέθυσος καὶ ἄσωτος. Καὶ ὅτι ὀλίγον καιρὸν εἶχε ποῦ ἄφησε τὴν κλεψίαν καὶ ἤρχισε νὰ παίζῃ τὰ ὄργανα. Ὁ Παφνούτιος ἐξηκολούθησε νὰ τὸν ἐρωτᾷ ἐπιμόνως μήπως ἔκαμε κανένα καλὸν εἰς τὴν ζωὴν του καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησε:

—Ἄλλο καλὸ δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔκαμα παρὰ ὅταν ἦμουν ληστής, συνελήφθη μία παρθένος καὶ ἐγὼ τὴν ἐγλύτωσα ἀπὸ τοὺς κλέπτας ποῦ εἶχαν κακοὺς σκοποὺς ἐναντίον της καὶ ἐπεριπάτησα τὴν νύκτα καὶ τὴν ἔφερα εἰς τὴν χώραν της. Ἄλλην φοράν ἤδρα μίαν νέαν γυναῖκα εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὴν ἠρώτησα διατί περιπλανᾶται ἐδῶ. Μὴ μὲ ἐρωτᾷς, ἀφέντη μου—εἶπεν ἐκεῖνη ἀτηλιτισμένη—μόνον ἔχε με σκλά-

βαν ὅπου καὶ ἂν εἶσαι. Ὁ ἄνδρας μου εἶχε χρέος τριακόσια φλουριά καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ ἐξοφλήσῃ. Καὶ διὰ τοῦτο δύο χρόνια τώρα εἶναι εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τὸν δέρονουν, τὰ παιδιὰ μου τὰ ἐπούλησαν καὶ ἐγὼ φεύγω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Καὶ πολλές φορὲς μὲ ἤθραν καὶ μὲ ἔδειραν τὴν δύστυχη καὶ τώρα πάλιν εἶμαι φευγάτη καὶ ἔχω τρεῖς ἡμέρες ὅπου δὲν ἐγεύθηκα τίποτε. Τότε ἐγὼ ἀκούοντας αὐτὰ ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὴν ἐλυπήθηκα, τὴν ἐπῆρα εἰς τὴν κατοικίαν μου καὶ τῆς ἔδωσα τὰ τριακόσια φλουριά. Κατόπιν τὴν ἐπῆγα μὲ φύλαξιν ἕως τοῦ χωριοῦ της καὶ ἔτοι ἐγλύτωσε καὶ αὐτὴ καὶ ὁ ἄνδρας της καὶ τὰ παιδιὰ της.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν συγκινητικὴν αὐτὴν ἀποκάλυψιν τοῦ πρώην ληστοῦ στέκει ἐκστατικός ὁ ταπεινὸς Παφνούτιος καὶ παίρνει τὸ μεγάλο μάθημα διὰ τὸ πρωτεῖον τῆς ἀγάπης. Ὁ ἁμαρτωλὸς ὀργανοπαίκτης, ἀλλὰ μαθητὴς τῆς ἀγάπης, γίνεται ὁ μεγάλος διδάσκαλος τοῦ ἐρημίτου. Ἀφοῦ ἐπέρασαν καὶ ἄλλα χρόνια ἀσκήσεως, πάλιν ὁ Παφνούτιος ἠθέλησε νὰ πληροφορηθῆ πόσον εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλε εἰς ἕνα καλὸν οἰκογενειάρχην, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἐπιμόνων πείσεων ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ εἰς τὸν ὄσιον τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς του:

«...Ἐχω τὴν ὑπηρεσίαν μου ἀπὸ τὰ ἴδια μου τὰ τέκνα. Μέχρι σήμερον δὲν ἔπαυσα νὰ φιλοξενῶ. Ἀπὸ τὸν τόπον αὐτὸν δὲν ἐβγήκε πτωχὸς καὶ ξένος χωρὶς νὰ τὸν εὐεργετήσω. Εἰς τὰς κρίσεις μου δὲν ἔκαμα χάριν μήτε εἰς ἰδικὸν μου ἄνθρωπον μήτε εἰς τὸ παιδί μου, ἀλλὰ ἐλάλησα τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὸ σπίτι μου δὲν ἦλθε ποτὲ καρπὸς ξένου. Μάχην καὶ μνησικακίαν μὲ κανένα δὲν ἔκαμα. Διὰ τὰ παιδιὰ μου κανεὶς ποτὲ δὲν μοῦ παρεπονέθη οὔτε διὰ τὰ ζῶα μου ἐγίνε καμμία ἀγωγή πὼς ἔφαγαν ξένον καρπόν. Ὅσα χωράφια καὶ ἂν εἶχα,

πρῶτον ἔδιδα ἄδειαν ὅποιος θέλει νὰ σπείρῃ καὶ ὅσα ἔμεναν ἄσπαρτα ἐκείνα ἔσπερνα ἐγώ. Δὲν ἀφήκα ποτὲ πτωχὸν νὰ στενοχωρηθῆ ἀπὸ ἄρχοντα, ἀλλὰ τὸν ἐπρόφρανα εἰς τὴν ἀνάγκην του. Ὅσον καιρὸν ἔζησα, δὲν ἐσκανδάλισα οὔτε ἐλύπησα κανένα. Εἰς τὰς κρίσεις μου ποτὲ δὲν ἔκαμα φιλοπροσωπίαν. Αὐτὰ μόνον ἠξέυρω ὁ ἁμαρτωλὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν μου».

Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ὁ ἅγιος ἐρημίτης ἐδιδάχθη τὴν ἀνεκτίμητον ἀξίαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπον τοῦ κόσμου. Γεμάτος ἄδολον χαρὰν διὰ τὴν νέαν αὐτὴν ἀποκάλυψιν τὸν ἐβίλησεν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἠυλόγησε.

★

Ἀπλοϊκὰ φαίνονται τὰ παραδείγματα αὐτὰ καὶ κάπως μακρυνὰ ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ ὅμως ἐκφράζουν τὸ ἰδανικὸν μιᾶς ἐποχῆς: τὸ μεγάλο ἰδανικὸν μιᾶς μεγάλης ἐποχῆς. Ὅπως ὀρθῶς ἐλέχθη ὅτι τὸ κλέφτικο τραγοῦδι ἐνσωματώνει τὸ ἰδεῶδες τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἔτσι θὰ ἠμπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι «τὰ ἀσκητικά» ἀποκαλύπτουν κατὰ ἕνα τρόπον τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀρχαίου Χριστιανισμοῦ. Ἐχουν ἴσως «ἀπλοϊκότητες» καὶ «ἀκρότητες», ὅπως ἔχει καὶ ἡ κλεφτουριά, ἀλλὰ μέσα στις ἀδρές ἐκείνες γραμμὲς προβάλλει μία ρωμαλέα ἰδέα, ὁ ἠρωϊσμός τῆς ἀγάπης καὶ ὁ πόνος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Τὴν μεγάλην αὐτὴν σελίδα τῆς ἱστορίας δὲν κάνει νὰ τὴν ἀγνοῆ ὅποιος ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά. Κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους τύπους τοῦ ἥρωος ἄς μὴ λησμονοῦμε καὶ τὸν ἀσκητὴν. Ἐχει μέσα του κάτι τὸ τόσον βαθὺ καὶ πηγαῖον, τόσον οὐσιαστικὸν καὶ γνήσιον, πὺ δύσκολα ἠμποροῦμε νὰ τὸ εὐρωμεν ἄλλου, μακρὰν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς «Παραλλήλους βίους» τῆς ἐρήμου.

Β. ΕΡΑΣΤΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Είσαγωγή:

Ἡ μακροβιότης τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἔχει αὐξηθῆ εἰς εὐχάριστον βαθμόν. Ἡ φυματώσις δὲν εἶναι πλέον ἢ ἐπάραιτος ἀρρώστια ἢ ἀφαιροῦσα προώρως τὴν ζωὴν μυριάδων ἀνθρώπων, καὶ πλείσται ὄσαι ἀσθένειαι δὲν ἔχουν εἰμὴ ἐλάχιστα θύματα. Ἐμμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην διὰ τὰς τεραστίαις προόδους τῆς καὶ προσφορᾶς τῆς πρὸς τὴν σημερινὴν ἀνθρωπότητα.

Κατόπιν τῆς, ἄνευ προηγουμένου, προόδου αὐτῆς θὰ ἀνέμενέ τις τὸν περιορισμὸν τῶν νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων, τῶν νοσοκομείων καὶ σανατορίων. Καὶ ὅμως, τὸ ἀντίθετον εἶναι ἀληθές. Ἐκάστη πόλις ἀνὰ τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κόσμον ὁλόκληρον, ἀντιμετωπίζει πρόβλημα χώρου διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Παρὰ τὸν περιορισμὸν πολυειδῶν ἀσθενειῶν, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὑποφέρει, πονεῖ, πάσχει ἀπὸ ἄλλα, ἄγνωστα μέχρι τοῦδε νοσήματα. Συμφορήσεις, καρδιακαὶ παθήσεις, ὁ καρκίνος καὶ ποικίλομορφοὶ νευρασθένειαι παραμένουν ὁ τρόμος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Ἡ ταχύτης τῆς ζωῆς μας καὶ ἡ ἔντασις ὑπὸ τὴν ὁποίαν διαβιοῦμεν ἔχει ἐπιηρέασει ἐπωδύνας τὴν ὑγείαν τοῦ σώματός μας. Τοιοτοτρόπως ὁ πόνος εἶναι γνώρισμα καὶ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ ποία εἶναι ἡ θέσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔναντι τοῦ προβλήματος τοῦ πόνου σήμερον; (1). Ποία ἡ προσφορὰ τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα πιστόν; Ὁργανισμός, ἴδρυμα ἢ ἰδεολογία μὴ δυναμένη νὰ ἀνταποκριθῆ

πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἀφ' ἑαυτῆς εἶναι καταδικασμένη εἰς μαρασμὸν καὶ θάνατον. Ἡ Ἐκκλησία μας, διακηρύττουσα τὸ αἰώνιον μήνυμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὀφείλει, ἀναπροσαρμοσομένη, νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ προβλήματα ἐκάστης γενεᾶς ἀνολόγως. Καὶ ἡ ἀρρώστια σήμερον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον δυσεπίλυτα προβλήματα. Τί, λοιπόν, δύναται νὰ προσφέρῃ ἡ Ἐκκλησία μας εἰς τὸν τομέα αὐτόν; Διὰ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς τοὺς κόλπους τῆς καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ νεωτέρους, ὀφείλει, ἀναζωοσάμενη τὰς δυνάμεις τῆς, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς ἀνησυχίας τῶν. Διὸ καὶ ἡ ἐπιγενομένη ἀνάγκη τῆς διαφωτίσεως καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς θέσεώς της ἔναντι τῆς ἀρρώστιας καὶ τοῦ πόνου γενικῶς.

Φροντίζει ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὸν ἀσθενῆ καὶ κατὰ ποῖον συγκεκριμένον τρόπον; Μεριμνᾷ διὰ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἢ μήπως τὸ θεωρῆ ἔδραν πάσης κακοδαμονίας καὶ συνεπῶς ἄξιον ταλαιπωρίας καὶ δοκιμασιῶν; Ἡ ἀπάντησις θὰ δοθῆ εἰς τὴν ἐφεξῆς ἀνάπτυξιν τοῦ θεματός μας.

1. Χριστιανισμὸς καὶ σῶμα.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θρησκεία, ἥτις ἐνδιαφέρεται δι' ἀμφοτέρα τὰ συστατικὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀποβλέπει καὶ ἐργάζεται διὰ τὴν σωτηρίαν ψυχῆς τε καὶ σώματος. Ἡ ἀντίληψις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ χριστιανικὴ πίστις μεριμνᾷ μόνον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἀδιαφοροῦσα διὰ τὴν τύχην τοῦ σώματος, ἀπάδει πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν πηγῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἡ πρᾶξις τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας καὶ ἡ διδασκαλία τῶν πατέρων συμφωνοῦν μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁν-

(1) Ἐνα ἐκλεκτὸν ἔργον διὰ τὸ πρόβλημα τοῦ πόνου εἶναι τοῦ C. S. Lewis: «The Problem of Pain», New York, The Macmillan Co., 1955.

τως, ὁ Χριστὸς ὠμίλησε κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ψυχῆς, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποτιμῆσῃ καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ σώματος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ διαχωρισμὸς τῶν συστατικῶν τῆς ἀνθρωπίνης ὄντοτητος, μὲ ὑπερτίμησιν ἢ ὑποτίμησιν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, χωρὶς νὰ μειωθῇ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν δημιουργήματος εἰς τὸν καθόλου κόσμον. Ἄμφότερα, «σῶμα καὶ ψυχὴ ἐπλάσθησαν κατὰ τὸν ἴδιον καὶ αὐτὸν χρόνον» ὅπως λέγει ὁ ἱερός Δαμασκηνὸς ἀντικροῦσαν κακοδιδασκαλίαν τοῦ Ῥοιγένους⁽²⁾.

Εἶναι εὐλογον διατὶ ὁ Χριστιανισμὸς τιμᾷ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ, ἀποτελοῦσα τὴν ἀόρατον φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐνσωματοῦσα τὸν λόγον καὶ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν αὐτοῦ⁽³⁾, ἐπλάσθη «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν»⁽⁴⁾. Ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα δὲν ὑστερεῖ εἰς τιμὴν καὶ ἀξίαν⁽⁵⁾. Τὸ σῶμα εἶναι ὄργανον ἐκδηλώσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἐδημοουργήθη δι' ἐνεργοῦ καὶ χειρωνακτικῆς τρόπου τινὰ ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ⁽⁶⁾. Ἰδιαίτερος ὁμοίωσις τὸ σῶμα ἀπολαύει ἴσης πρὸς τὴν ψυχὴν τιμῆς, καθότι εἶναι κατοικητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁽⁷⁾. Ὁ Χριστὸς εἰργάσθη καὶ ἐδίδαξε διὰ τὴν σωτηρίαν ἀμφοτέρων, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν θαυματουργικῶν ἐπεμβάσεών Του ἐπὶ διαφόρων νόσων. Ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητάς Του καθιστᾷ αὐτοὺς προσεκτικοὺς νὰ φοβοῦνται τὸν Θεὸν «τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γενένη»⁽⁸⁾.

Καὶ ναὶ μὲν ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ ἀπόλυτον ἢ τὸ ὑψιστον ἀγαθόν⁽⁹⁾

οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἡ ὑγεία καὶ σωτηρία τοῦ σώματος εἶναι ἀγαθὸν ὑψίστης σημασίας⁽¹⁰⁾. Διὰ τοῦτο, τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, δεόν νὰ δουλεύῃ οὐχὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἀλλὰ «τῷ Κυρίῳ»⁽¹¹⁾. Ὁ πιστὸς δὲν πρέπει νὰ δοξάζῃ τὸν Θεὸν μόνον διὰ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ σώματος⁽¹²⁾. Τοιοῦτοτρόπως ὁ σκοπὸς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ἡ σωτηρία ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Διὸ καὶ τὸ σῶμα θὰ συμμετάσχῃ τῆς δόξης ἢ τῆς κατακρίσεως τῆς ψυχῆς, ἀμφοτέρω δὲ ὡς μία ψυχο-σωματικὴ ὁλότης.

Ἡ Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, μεριμνᾷ καὶ ἐργάζεται διὰ τὴν σωτηρίαν ἀμφοτέρων τῶν συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχει αὕτη Μυστήρια, ἀκολουθίας καὶ προσευχὰς διὰ τὴν ὑγιάν ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ σώματος. Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος εἶναι λουτρὸν καὶ ἀναγέννησις τῆς ψυχῆς. Τὸ χρίσμα θωρακίζει τὴν ψυχὴν μὲ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι τροφή τῆς ψυχῆς. Τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως ἴασις καὶ ἀνάρρωσις τῆς ἁμαρτωλῆς ψυχῆς⁽¹³⁾.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν μυστηρίων τῶν χρησιμοποιοῦμένων διὰ τὴν ὑγιάν τῆς ψυχῆς, ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαιίου, τὰς παρακλήσεις, τὸν μικρὸν ἁγιασμόν καὶ ἄλλας σχετικὰς προσευχὰς διὰ τὴν ὑγιάν καὶ σωτηρίαν τοῦ σώματος. Πρόκειται περὶ θεραπευτικῆς ιδιότητος, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν αὕτη ὡς ἐντολοδόχος καὶ συνεχιστὴς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Δυστυχῶς, εἴτε διότι δὲν ἔχει γίνεῖ ἀντιληπτὴ ἡ ἀξία αὐτῆς, εἴτε λόγῳ ὀλιγοπιστίας, ἡ Ἐκκλησία δὲν χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς ἱαματικὸς

(2) John of Damascus: «The Nicene and Post-Nicene Fathers», W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Mich. 1955, Series Two-Vol. 9, pp. 30-31.

(3) cf., John of Damascus, op. cit., pp. 30-31.

(4) Γεν. 1, 26.

(5) Περισσότερα διὰ τὴν Ὀρθόδοξον ἀντίληψιν περὶ «σώματος» βλ. Β. Ἐράστου, «Ναὸς τοῦ Πνεύματος», «Ἀκτίνες», 1958, τεύχος 192, σ. 256-259.

(6) Γεν. 1, 27-2, 21.

(7) 1 Κορ. 6, 19.

(8) Ματθ. 10, 28.

(9) Ματθ. 6, 25-16, 26, κ. ἄ.

(10) Ματθ. 5, 29, Μαρκ. 5, 34, Ἰω. 5, 6, κ. ἄ.

(11) 1 Κορ. 6, 13.

(12) 1 Κορ. 6, 20.

(13) Πρβλ. Κ. Καλλινίκου: «Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ», ἔκδ. 2α, Ἐκθεσις Χριστιανικοῦ Βιβλίου, Ἀθήναι 1958, σελ. 559.

παράγων. Αἱ ὀλίγαι ἐξαιρέσεις δὲν ἀναιροῦν τὸν κανόνα.

Ἄλλὰ ὀλιγοπιστία δὲν δικαιολογεῖται καὶ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ. Διότι πίστις εἰς Χριστὸν συνεπάγεται καὶ πίστιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ὄρατὸν Σῶμά Του. Πιστεύοντες εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἱκανότητα καὶ ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πιστεύομεν ἢ δὲν πιστεύομεν. Ἡ ἀσπαζόμεθα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἢ τὴν ἀπορρίπτομεν. Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, παραδεδογμένα ἱστορικὰ κείμενα, διηγοῦνται ἐβδομήκοντα τέσσαρες θεραπείας τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ διαφόρων νόσων. Τὴν αὐτὴν ἱαματικὴν ιδιότητα ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Του. Ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐρημνείας στηρίζεται καὶ ἡ καινοφανὴς διδασκαλία παρὰ τοῖς διαμαρτυρομένοις περὶ ministry of healing ἢ healing missions.

Ἐπανανακαλύπτουν οἱ διαμαρτυρούμενοι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐστερήθη, ἔστω καὶ εἰς περιορισμένον βαθμὸν. Εἶναι ὅμως γεγονός, ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἔχουν ἀνάγκη νὰ διδαχθοῦν συστηματικώτερον περὶ τῆς θεραπευτικῆς ἀποστολῆς καὶ ἱκανότητος τῆς Ἐκκλησίας. Δέον νὰ παρακινουῦνται ἀπ' ἄμβωνος καὶ κατ' ἰδίαν νὰ κάμνουν χρῆσιν τῶν θεραπευτικῶν μέσων αὐτῆς τακτικώτερον καὶ μὲ μεγαλυτέραν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ρητὴν ἐντολὴν νὰ θεραπεύῃ ὄχι μόνον ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ σώματα. Ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἡ πρᾶξις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καὶ οἱ πατέρες ὁμιλοῦν ἐνγλώττως ὑπὲρ τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως καὶ λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Μία ἀπὸ τὰς πρώτας ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν, τὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τοὺς μαθητὰς Του, ἦτο ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις νὰ ἐξορκίζουσιν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ νὰ θεραπεύουσιν κάθε εἶδος ἀσθενείας. «Καὶ προσκαλεσάμενος

τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν»⁽¹⁴⁾. Ὁ Ἰησοῦς μεταβιβάζει τὴν ἰδίαν θαυματουργικὴν δύναμιν εἰς τοὺς μαθητὰς του, τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν, «δίδωσιν αὐτοῖς τὸ θαυματουργεῖν» ὅπως σχολιάζει ὁ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος⁽¹⁵⁾.

Τὸ κύρος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης αὐτῆς ἐνισχύονται διὰ τῆς θαυματουργικῆς ἱκανότητος, τὴν ὁποῖαν παρέλαβεν ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴν της. Τὸ κήρυγμα καὶ πᾶσα διδασχὴ σκόπιμον εἶναι νὰ συνοδεύεται καὶ μὲ θαύματα, παραγγέλλει πρὸς τοὺς μαθητὰς: «Πορευόμενοι δὲ κηρῦσσετε.... ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπρούς καθαρίζετε, νεκρούς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε...»⁽¹⁶⁾. Ἄλλ' ἡ θαυματουργὸς δύναμις τῆς Ἐκκλησίας δὲν περιορίσθη εἰς ὠρισμένην τάξιν αὐτῆς, εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἢ τοὺς ἱερεῖς. Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἔχουν εἰς ὑπολάνθανουσαν κατάστασιν τὴν δύναμιν τοῦ θαυματουργεῖν, ἐφ' ὅσον ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τὸ ἰσχυρότατον ὄπλον τῆς προσευχῆς. Οἱ πιστοὶ καὶ ἀκόλουθοι τῶν ἀποστόλων θὰ μεταβληθοῦν οἱ ἴδιοι εἰς θαυματουργικὰ ὄργανα εἶπεν ὁ Κύριος. «Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσι ταῦτα παρακολουθήσει, ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι.... ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἔξουσιν»⁽¹⁷⁾.

Ἐξετάζοντες τὴν Ἐκκλησίαν ἀναδρομικῶς, εἰς τὴν περιορισμένην αὐτῆς μορφήν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, διαπιστώνομεν ὅτι ἡ θεραπευτικὴ ιδιότης ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Ἀβιμέλεχ ἐθεραπεύθη μέσῳ τῆς θερμῆς προσευχῆς τοῦ Ἀβραάμ. «Προσηύξατο δὲ Ἀβραάμ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἴασατο ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰς παιδίσκας αὐτοῦ»⁽¹⁸⁾. Κατὰ παρὸ-

(14) Ματθ. 10, 1.

(15) Παρὰ Π. Ν. Τρεμπέλα: «Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον», ἔκδ. «Ζωῆς», Ἀθῆναι 1951, σελ. 191.

(16) Ματθ. 10, 8.

(17) Μάρκ. 16, 17.

(18) Γεν. 20, 17.

μοιον τρόπον ἐθεραπεύθη ἡ Μαριάμ ἀπὸ τὴν λέπραν αὐτῆς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Μωϋσέως. «Καὶ ἐβόησε Μωϋσῆς πρὸς Κύριον, λέγων, ὁ Θεὸς δέομαί σου, ἴασαι αὐτὴν» καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας «ἐκαθαρίσθη Μαριάμ»⁽¹⁹⁾.

3. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία.

Ἡ πρώτη Ἐκκλησία, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἐξήκασε τὴν ἱαματικὴν της ιδιότητα εἰς μεγάλων βαθμῶν, ὡς ἐπιβεβαιοῦν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου ἀναφέρει εἴκοσι θεραπευτικὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων⁽²⁰⁾. Καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ κειμένου εἶναι τόσο ἀξιόπιστος ὅσον καὶ ἀκριβής.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Πέτρος μὲ τὸν Ἰωάννην ἀνῆρχοντο τὰς βαμίδας πρὸς τὸν ναὸν διὰ νὰ προσευχηθοῦν, ἐκομίζετο χωλὸς εἰς τὴν ὥραιαν πύλην δι' ἐπατεῖαν. Οἱ μαθηταὶ ἐφάνησαν γενναϊόδωροι εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ χωλοῦ δι' ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ὄχι εἰς χρῆμα. «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι, ὃ δὲ ἔχω τοῦτό σοι δίδωμι, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἐγειρε καὶ περιπάτει», εἶπεν ὁ Πέτρος⁽²¹⁾. Ὁ Πέτρος κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Κυρίου χρησιμοποιεῖ παρομοίαν σχεδὸν πρὸς τὸν Κύριον ἔκφρασιν⁽²²⁾ καὶ ἐπικαλούμενος ἐν πίστει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ θεραπεύει τὸν χωλόν. Ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι καθ' ὅλα σύμφωνος μὲ τὴν ἰδίαν Αὐτοῦ ἐντολήν⁽²³⁾.

Ἡ φήμη τῶν ἀποστόλων ἦτο τοιαύτη «ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κραβάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν. Συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς Ἱερουσαλὴμ φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους

ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες»⁽²⁴⁾.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι, ὄχι μόνον διὰ τῆς προσευχῆς τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σκιάς τῶν ἱματίων τῶν ἐγίνοντο ἰάσεις. Ὁ Λουκᾶς διηγεῖται ἀλλαχού ὅτι «δύναμεις οὐ τὰς τυχοῦσας ἐποίει ὁ Θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου, ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενούντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξέερχεσθαι ἀπ' αὐτῶν»⁽²⁵⁾. Αἱ τοιοῦτοι εἶδους θεραπείαι δὲν εἶναι ἀλλότρια πρὸς ἰάσεις γενομένας παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἡ αἰμορροῦσα γυνὴ ἰάθη κρατήσασα μόνον τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου τοῦ Ἰησοῦ⁽²⁶⁾.

Ἡ ἐν λόγῳ ιδιότης τῆς Ἐκκλησίας ἐπεκτείνεται εἰς παντὸς εἶδους ἀσθενείας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς ἀναστάσεις νεκρῶν. Γνωστὴ ἡ περίπτωσις τῆς Δορκάδος. Ἐπέστρεψε ἡ ζωὴ εἰς τὸ νεκρὸν σῶμα της κατόπιν θεομῆς προσευχῆς τοῦ Πέτρου⁽²⁷⁾. Ὁ Χριστὸς εἶχε δώσει τοιαύτην ἐντολήν εἰς τοὺς μαθητὰς Του, διὸ καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον. «Πορευόμενοι... νεκροὺς ἐγείρετε»⁽²⁸⁾. Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολήν καὶ τὴν δύναμιν νὰ θαυματουργῇ.

Προϋπόθεσις τῆς θεραπείας εἶναι ἡ εὐλικρινὴς πίστις τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ Χριστὸς πρῶτος ὠμίλησε διὰ τὴν ἀναγκαϊότητα τῆς πίστεως εἰς περιπτώσεις ἀσθενῶν ἐπιθυμούντων θεραπείαν. «Ἐταγε καὶ ὡς ἐπίστευσας γεννηθῆτω σοι. Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ», διηγεῖται ὁ Ματθαῖος διὰ τὸν ἑκατόνταρχον⁽²⁹⁾. Δύο τυφλοὶ ἐξαιτούμενοι τὴν ὄρασίν των ἀπὸ τὸν Κύριον δέχονται τὴν ἐρώτησιν: «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;»⁽³⁰⁾. Ὁ αὐτὸς ὄρος πρὸς ἴασις ἰσχύει καὶ διὰ τὴν θαυματουργικὴν ἐπενέργειαν καὶ ἀποτελεσματικότητα τῆς Ἐκκλησίας. «Πάντα ὅσα

(19) Ἀριθμ. 12, 13.

(20) F. M. Wetherill: «Healing in the Churches», F. H. Revell Co., New York 1925, p. 37.

(21) Πράξ. 3, 6-9.

(22) Ἰω. 5, 8.

(23) Λουκ. 10, 17. Πράξ. 16, 18.

(24) Πράξ. 5, 15-16.

(25) Πράξ. 19, 11-12.

(26) Ματθ. 9, 20.

(27) Πράξ. 9, 36.

(28) Ματθ. 10, 8.

(29) Ματθ. 8, 13.

(30) Ματθ. 9, 28.

ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψετε» βεβαιώνει ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν Του⁽³¹⁾.

Πίστις ἐκ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, προσευχὴ καὶ ἐπιθεσις χειρῶν⁽³²⁾ ἢ χρισὶς δι' ἐλαίου⁽³³⁾ ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὰ στοιχεῖα τοῦ θαυματουργεῖν καὶ θεραπεύεσθαι. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐθεράπευσε τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου εἰς τὴν Μάλταν «πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἰάσατο αὐτόν»⁽³⁴⁾. Τὴν αὐτὴν τακτικὴν ἠκολούθησε ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καθόλου, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου. «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου»⁽³⁵⁾. Ἀλλὰ ἡ θρησκευτικὴ πρᾶξις θὰ μείνῃ κενὸς τύπος καὶ ἀνεργητος, ἐὰν ἢ ἐπιθυμία τῆς θεραπείας δὲν συνοδεύεται μὲ ἀμετάβλητον καὶ θερμὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰάκωβος συνιστᾷ: «Αἰτεῖται δὲ ἐν πίστει μηδὲν διακρινόμενος»⁽³⁶⁾. Τότε «ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος»⁽³⁷⁾. Ἐπὶ πλέον ἡ πίστις τοῦ ἀσθενοῦς δέον νὰ ὑποστηρίζεται καὶ νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ τελετουργοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας, πίστιν εἰς τὸ δυνατόν τῆς ἰάσεως μέσῳ αὐτοῦ διὰ τῆς Ἐκκλησίας⁽³⁸⁾.

4. Αἱ μαρτυρίαι καὶ ἡ γνώμη τῶν Πατέρων.

Αἱ μαρτυρίαι τῶν πατέρων, διδασκάλων, καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῶν πέντε ἢ ἕξ πρώτων αἰώνων ἀφθονοῦν. Τόσον αὐτοὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ὅσον καὶ οἱ τῶν μεταγενεστέρων ὁμολογοῦν θαύματα καὶ ἰάσεις γινόμενας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ πολυειδῶν νόσων καὶ παθή-

σεων. Ἡ παροῦσα ἐργασία θὰ ἐπεξετείνετο πέραν τῆς μορφῆς καὶ τῶν ὁρίων ἐνὸς πρακτικοῦ ἄρθρου, ἐὰν ἀνεφέραμεν μαρτυρίας πολλῶν πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ὡς ἐκ τούτου θὰ περιορισθῶμεν εἰς ὀλίγας ἀλλὰ ἀντιπροσωπευτικὰς τινὰς μαρτυρίας τῶν πέντε πρώτων αἰώνων.

Ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστίνος γράφει εἰς τὴν δευτέραν ἀπολογία του περὶ θεραπείας δαιμονιοπλήκτων ὄχι ἀπὸ ἐπισκόπους ἢ κληρικούς γενικῶς, ἀλλὰ δι' ἀπλῶν πιστῶν χριστιανῶν: «Δαιμονιολήπτους γὰρ πολλοὺς κατὰ πάντα τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πόλει πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων τῶν χριστιανῶν, ἐπορίζοντες κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ... ἰάσαντο καὶ ἔτι νῦν ἰῶνται, καταργούντες καὶ ἐκδιώκοντες τοὺς κατέχοντας τοὺς ἀνθρώπους δαίμονας»⁽³⁹⁾.

Ὅτι ἐλέχθη ἀνωτέρω περὶ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ὡς συστατικῆ ἐν τῇ τελετῇ τῆς θεραπείας ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὸν ἅγιον Εἰρηναῖον, ὅστις γράφει εἰς τὴν συγγραφὴν του «Ἐλεγχος τῆς ψευδωνύμου γνώσεως», ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ἀληθεῖς μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἔχουν διάφορα χαρίσματα ἐν οἷς «ἄλλοι... τοὺς κάμνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ἰῶνται καὶ ὑγίει ἀποκαθιστάσιν»⁽⁴⁰⁾.

Ὅπως διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἀπόστολοι ἐγένοντο θεραπευτικὰ ὄργανα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ὁ Θεὸς ἤτο ἡ πηγὴ τῆς ἰάσεως, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἢ ὁ τελετουργὸς αὐτῆς καὶ χαρισματοῦχος τὸ μέσον τῆς θεραπείας. Ὁ ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει ὅτι «καὶ θεραπείαι... καὶ τὰ σημεῖα δι' ἀνθρώπων ἐνεργούντος τοῦ Θεοῦ ἐπιτελεῖται· ὁ γὰρ Θεὸς δι' ἀνθρώπων τὴν δύναμιν ἐπιδεικνύται»⁽⁴¹⁾. Ὁ μετὰ τοῦτον πολὺς Ὁριγένης

(31) Ματθ. 21, 22.

(32) Μάρκ. 6, 5. Λουκ. 4, 40. κ. ἀ.

(33) Μάρκ. 6, 13, πρβλ. καὶ Λουκ. 10, 34.

(34) Πράξ. 28, 7-8.

(35) Ἰακ. 5, 14.

(36) Ἰακ. 1, 6.

(37) Ἰακ. 5, 15.

(38) Πρβλ. Π. Ν. Τρεμπέλα: «Υπό-

μνημα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους καὶ τὰς Ἐπτά Καθολικάς», Ἐκδ. «Ζωῆς», Ἀθήναι 1941, σελ. 225.

(39) Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 1955, τόμ. 3, σ. 203.

(40) ΒΕΠ, ἔνθ. ἀν., τόμ. 5, σελ. 142.

(41) ΒΕΠ, ἔνθ. ἀν., τόμ. 8, σελ. 340.

λέγει, ὅτι «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ οἱ μετὰ διαθέσεως ὑγιῶς καὶ πεπιστευκίαις ἐπίοιουν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων χωρισθῆναι τοὺς δαίμονας»⁽⁴²⁾.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὁ Τερτυλλιανός, Μινούκιος Φῆλιξ, Κυπριανός, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Μέγας Ἀθανάσιος, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Θεόδωρος Μομφουεστίας καὶ ἄλλοι ἀναφέρουν θεραπείας καὶ ἐξορκισμοὺς δαιμονίων ἀπὸ ἀσθενεῖς γενομένους διὰ τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἴδιος ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἐτέλεσε θαύματα⁽⁴³⁾. Καὶ ὁ Θεόδωρος Μομφουεστίας γράφει ὅτι «πολλοὶ ἔθνη κοὶ μετὰξὺ ἡμῶν θεραπεύονται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ οἰανδήποτε ἀσθένειαν καὶ ἂν κατέχωνται»⁽⁴⁴⁾. Ὁργανον πολλῶν ἰάσεων εἶχε γίνεαι καὶ ὁ Συμεὼν Στυλίτης, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ὡς ἀναφέρει ὁ βιογράφος του Κοσμᾶς ὁ Σύριος⁽⁴⁵⁾.

Πλὴν τῶν μαρτυριῶν τῶν Πατέρων ὑπάρχει καὶ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, ὅστις ἐξυπονοεῖ χρῆσιν ἱαματικῆς ἀκολουθίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ ἕνατος κανὼν τῆς Συνόδου αὐτῆς λέγει: «Περὶ τοῦ μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητήρια... τῶν αἰρετικῶν... ἀπιέναι εὐχῆς ἢ θεραπείας ἐνεκα»⁽⁴⁶⁾. Ἀναφερόμενος ὁ κανὼν εἰς «θεραπείας» ἔχει ὑπ' ὄψιν θεραπείας ἀσθενῶν, ὡς σχολιάζει ὁ Ζωναράς⁽⁴⁷⁾. Εἶναι

ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ ὡς ἄνω κανὼν ἐξυπακούει ὅτι ἡ θεραπευτικὴ ιδιότης δὲν ἦτο προνόμιον ἀποκλειστικὸν τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἦτο ἐν χρῆσει καὶ παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς.

Συμπέρασμα.

Ἐκ τῆς πενιχρᾶς αὐτῆς προβολῆς τῶν μαρτυριῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς πράξεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ὁμολογιῶν τῶν πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καθίσταται φανερόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει κληρονομήσει μίαν ἀναγκαίαν, λίαν ὠφέλιμον καὶ πάντοτε ἐπίκαιρον ιδιότητα καὶ ἀποστολήν. Τὸ Μυστήριον τοῦ Εὐχέλαιου ἐν τῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας μας σήμερον μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ὑπέροχον αὐτὴν ἱκανότητα καὶ τὸ προνομιούχον ἔργον τῆς συγχρόνου Ἐκκλησίας. Εὐλόγον, λοιπὸν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐντεινωμεν τὰς προσπάθειάς μας, ὥστε διὰ τῆς κατηχήσεως καὶ διδασχῆς νὰ ἀναβιώσῃ τὸ θεραπευτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Χωρὶς νὰ ὑποτιμῶμεν τὴν συμβολὴν καὶ χρησιμότητα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ὀφείλομεν οἱ πιστοὶ νὰ καταφεύγωμεν τακτικώτερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ ἱαματικὴν βοήθειαν καὶ συναντίληψιν.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μουσεῖον ἁγίων ἢ στάδιον ἀθλητῶν ἀδιαβλήτου ὑγείας, ἀλλὰ μᾶλλον νοσοκομεῖον ἀρρώστων ψυχῶν καὶ ἀσθενῶν, φθαρτῶν σωμάτων. Εἶναι ὁμοῦς ἐπὶ πλέον καὶ πηγὴ ὑγείας καὶ θεραπευτήριον. Διὸ καὶ ἐναπόκειται εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ καταφεύγουν εἰς τοὺς κόλπους καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν της διὰ θεραπείαν ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ σώματος.

Δ. Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΣ, Th. M.

Perth Amboy, N. J. U. S. A.

(42) Παρὰ Κ. Καλλινίκου, μν. ἔργ., σελ. 570.

(43) R. M. Woolley: «Exorcism and the Healing of the Sick», London, S. P. C. K. 1932κ p. 45.

(44) Wetherill, op. cit., p. 57.

(45) Woolley, op. cit., p. 49.

(46) Ἀ. Ἀλιβιζάτου: «Οἱ ἱεροὶ κανόνες», ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1949, σελ. 199.

(47) Vide: Decrees and Canons of the Seven Ecumenical Councils, The Nicene and Post-Nicene Fathers, W. B. Eerdmans,

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ

Ο ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΟΣ ΚΥΝΗΓΟΣ

«Τὸ ἀνθρώπινο λογικὸ κουράστηκε. Εἶχε κάνει μιὰ γιγάντια προσπάθεια. Ἔπεσε σὲ ὕπνο, καί, ὅπως τὸ κατάκοπο παιδί, πρὶν κοιμηθῆ ἔλεγε τὶς προσευχῆς του» (Romain Rolland, Jean Christophe).

Τοῦτα τὰ λόγια τοῦ R. Rolland δίνουν ἓνα χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας, πού συχνὰ μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τῶν «Ἀκτίνων» τὸ ἔχουμε πλησιάσει. Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς πνευματικῆς στροφῆς, πού παρατηρεῖται χρόνια τώρα σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς περιοχῆς τοῦ πνεύματος. Σὲ ὅλες τὶς πνευματικῆς ἐκδηλώσεις μπορεῖ νὰ σημειώσῃ κανεὶς τὴν ἐπιστροφή στὴν μεταφυσικὴ θεώρησι, σὲ μιὰ πνευματικὴ ἀντιμετώπισι πολλῶν προβλημάτων. Ἴσως ποτὲ ἄλλοτε δὲν παρουσιάστηκε πὺθ βαθεῖα ἀναγέννησι τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἴσως ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἀναζητήθηκε μὲ τόσο πόνο ὁ Χριστός, ὅσο σήμερα. Ὁ εἰλικρινῆς διανοητῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνος στέκεται μπρὸς σ' αὐτὴν τὴν προσωπικότητα καὶ αισθάνεται ὅτι πρὸς τὸν Ἰησοῦν πρέπει νὰ πάη ἂν θέλῃ νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν στείρα του ἄρνησι ἢ ἀπὸ τὸν ἀποτικτικὸ σκεπτικισμό του. Πρὸς τὸν Ἰησοῦ, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Δὲν ὑπάρχει πιά τρόπος ὑπεκφυγῆς.

Αὐτὴν τὴν πορεία δείχνει πολὺ παραστατικὰ ἡ πνευματικὴ ὁδύσσεια ἐνὸς πολὺ ἀνήσυχου πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας, τοῦ μεγάλου Giovanni Papini. Ὁ Papini, πού γεννήθηκε στὰ 1881 στὴ Φλωρεντία καὶ πέθανε πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια μᾶς ἄφησε μιὰ καταπληκτικὴ παραγωγή⁽¹⁾. Μέσα

ἀπ' αὐτὴν φαίνεται ἡ πληθωρικὴ προσωπικότης του. «Γεννημένος μὲ μιὰ εὐδιάθετη ροπή πρὸς κάθε ἀνατροπὴ καὶ δράσι, σημειώνει ὁ Κ. Λασηθιωτάκης, πήρε θέσι στὸ φρουτουριστικὸ κίνημα καὶ ἀγκάλιασε τὸν πραγματισμό, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε ὁ δυναμικώτερος ἀπολογητῆς του στὴν Ἰταλία καὶ ἴσως ὁ φλογερότερος τῆς Εὐρώπης...».

Πρόθεσι ὅμως τοῦτου τοῦ μελετήματος δὲν εἶναι νὰ παρακολουθήσῃ τὶς φιλοσοφικῆς ἀναζητήσεις τοῦ ὑπέροχου Papini. Σκοπὸς του εἶναι νὰ ρίξῃ σύντομες ματιῆς στὴν πνευματικὴ ὁδύσσεια τοῦ τόσο γνωστοῦ Ἰταλοῦ διανοητοῦ, πού ἡ ζωὴ του κατὰ τὴν ἐπιτυχημένη ἔκφρασι τοῦ Β. Μουστάκη, χωρίζεται σὲ δυὸ κομμάτια. Στό... πρὸ Χριστοῦ καὶ σὲ μετὰ Χριστόν. Ὡς τὰ 1920, ὁ Papini ὑπῆρξε ἓνας βέβηλος. Ἡ δυνατὴ του σκέψις καὶ ἡ καταρακτώδης του εὐφράδεια χτύπησαν καὶ παρέσυραν κάθε ἀξία, στὴν ὁποία πίστευε ὁ κόσμος. Σὲ ἡλικία μόλις 24 ἐτῶν δημοσίευσε τὸ πρῶτο του βιβλίον, μὲ τὸν τίτλον «Τὸ λυκόφως τῶν φιλοσόφων». Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον, πού καθὼς ἔγραψεν ὁ ἴδιος ἀργότερα, «ἔχει τὴν ξετσιπωσιά τῆς νεότητος καὶ τὴν ὁσμὴ τῆς μαρτυρίας», πιάνει ἀπὸ τὸ γιακὰ ὅλους τοὺς γίγαντες τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, τὸν Κάντ, τὸν Νίτσε, τὸ

τερα: «Ἐνας ἐξωφλημένος ἄνθρωπος», Φλωρεντία, 1912, «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ», Φλωρεντία 1921, «Αὐγουστίνος», Φλωρεντία 1929, «Ἱστορία τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας», Φλωρεντία 1937, «Τὸ ἀσημένιον στεφάνιον», Μιλᾶνο 1941, «Μιχαὴλ Ἄγγελος», Φλωρεντία 1949 κ. ἄ. Μετὰ τὸν θάνατό του ἐξεδόθησαν: «Ἡ εὐτυχία τοῦ ἄτυχου», «Ἡ παγκόσμια κρίσις», καὶ «Ἡ δευτέρα γέννησις». Τὸ τελευταῖον γράφτηκε στὰ 1923 καὶ μιλάει γιὰ τὴν ἐπιστροφή του στὸν Χριστό. Σύντομη ἀνάλυσι τοῦ βιβλίου του «Τὸ ἀσημένιον στεφάνιον» δημοσιεύθηκε στὶς «Ἀκτίνες» 1950, σελ. 27 κ. ἑ.

(1) Ὁ Papini ἔγραψε πάνω ἀπὸ πενήντα ἔργα, πού εἶχαν ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καὶ μεταφράστηκαν σὲ πολλῆς γλώσσες. Πλήρης κατάλογος τῶν ἔργων του ὑπάρχει στὸ βιβλίον τοῦ Papini: «Γράμματα στὴν ἀνθρωπότητα». Μετάφρασις Βασ Μουστάκη, Ἀθήναι 1953. Ἄπ' αὐτὰ ἀναφέρω λιγοστὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα:

Σπέγλερ κι' ἄλλους, τοὺς στριμώχνει στὸν τοῖχο καὶ ἀποκαλύπτει, μὲ συναρπαστικὴ πειθῶ, οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ, ὅτι ὅλοι τοὺς ἦταν... ἄδειοι ἀπὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο. Παράλληλα δείχνει σὲ πλήθος ἄλλες σελίδες, πὸν βγῆκαν ἀπὸ τὴ φλογερὴ του πέννα, τὴν περιφρόνησί του πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, καθὼς καὶ πρὸς πολλὰς ἄλλες καθιερωμένες ἀξίες τοῦ πνεύματος.

Ποιὸ ὅμως ἦταν τὸ κατάντημα ἀπὸ τὸν λυσσώδη αὐτὸν πόλεμο πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις; Ἦταν ἡ περιπλάνησίς του στοὺς δρόμους τῆς ἀθείας καὶ ἡ γνώσις τοῦ πικροῦ τῆς καρποῦ: τῆς ἀμφιβολίας, τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως. Τὶς περιπλανήσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὶς ἀνατάσεις, πὸν ἔνοιωσε, μᾶς τὶς ζωγράφησε μὲ δύναμι στὸ βιβλίον του «Ἐνας ἐξωφλημένος ἄνθρωπος»⁽²⁾. Εἶναι ἓνα ἔργο ἐξομολογητικὸ, πὸν γράφηκε ὅταν ὁ Παρπινὶ ἦταν μόλις τριάντα δύο χρονῶν.

Ἀπὸ πολὺ νέος ὁ Παρπινὶ ζήτησε «τὰ ὕψη καὶ τὴ λευτεριά», ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ. Μὰ τὰ ζήτησε σὲ σφαλεροὺς δρόμους: στὴ θεοποίησι τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως, στὴν ὑπεράνθρωπη δύναμι, στὸ λογικὸ, στὴν ἐλεύθερη ζωὴ, στὴν ἐπανάστασι ἐναντίον κάθε πνευματικῆς ἀξίας. Σ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους τὸν ὠδήγησαν ὁ Νίτσε, Baudelaire, Poe, Anatole France, Schopenhauer, Walt Whitman καὶ οἱ ἄλλοι ἀρνηταὶ καὶ ἀπαισιόδοξοι συγγραφεῖς, γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει: «Βρίσκοντας καὶ στοὺς ἄλλους τὶς ἴδιες ἀπογοητεύσεις καὶ τὶς ἴδιες κατάρξεις ἐπαιρνα θάρρους. Μοῦ φαινότανε πὸς δὲν ἦμουνα πιά μόνος, πὸς εἶχα ξαναβρεῖ τ' ἀδέρφια, τοὺς συντρόφους πὸν γεννήθηκαν γιὰ μένα, τοὺς πεθαμένους παρηγορητάς».

Συγχρόνως, ρίχνεται σὰν τὸ διψασμένο ἐλάφι ἀναζητῶντας ἀλήθεια καὶ βεβαιότητα στὶς θεωρίες τῶν φιλοσόφων. «Φιλοσοφία, γράφει. Λαχτάρα κι' ἐλπίδα μᾶς βεβαιότητος, πὸν πραῖνει, ἱερὴ Πύλη, πὸν ὀδηγεῖ στὶς δύσκολες ἀλήθειες, διῦλιστήριον ἀσκητικὸ ἐνθουσιασμοῦ στ' ἀκατοί-

κητα ἐρημητήρια τῶν συστημάτων... Φιλοσοφία! Συμπάθεια τῆς παιδικότητος, ἀγάπη τῆς ἐφηβικότητος, πάθος τῆς νιότητος. Πίστις δίχως ἅγιες Γραφές, μυσταγωγία χωρὶς λιτανεῖες, λατρεία χωρὶς προσευχάς, καὶ ὅμως προσφιλέστερη, πλησιέστερη στὴν καρδιά μου ἀπ' ὅλες τὶς θρησκείες!... Γιὰ πολλὰ χρόνια (πόσα χρόνια, πόσους μῆνες, πόσες μέρες, πόσες νύχτες) σοῦ ἔμεινα πιστός, σὰν ἓνας Ἰππότης τῆς Chanson de queste καὶ δὲν εἶχα ἄλλο Θεὸ ἀπὸ σένα...».

Ἡ ὑλιστικὴ σοφία καὶ οἱ ἀρνηταὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τὸν σπρώχνουν σὲ «κοινωνικοὺς ἀφορισμοὺς καὶ σὲ ξεσπάσματα λυρικὰ καὶ βίαια ὅμοια μὲ τὰ Νιτσεϊκά». Ὁ Παρπινὶ γίνεται ἐπαναστάτης καὶ καταλυτὴς κάθε πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς ἀξίας, πὸν ἐκήρυξε ὁ θεῖος Ναζωραῖος. «Σ' ἓνα μου λόγο, γράφει, διεκήρυξα τὸν τέλειον καὶ συνειδητό μου εἰδωλολατρισμὸ ἐνάντια σ' ὅλα τὰ ξελιγώματα καὶ τὶς ἀνανδρίες τῆς μακροαίωσης ναζωραίας δουλοφροσύνης». Καὶ ἄλλοῦ ὁμολογεῖ πῶς ξάστερα: «Γιὰ μένα δὲν ὑπάρχει τίποτα. Εἶμαι ὁ τέλειος μηδενιστής. Δὲν πιστεύω πιά σὲ τίποτα: εἶμαι ὁ τετελεσμένος, ὁ ὀριστικός, ὁ ὀλοκληρωτικός ἄθεος, ὁ ἄθεος, πὸν δὲν γονυπετεῖ οὔτε καὶ στὶς δοξασίες τὶς λαϊκῆς, τὶς ὀρθολογιστικῆς, τὶς φιλοσοφικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς, πὸν ἀντικαταστήσανε τὶς ἀρχαῖες μυθολογικῆς δοξασίες».

Ἄρνεϊται τὸν Θεὸ καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἄρνησις καὶ κάθε πίστεως καὶ κάθε δόγματος. Μὲ ἐσφορικὸ ἐγωϊσμὸ σβύνει μὲ λίγες λέξεις τὴν πίστι στὴν ἄλλη ζωὴ. Γράφει: «Περιστὸ νὰ μοῦ ὑπόσχῃσαι ἐσύ, παπᾶ, ἄλλες ζωὲς σ' ἄλλους κόσμους καὶ μιὰ ζωὴ πῶς ὄμορφη, πῶς ἡρομη καὶ φωτεινὴ. Δὲν τὴν πιστεύω. Δὲν ξέρω τίποτα ἀπὸ τοὺς κόσμους σου καὶ οὔτε θέλω νὰ μάθω γιὰ τὴν εὐτυχία τους. Ἐγὼ αὐτὸ τὸν κόσμο ξέρω, αὐτὴ τὴ Γῆ, αὐτὴ τὴν ἀσχημὴ ζωὴ κι' αὐτὴ θέλω, αὐτὴ ἐπιθυμῶ, αὐτὴ ζητῶ γιὰ πάντα...». Καὶ συνοψίζοντας σ' ἓνα σημεῖο τὴν ἄρνησι κάθε ιδέας καὶ κηρύττοντας τὴν κατάλυσι τῶν πάντων, γράφει: «Ἐμεῖς ρίχνουμε κάτω τὸ Θεὸ ἀπὸ τὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς βασιλιά-

(2) Giovanni Papini: «Ἐνας ἐξωφλημένος ἄνθρωπος». Μετάφρασις Κ. Λασιθιωτάκη, Ἡράκλειον 1956.

δες ἀπὸ τοὺς θρόνους τῆς Γῆς, κι' οὔτε οἱ νεκροὶ μποροῦν νὰ ἠσυχάσουν ἀνάμεσα στὰ λουλούδια καὶ στὰ ψέμματα τῶν νεκροταφείων κι' οὔτε οἱ ὀρθόκορμες μπρούτζινες διασημότητες πάνω στὰ πέτρινα τοὺς βάθρα. Ἐμεῖς θέλουμε νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπ' ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπὸ ὅλους. Ἐμεῖς θέλουμε νὰ ξαναγίνουμε μὲ τὴν ψυχὴ γυμνή, ὅπως ὁ ἄθῳος Ἀδὰμ ἦταν γυμνός στὸ σῶμα. Θέλουμε νὰ πετάξουμε πέρα τοὺς μανδύες τῆς θρησκείας, τὰ σακκάκια κάθε φιλοσοφίας, τὰ πουκάμισα τῶν προλήψεων, τὶς κομποδεμένες γραβάτες τῶν ἰδανικῶν, τὰ παπούτσια τῆς λογικῆς...».

Γκρεμίζοντας κάθε πίστι καὶ ἀξία γίνεται τρομερὰ ἐγκωκεντριστης καὶ φιλόδοξος. «Ποιητὴς καὶ προφήτης σήμερα—καὶ Θεὸς ἴσως αὔριο» γράφει. Καὶ συνεχίζει μὲ ἔπαρσι: «Ἰδρυτὴς σχολῆς, μύστης μιᾶς αἰρέσεως, προφήτης θρησκείας, ἐφευρέτης θεωριῶν, λυτρωτὴς ψυχῶν...: ἓνα ὅ,τι δήποτε, μὰ νὰ εἶμαι ὁ πρῶτος, ὁ διασημότερος, ὁ πιὸ μεγάλος σὲ κάτι ἀπ' ὅλα αὐτὰ... Νὰ γίνω ἓνας ἀπ' ἐκείνους, πὺν ἡ ἱστορία τοὺς χρωστᾷ ἓνα κεφάλαιο...». Καὶ ἀργότερα σὰν νὰ συντάσῃ τὸν ἀπολογισμό του γράφει: «Ἐνώπιόν μου δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου. Ὀνειροπόλησα πάνω σὲ μιὰ Ἐγωλογία... Ἐγὼ νὰ ἀναρχικός, ὀνομάστηκα ἀναρχικός». Ρίχτηκε τότε νὰ διαδώσῃ τὶς ἰδέες του, ἐκδίδοντας τὴν ἐφημερίδα «Λεονάρδος» στὴν ὁποία παρουσιάστηκε μὲ τὸ ψευδώνυμο «Εἰκονοκλάστης».

Συγχρόνως γιὰ νὰ σβύσῃ τὴν ἀκόρεστη δίψα του γιὰ χαρὰ, ρίχνεται μὲ μανία νὰ ἀπολαύσῃ τούτη τὴ ζωὴ. Παρασύρεται στὰ δίχτυα τῆς ἀμαρτίας, πὺν τὸν τραβᾷ στὸ γλυστερό τοῦ βουρκο. «Μέσα στὶς ἐρημιές, ὄλο βάτους καὶ ἀγκάθια, ἐγνώρισα κι' ἐγὼ τοὺς σαρκικοὺς πειρασμοὺς τῆς κάθε αἰσθητῆς καὶ γήινης ὠραιότητος», ὁμολογεῖ.

Κι' ὅμως, παρ' ὅλα αὐτὰ, ἡ φλογερὴ ψυχὴ του δὲν ἰκανοποιεῖται. Μένει ἄδεια πάντα ἡ καρδιά του. Τὸ κενὸ κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του καὶ στὶς πιὸ φανταχτερὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς—καὶ εἶχε πολλές τέτοιες φανταχτερὲς στιγμὲς ἢ «κοσμικὴ» ζωὴ καὶ ἡ δημοσιογραφικὴ πορεία

τοῦ Papini. Γιατί εἶναι ἓνα «κενὸ» βαθύ, πνευματικό, πὺν θέλει κάτι τὸ ἀνώτερο γιὰ νὰ πληρωθῆ. Ἀκοῦστε τον πὺς μᾶς τὸ λέει παραστατικά: «Ὅταν πιά κατάχτησα μὲ μιὰ προσπάθεια πεισματερὴ κι' ἀγέρωχη, πὺν κράτησε τρία ὡς τέσσερα χρόνια, ὅ,τι γιὰ ὀποιοδήποτε (γιὰ πολλοὺς) θὰ φαινότανε σὰν ἓνα φτάσιμο ἢ μιὰ νίκη, ἐνοίωσα ἀκόμα πιὸ βαθεῖα ἀπὸ πρῶτα, ἓνα ἐξευτελιστικὸ κενὸ μέσα μου».

Καὶ ἐνοίωθε μεγάλο τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς του, διότι, ὅπως ὁ ἴδιος ἀποκαλύπτει—καὶ εἶναι ἡ ἀποκάλυψις του βαρυσήμαντη—τίποτα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ζήτησε μὲ πάθος νὰ γεμίσῃ τὴν καρδιά του, δὲν στάθηκαν ἰκανὰ νὰ τοῦ ἐκπληρώσουν τοὺς πόθους του. Οὔτε ἡ δόξα, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε ἡ φιλοσοφία, οὔτε οἱ ἀμαρτωλὲς διασκεδάσεις μπόρεσαν νὰ τοῦ δώσουν αὐτὸ πὺν ἀναζητοῦσε: «Ὁ μοναδικὸς μου ἔρωτας ἦταν ἡ δύναμις, μοναδικὸς σκοπὸς μου ἡ δύναμις, ὕστατο ὄνειρο ἡ δύναμις. Μὰ ὅσ τε ρ α ἀπὸ τὴ δύναμι; Ἦμωνα ἄδειος, ἐνοίωθα νὰ εἶμαι φοβερὰ ἄδειος σὰν ἓνα πηγάδι πὺν μοιάζει μὲ ἄβυσσο, μόνον γιὰτὶ καθρεφτίζει τὴν ἀτέρμονη ἀπόστασι τ' οὐρανοῦ...». Καὶ ἄλλοῦ μὲ εἰλικρίνεια ὁμολογεῖ: «Ἡ φιλοσοφία δὲν μ' ἀρκεῖ, ἡ λογοτεχνία μ' ἀηδιάζει, ἡ ἔμπνευσι δὲν ἔρχεται, ἡ ζωὴ μου εἶναι ρυταρὴ καὶ σιχαμερὴ, τὸ σῶμα μου ἀποκάνει... Ὅλες οἱ πλάκες τῶν ἀξιών ἔσπασαν, ὅλες οἱ ἐλπίδες ξεθώριασαν μέσα στὸ σκοτάδι αὐτῶν τῶν ἐτῶν...».

Ἀποκαλυπτικά λόγια πὺν φανερόνουν ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν χορταίνει οὔτε μὲ τὴ δόξα, οὔτε μὲ τὰ μεγαλεῖα, οὔτε μὲ τὴν Τέχνη, οὔτε μὲ τὴν ἐλεύθερη ζωὴ. Λόγια, πὺν πρέπει μὲ πολλὴ προσοχὴ νὰ διαβαστοῦν ἀπὸ φτασμένους ἀνθρώπους, μὰ ἰδιαίτερα ἀπὸ νέους, πὺν τώρα ἀρχίζουν τὴ ζωὴ τους καὶ ξεπιάζονται μὲ κάτι τέτοια. Ξεπιάζονται σήμερα, γιὰ νὰ ἰδοῦν γρήγορα ἢ ἀργά—καὶ εὐχόμεθα ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορώτερα—πόσο ξεγελάστηκαν νὰ ζητοῦν νὰ ντύσουν τὴν ψυχὴ τους μὲ φανταχτερὰ ροῦχα—μὲ λογοτεχνία, δόξα, δύναμι. Ξεπιάζονται σήμερα καὶ ρίχνονται μὲ τὰ μούτρα στὴν ἐλεύθερη ζωὴ γιὰ ν' ἀνακαλύ-

φουν ἀργότερα τὸν σεξουαλισμὸν ὡς ἄν κάτι κατώτερο, κάτι ποῦ δὲν ἱκανοποιεῖ ὡς περιεχόμενο ζωῆς, γιατί—ἐκεῖ εἶχαμε καταντήθει—» ἀνεβάσουμε σὲ περιεχόμενο ζωῆς μιὰ ζωϊκὴ λειτουργία, κι' αὐτὴν μάλιστα, τραβηγμένη σ' ἐκφυλιστικὰ μεγέθη καὶ μορφές. Νὰ νοιώσουν πὸς ὑπάρχει κάτι πολὺ ἀρρωστιάριο, κάτι σάπιο στὴ ζωὴ αὐτῆ, χωρὶς πολλὰ φροῦς νάχουν τὴ δύναμι νὰ τὴν ὑπερικήσουν, ὅπως στὰ χρόνια ἐκεῖνα συνέβαινε καὶ στὸν Παρινί.

Ἔπειτα ἀπὸ τὶς ἀποτυχημένες ἀναζητήσεις τῆς Ἰθάκης τοῦ ὀ νεαροῦ Παρινί φθάνει στὴν ἀπελπισία, στὴν ἀπόγνωσι, συχνὰ στὴν ἀγωνία. «Πῆρα σφαλέρους δρόμους, ὁμολογεῖ, ἄρχισα πειράματα, χρωσκόπησα, τὰ παράτησα, ξανάρχισα... Ζοῦσα σὲ μιὰ ἀδιάκοπη ἀγωνία, μετουσιωμένος, ἔξωλλος, ὄνειροπαρμένος... Ἡ ἀδυναμία μου μεγάλωνε καὶ γινότανε ἀνισχυαστική, τρομεροὶ ἐφιάλτες μὲ πολιορκοῦσαν τὶς νύχτες, ἡ τρέλλα ἐνέδρευε κι' ὄλας, ἔτοιμη νὰ μὲ κυριέψη, ὄλα ἦταν ἄχρωμα γύρω μου, γύρω ἀπὸ τὸ πνεῦμα μου, ποῦ παράδερνε ἀπελπισμένα καὶ εἶχε στραφῆ μὲ πόνο πρὸς τὸ ἀκατόρθωτο...». Κι' ἄλλοῦ γράφει: «Ἐνοιωθα πὸς τὸ καλύτερο ἀπὸ τὴ ζωὴ μου τὸ εἶχα ζήσει, πὸς ὁ ρόλος μου μέσα στὸν κόσμον τελείωνε ἐκεῖ... Δὲν τελείωνε μιὰ περίοδος, μὰ τελείωνε ἓνα πρόσωπο. Δὲν ἔκλεινε μιὰ ἐμπειρία, μὰ ἔσθινε μιὰ ψυχὴ». Ἄλλοῦ πάλι χρησιμοποιεῖ μιὰ βιβλικὴ εἰκόνα γιὰ νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὸ πνευματικὸ ποῦ κατάντημα: «Καὶ τώρα βρισκομαι ἐδῶ ὡς ἓνας ἐβραῖος, ποῦ δοκίμασε τὸ σταφύλι ἀπὸ τὴ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, κάποια ἡμέρα πρώτης ἐσοδείας, κι' ἔμεινε μόνος, μὲ τὸ στόμα στεγνόν, καταμεσῆς τῆς σκονισμένης ἐρήμου... Εἶμαι ὁ δυστυχέστερος καὶ ὁ πιὸ ἀξιοθρήνητος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Λίγες χαρὲς ἐγνώρισα στὸν κόσμον, σπάνια ἐχάρηκα, ἔκλαψα συχνὰ κι' ὑπόφερα πάντα.... Εἶμαι ἓνα κρᾶμα κι' ὄχι ἓνας ἄνθρωπος. Ἀγγίξτε με. Εἶμαι κρῶς ὡς ἓνα πέτρα, κρῶς ὡς ἓνας τάφος. Ἐδῶ εἶναι θαμμένος ἓνας ἄνθρωπος ποῦ δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ Θεός». Καὶ θυμίζοντάς μας τὴν ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου του «Ἐνας ἐξωφλημένος

ἄνθρωπος» φθάνει στὶς πιὸ μαῦρες σκέψεις ὅταν λέη: «Ἡ παράστασις ἐτελείωσε, ἀναποδογύριον στὸν τοῖχον τὸς κοῦντες, τὰ φῶτα ἔσβυναν... Τὰ ὄργανα εἶν' ἐκεῖ ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἄφωνα, πλάι στὰ κλειστὰ ἀναλόγια, ποῦ δὲν θὰ ξαναοῦξουν πιά. Ἡ τελευταία γιορτὴ ἐτελείωσε μὲ τὴ στερνὴ νότα, ποῦ ἀκόμα δονεῖται στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ δώσῃ τὸ Ια σ' αὐτὴν τὴν πάρα πολὺ ἄδεια σιωπῆ. Δὲν ἀπομένουν παρὰ δύο δρόμοι: ἢ νὰ ἀποβλακωθῶ ὁλότελα ἢ νὰ σκοτωθῶ...».

Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ σταματήσῃ μπροστὰ στὴν τραγικὴ αὐτὴ φράσι, ποῦ δείχνει ὅλη τὴν οὐσία τοῦ δράματος. Ἡ τρέλλα ἢ ὁ θάνατος εἶναι τὸ τέλος τῆς ἀσχοπῆς καὶ ἀπαίσιος αὐτῆς ἀγωνίας. Ἔτσι ἀπομένει ὁ ἀρνητὴς παιχιδὶ στὰ χέρια τοῦ Κακοῦ. Παιχιδὶ τραγικόν, σπρωγμένο στὴν ἄβυσσον τοῦ χαμοῦ. Τὸ κατάντημα τῶν ἀρνητῶν κάθε ἐποχῆς!

Κι' ὅμως καὶ μέσα σὲ τούτη τὴ μαύρη ἀπελπισία, ποῦ τὸν ὠδήγησε ἡ ἀρνησις, ὁ Παρινί εἶχε πνευματικὲς ἀναλαμπές. Μέσα στὶς ζοφερὲς στιγμὲς τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως ἡ ποιεμένη του καρδιά σταμάταγε κάποτε τὶς ἀσχοπῆς ἀναζητήσεις τῆς καὶ πλησίαζε τὴν ἀληθινὴν πηγή. «Ἔπειτα ἀπὸ τὴ σκεπτικιστικὴ χρωσκόπησι τῆς ἰδικῆς μου Aufklärung, ξαναγύρισα μὲ κάποια συμπάθεια στὴν πίστι—καὶ μάλιστα στὸ Χριστιανισμό. Ξαναδιάβασα τὰ Εὐαγγέλια χωρὶς τὴν ἰταμὴ βολτεριανὴ ἀπέχθεια τῶν πρώτων χρόνων. Ξαναπῆκα στὶς ἐκκλησιὰς καὶ ὄχι μονάχα γιὰ νὰ θαυμάσω τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ νὰ κυττάξω τοὺς πίνακες τῶν ἱερῶν καὶ τὶς νοπογραφίαις τῶν παρεκκλησιῶν. Ξαναδιάβασα τὰ Εὐαγγέλια ἀναζητῶντας τὸν Χριστὸν καὶ ξαναπῆκα στὶς ἐκκλησιὰς γιὰ νὰ βρῶ τὸ Θεόν. Τὴν ἀνάτασι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπογραμμίζει καὶ στὸ βιβλίον του «La seconda Nascita» μὲ τὴν φράσι: «Ἄν καὶ ὁ νοῦς μου ἦταν νοῦς ἀπίστου, ἡ καρδιά μου ἔμοιαζε πολὺ μὲ καρδιά χριστιανοῦ».

Γρήγορα ὅμως τοῦτες οἱ ἀναλαμπές ἔσβυναν. Τὸ κῆμα τῆς ἀμφιβολίας τὸν ἔσπρωγε στὰ μουντὰ τοῦ βάθου καὶ τὸν πλημμύριζε ἀπογοήτευσιν. Πόσο δύσκολο,

εἶναι ἀλήθεια, νὰ γλυτώση κανεὶς ἀπὸ τὴν πυρακτωμένη ἀγκυλιὰ τοῦ Μολώχ τοῦ ὑλισμοῦ!

Δύσκολο, μὰ ὄχι καὶ ἀδύνατο. Ἡ Χάρις καὶ τοῦτο τὸ ἔργο, τὸ ὑπέροχο καὶ μεγάλο, τὸ πραγματώνει. Πρὶν εἴκοσι αἰῶνες στάθηκε στὸ δρόμο, πού ὀδηγοῦσε στὴ Λαμασκό, καὶ «ἐξαιφνης» ἀπὸ τὸν οὐρανὸ «περηγήστραψε» φῶς ἰκανὸ καὶ φωνὴ ἀκούσθηκε, πού κάλεσε στὴν πνευματικὴ ἀνάστασι. Τότε ὁ Σαῦλος πού ζητοῦσε νὰ «πορθήσῃ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά Του», πορεύθηκε «εἰς Λαμασκὸν» σὲ κάποιον Ἀνανίαν. Ἡ ἴδια χάρις πολιορκοῦσε καὶ τὸν Αὐγουστῖνο ὅταν ἔφηβος καὶ νέος καὶ ὄριμος ἄνδρας περιπλανιόταν στὰ λαβυρινθώδη σοκάκια τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀμαρτίας, ὡς τὴν ὥρα πού ἄκουσε τὴν φωνὴ ἑνὸς παιδιοῦ νὰ λέη: «Πάρε καὶ διάβασε!» Ὁ Αὐγουστῖνος, μὲ τρεμάμενα χέρια, ξετύλιξε τὴν περγαμινή, πού ἦταν μπρὸς του. Τὰ μάτια του ἔπεσαν στὴ φράσι τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς, πού ἔλεγε: «Ἡ νῦξ προέκοπεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός...». Ὅλοι ξεύρομε πὼς ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή ὁ Αὐγουστῖνος ἦταν πιά δλότελα νικημένος ἀπὸ τὴν Θεία Χάρι. Ἡ φράσις αὐτῆ, στὴν πορεία τῆς ψυχῆς του, στάθηκε ἡ πινακίδα, πού τοῦ ἔδειξε τὴν ἀποφασιστικὴν στροφὴ πρὸς τὴν ἀγιότητα. Ἡ ἴδια Χάρις δὲν ἔπαψε νὰ παρακολουθῆ καὶ τὸν νεαρὸ Giovanni Papini στὴν ποντοπορεία του. Τὸν πολιορκοῦσε κι' ὅταν αὐτὸς μάταια ἀναζητοῦσε κάποιον ἥσυχον λιμάνι. Ἦταν κοντά του καὶ στὶς ὄρες τῆς ἀγωνίας του. Τοῦ χάριζε καὶ στιγμὲς ἀνατάσεως, ὡς τὴν ὥρα πού τὸν «περιέλαμψε» μὲ τὸ φῶς τῆς. Τούτῃ τὴν τρανὴ τὴν ὥρα—πού ἦρθεν ἀπαλὰ γιὰ τὸν Giovanni—ἔγινε ἡ ἀποφασιστικὴ του συνάντησις μὲ τὸν Χριστό. Κι' ἀμέσως ὁ ἀνήσυχος κυνηγὸς νικημένος παραδίδεται στὸν Μεγάλον Κυνηγόν. Ἀπὸ τὴν μιὰ ἀγγὴ ὡς τὴν ἄλλη, γίνεται «σκεῦος ἐκλογῆς». Τόσο ἀπλᾶ, ἀθόρυθα—ὅπως γίνονται ὅλα τὰ μεγάλα—γίνηκε τοῦτο τὸ γεγονός, πού καὶ τὸν ἴδιο τὸν ξάφνιασε. Στὸ βιβλίον του «Ἡ δευτέρα γέννησις» σημειώνει «ὅτι τριάντα χρόνια ἦταν ἕνας Κο-

λόμβος χωρὶς Ἀμερικὴ. Δὲν εὑρίσκει πούθεν τὴν Ἀτλαντίδα, πού ἀναζητοῦσε... Ἀλλὰ λίγο μετὰ τὰ τριάντα του χρόνια ἀνακάλυψε τὸ Παλάτι τοῦ Πατέρα... τὸ Λιμάνι, πού τόσο ἐπιθυμοῦσε». Καὶ συνεχίζει: «Δὲν πιστεύει κανεὶς στὸν Σταυρό, ὅταν δὲν ξέρη τὴν σημασίαν τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ὅμως ὁ Σταυρὸς δὲν εἶναι δυὸ ξύλα ἀπλᾶ, εἶναι τὸ σύμβολον τῆς θείας Λυτρώσεως. Τοῦτο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὸ νοιώσῃ, τί ἄλλο ἔχει νὰ κἀνῃ παρὰ νὰ γονάτισῃ καὶ νὰ κλάψῃ;» Κι' αὐτὸς γονάτισε καὶ ἔκλαψε πολὺ ὅταν ῥίχτηκε, μετὰ ἀπὸ τόσο κοπιαστικὴν περιπλάνησι, στοῦ Θεοῦ τὴν ἀγκυλιὰ.

Τὸ ἥροεμο χαρακτηρίζει τὴν μεταστροφὴν καὶ ἄλλων, παρατηρεῖ ὁ Κ. Λασηθιωτάκης. Ὁ Manzoni—λόγου χάρι—ὑστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀπιστίας, ἀποδίδει τὴν ἐπάνοδόν του στὸ Χριστὸ σ' ἕνα ἀπροσδόκητο ἐσωτερικὸ φῶς, πού ἔνοιωσε νὰ ἀναβλύξῃ μέσα του καθὼς ἔμπαινε στὴν ἐκκλησίαν τοῦ S. Rocco στὸ Παρίσι. Κι' ὁ Claudel γιὰ κάτι ἀπόρροιστο μιλάει: «et c' est alors que ce produisit l' événement qui domine toute ma vie. En un instant mon coeur fut touché et je crus» (Τότε ἔγινε τὸ γεγονός, πού δεσπόζει ὅλης μου τῆς ζωῆς. Σ' ἕνα λεπτό ἢ καρδιά μου ἀγγίχτηκε καὶ πίστεψε).

Πρῶτος καρπὸς τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Papini ἦτο τὸ βιβλίον του «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ»⁽³⁾. Στὸν πρόλογον ὁμολογεῖ: «Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔγραψε πρὸ χρόνων ἕνα ἄλλο βιβλίον (ἐννοεῖ τὸν «Ἐξωφλημένο ἄνθρωπον»), γιὰ νὰ διηγηθῆ τὴ μελαγχολικὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, πού ἠθέλησε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ γίνῃ Θεός. Τώρα, στὴν ὀριμότητα τῆς ἡλικίας καὶ τῆς συνειδήσεως ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ τὴ ζωὴ ἑνὸς Θεοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος». Καὶ συνεχίζει ὁ Παπίνι τὴν ἐξομολόγησίν του σὲ τόνον συγκινητικόν: «Ὁ ἴδιος αὐτὸς συγγραφεὺς, κατὰ τὴν ἐποχὴν, πού ἄφηνε τὴν τρελλὴν καὶ ἄστατην ψυχὴν του νὰ ἀσωτεύῃ σ' ὅλους τοὺς δρόμους τοῦ παραδόξου..., γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν πλήρη καὶ τέλεια ἀ-

(3) G. Papini: «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ». Μετάφρασις Κώστα Καιροφύλα, 1943.

θεΐα (καὶ ἦταν ἄθεος σὰν τὸ «μαῦρο Χερουβείμ» τοῦ Δάντη...) κατὰ τὴν ἐποχὴ κείνη τοῦ πυρετοῦ καὶ τῆς περηφάνειας, ἐκεῖνος ποὺ γράφει αὐτά, ἐπρόσβαλε τὸ Χριστὸ ὅσο λίγοι ἄλλοι, πρὶν ἀπ' αὐτόν, εἶχαν κάμει. Κι' ὅμως, ἔπειτα ἀπὸ ἕξη χρόνια μόλις—ἀλλὰ ἕξη χρόνια, ποὺ γέννησαν μεγάλη ἀγωνία καὶ ἐρήμωσι ἕξω ἀπ' αὐτόν καὶ μέσα του—ἔπειτα ἀπὸ μακροὺς μῆνες ἐπιμόνων σκέψεων, ξάφνου, διακόπτοντας ἓνα ἄλλο ἔργο, ποὺ εἶχε χρόνια ἀρχίσει, σχεδὸν σπρωχόμενος καὶ βιαζόμενος ἀπὸ μιὰ δύναμι μεγαλύτερη ἀπ' αὐτόν, ἄρχισε νὰ γράφῃ τὸ βιβλίον αὐτὸ περὶ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο τώρα τοῦ φαίνεται ὄχι ἀρκετὸς ἕξαγνισμὸς τῆς παληᾶς του ἀμαρτίας. Συνέβη συχνὰ στὸ Χριστό, ν' ἀγαπηθῆ δυνατώτερα ἀπὸ κείνους ποὺ πρὶν τὸν μισοῦσαν...». Λίγο πιο κάτω, στὸν ἴδιο πρόλογο, ὁ Papini μᾶς αἰτιολογεῖ καὶ τὸ γιατί γύρισε στὸ Χριστό. «Δὲν γύρισε ἀπὸ κούρασι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁμολογεῖ μὲ εὐλικρίνεια ὁ μέγας διανοητής, οὔτε ἀπὸ τὸ φόβο τῶν γηρατειῶν, γιατί ἀκόμη μπορεῖ νὰ πῆ ὅτι εἶναι νέος, οὔτε ἀπὸ ἐπιθυμία «κοσμικοῦ θορύβου». Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, γυρίζοντας στὸ Χριστό, εἶδε ὅτι ὁ Χριστὸς προδόθηκε καὶ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη προσβολή, λησμονήθηκε... Καὶ αἰσθάνθηκε τὴν παρόρμησι νὰ τὸν θυμίσῃ καὶ νὰ τὸν υπερασπίσῃ...».

Μέσα στὴν ὑπέροχη αὐτὴ ἀποστολὴ βρῆκε ὁ Papini τὸ νόημα τῆς ζωῆς, ποὺ ἀναζήτησε σ' ὅλα τὰ γλυστερὰ μονοπάτια τῆς ἀρνήσεως. Γράφοντας τὸν «Βίον τοῦ Ἰησοῦ» ἐνοιωσε νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ νόημα αὐτό. Διότι τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι, ὅπως ὁ ἴδιος τονίζει, «ἓνα ἔργο ἐποικοδομητικό», «μιὰ ἀνεύρεσι τοῦ Χριστοῦ», ποὺ ἔγραψε μὲ πνεῦμα ταπεινώσεως καὶ ὑποταγῆς. Τοῦτο μᾶς θυμίζει καὶ τὰ λόγια τοῦ François Mauriac⁽⁴⁾ ποὺ στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του «Ἡ Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ» ὑπογραμμίζει ὅτι «χωρὶς ἄλλο μιὰ «Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ» θάπρεπε νὰ τὴν γράφῃ κανεὶς γονατιστός, μ' ἓνα αἰσθημα ἀναξιώτητος ἰκανὸ νὰ κἀνῃ

νὰ μᾶς πέσῃ ἢ πέννα ἀπὸ τὰ χέρια μας».

Ξαναγυρίζοντας στὸ ἔργο τοῦ Papini γιὰ τὸ Χριστό, θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι ὅλες οἱ σελίδες του μᾶς ζωντανεῖουν σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα «οἰκοδομῆς» τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ—χωρὶς βέβαια νὰ ἀρνηθῆται κανεὶς ὅτι γιὰ τὸν Ἕλληνα Ὀρθόδοξο ὑπάρχουν καὶ σημεῖα διαφωνίας. Τὸ βιβλίον αὐτό—ὅλο μιὰ ὁμολογία θερμῆς πίστεως—κλείνει μὲ μιὰ μεγαλόπνοη προσευχή⁽⁵⁾. Στὴν προσευχὴ αὐτὴ ὁ μέγας διανοητὴς ὁμολογεῖ πόσο ἔχουμε ἀνάγκη τοῦ Κυρίου ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ καταλαβαίνουμε. «Εἶσαι πάντα ἀνάμεσά μας, λέει στὸ Χριστό, ἀλλὰ χωρὶς οἱ περισσότεροι νὰ σὲ βλέπουμε... Ἐσένα μόνο ἔχουμε ἀνάγκη, ἔσένα καὶ κανέναν ἄλλον. Μονάχα σὺ μᾶς ἀγαπᾶς... καὶ σὺ μονάχα μπορεῖς νὰ αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκη, ποὺ σοῦ ἔχουμε ἰδιαιτέρως τώρα... Ἐχουμε ἀνάγκη τοῦ βλέμματός σου, ποὺ μονάχα μιὰ ἀκτίνα του μπορεῖ ν' ἀναστατώσῃ καὶ νὰ σώσῃ τίς ψυχές μας· τῆς φωνῆς σου, ποὺ μιὰ μονάχα λέξι της μπορεῖ νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τὸν λάκκο τῆς πτώσεώς μας...».

Στὴ συνέχεια τῆς ὑπέροχης αὐτῆς προσευχῆς ὁ Papini ἐξομολογεῖται, σὰν ἐκπρόσωπος τῆς γενεᾶς του, ὅτι λησμονήσαμε καὶ ἀρνηθήκαμε τὸν Χριστόν. «Ἡμάρτομεν καὶ ἠνομήσαμεν ἐνώπιόν σου!» Ἄν ἦσουν ἓνας Θεὸς ζηλότυπος καὶ ἀμείλικτος, λέει, ἓνας Θεὸς ποὺ μισεῖ καὶ ἐκδικεῖται, ἓνας Θεὸς ποὺ δὲν ξεύρει τὴν ἀγάπη, ἀλλὰ μόνον τὴν δικαιοσύνην, δὲν θὰ μᾶς ἄκουε. Γιατί ὅσο κακὸ μποροῦσαν νὰ σοῦ κάμουν οἱ ἄνθρωποι σοῦ τὸ ἔκαμαν ἦδη. Ἐκατομμύρια Ἰουδες σὲ φίλησαν ἀφοῦ σὲ πρόδωσαν ἀνάμεσά μας. Λεγεῶνες Φαρισαίων σὲ βλασφημοῦν μὲ τὴν ὑποκρισίαν τους. Ἐνας ἀπέραντος ὄχλος μέσα στοὺς αἰῶνες ζητᾷ διαρκῶς τὸ θάνατό σου. Κι' οἱ Πιλάτοι ἀναρίθμητοι, ντυμένοι μαῦρα καὶ κόκκινα, σὲ παραδίδουν στὸ θάνατο, ἀφοῦ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀθωότητά σου...». Κι' ὅμως ὁ πιστός—ὁ ἀληθινὰ πιστός—δὲν λησμονεῖ ὅτι παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ θεϊκὴ ἀγάπη εἶναι πέλαγος ἀπύθμενο ἀνοχῆς καὶ συγχωρητικῆς

(4) François Mauriac: (Βραβεῖο Nobel 1952): «Ἡ Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ». Μετάφρασις Τάκη Μπάρλα. Ἀθήναι.

(5) G. Papini: «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ». Μετάφρασις Μουστάκη. Ἀθήναι.

τητος. «Ὅπως τὴν πρώτη φορά ἔτσι καὶ ὄλες τίς φορές ἐσὺ συγχωρεῖς» ὁμολογεῖ. Διακηρύττοντας ὁ μεγάλος διανοητής τοῦ 20οῦ αἰῶνος τὴν ἀπειρη τοῦ Χριστοῦ ἀγάπη, τὴν ἀγάπη του Τοῦ προσφέρει κλείνοντας τὴν ὑπέροχη ἰκεσία του: «Ὅλη ἡ ἀγάπη ποὺ ἀπέμεινε στὶς φτωχές μας καρδιές, λέει, εἶναι γιὰ σένα, θεῖε Ἐσταυρωμένε, ποὺ ὑπέφερες ἀγαπώντας μας καὶ τώρα μᾶς κάνεις νὰ ὑποφέρουμε ἀγαπώντας Σε».

Μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῆ τὴν κατάπληξι ποὺ προκάλεσε «ἡ Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ» τοῦ Papini⁽⁶⁾. Ὁ ἄθεος, ποὺ εἶχε γράψει βιβλία γιὰ νὰ γκρεμίσει τὸ εἶδωλο τοῦ Θεοῦ, ἐρχόταν μὲ τὸ νέο του ἔργο νὰ ἀπαρητηθῆ τὸν παλιὸ ἑαυτό του καὶ νὰ γίνῃ ὁ δυνατότερος δάσκαλος τῆς θρησκείας τῆς ἀγάπης, ὁ εὐλιχρινέστερος ὁπαδὸς τοῦ Ναζωραίου. «Ὁ Παπίνι, γράφει ὁ Κ. Καιροφύλας, γύριψε τὸν Ὑπεράνθρωπο στο Νίτσε καὶ τὸν βρήκε στὸ Εὐαγγέλιο, τὸν ἀναζήτησε στὴ διδασκαλία τῶν φιλοσόφων καὶ τὸν ἀνακάλυψε στὰ ἀπλά, ἀλλὰ βαθειὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ».

Ἀπὸ τότε ὁ Papini ἔγινε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ δυνατοὺς ὁμολογητὰς τῆς ἐποχῆς μας. Ἔγινε μάρτυς συγχλονιστικὸς τῆς αἰώνιας ἀλήθειας, ἓνας ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ στὴν ταραγμένη μας ἐποχῇ. Μὲ ὅσο πάθος ἐπολέμησε τὴν Ἀλήθεια, μὲ τὸ ἴδιο πάθος—ἴσως μερικεὶς φορές ἔφθασε σὲ ὑπερβολές—ὑπερασπίσθηκε τὸν αἰώνιο καὶ ἀκατάλυτο χριστιανικὸ λόγο. Ἀπὸ τὴν ἐποχῇ, ποὺ ἔγραψε τὴν «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ» ὡς τὸ θάνατό του ὁμολόγησε τὴν πίστι του μὲ πολλὰ ἔργα, ποὺ ὁ χρόνος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παρουσιάσουμε. Πάντως δύο ἀπ' αὐτὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ θυμηθοῦμε.

Στὴν ἐπιστροφή τοῦ Papini στὴν Αἰώνια Ἀλήθεια συνετέλεσε καὶ ὁ Ἱερός Αὐγουστίνος. Αὐτὸν βιογράφησε ὁ Ἰταλὸς διανοητής στὸ ἔργο του «Αὐγουστίνος» (Ἱστορία μιᾶς ψυχῆς)⁽⁷⁾. «Μπορῶ νὰ πῶ,

γράφει ὁ Papini στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, πὼς πριν ἀπὸ τὸ γυρισμό μου στὸ Χριστό, ὁ Αὐγουστίνος στάθηκε, πλάι στὸν Πασκάλ, ὁ μόνος χριστιανὸς συγγραφεὺς, ποὺ μοῦ ἐνέπνευσε ἓνα ἐνδιαφέρον ὄχι καθαρὰ διανοητικὸ. Ἀργότερα, στὴν πάλῃ, ποὺ ἔκαμα γιὰ νὰ βγῶ ἀπὸ τίς σπηλιές τῆς ὑπερηφανείας στὸν κρυστάλλινο ἀέρα τοῦ Ἀπολύτου, ὁ Αὐγουστίνος μὲ βοήθησε πολὺ. Πίστευα πὼς ἔβλεπα στοὺς δύο μας κάποιες ὁμοιότητες: κι' ἐκεῖνος ἐπίσης ἦταν ἓνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, ἓνας ἀνήσυχος ἀναζητητής τῆς ἀλήθειας. Καὶ τὸ ὅτι ἓνας ἄνθρωπος τέτοιας λογῆς, τόσο κοντινὸς μας χάρι στὶς ἀδυναμίες του, ἔφθασε στὴν ἀναγέννησι καὶ στὴν ἀνάπλασι, μοῦδινε κουράγιο. Σημειώστε καλά, πὼς τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ τοῦ παραλληλισμοῦ εἶναι πὼς σήμερα μοιάζω τοῦ Αὐγουστίνου, ὅπως ἓνα μυρμηγκὶ μοιάζει ἐνὸς κόνδρα, μὰ αὐτὸ δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ τοῦ χρωστῶ μιὰν ἀστείρευτη εὐγνωμοσύνη. Ἄλλοτε θαύμαζα αὐτὸν τὸν συγγραφέα, σήμερα τὸν ἀγαπῶ, ὅπως ἓνα παιδί ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του, τὸν τιμῶ βαθειὰ, ὅπως ἓνας χριστιανὸς τιμᾷ ἓναν ἅγιο».

Αὐτῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης, τὸ βιβλίο τοῦ Papini γιὰ τὸν Ἱ. Αὐγουστίνου εἶναι μιὰ ζωντανὴ μαρτυρία. Στὶς σελίδες του, μὲ δύναμι καὶ παραστατικότητα συχνά μοναδική, μᾶς ζωγραφίζει τὴν πνευματικὴ ὁδύσσεια τῆς ψυχῆς τοῦ Αὐγουστίνου, ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴ λάσπη κι' ἔφθασε στὰ ἄστρα. Ἄλλ' ὅσο πιὸ βαθειὰ εἶναι κάτω ἡ ἄβυσσος, τόσο πιὸ θαμπωτικὸ τὸ φῶς, ποὺ λάμπει στὶς κορυφές. Καὶ τὸ φῶς τῆς ἀγίας προσωπικότητος τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου λάμπει καὶ θὰ λάμπῃ αἰώνια, καθοδηγώντας μυριάδες ἀνήσυχες καρδιές στὸ Φῶς. Αὐτὸ ὁμολογεῖ καὶ ὁ Papini στὶς τελευταῖες γραμμὲς τοῦ ὑπέροχου βιβλίου του: «Οἱ αἰῶνες ἐπέλεξαν γύρω στὸ μέτωπο τοῦ Αὐγουστίνου τὸν στέφανο τῆς ἀγάπης, ποὺ ἄξιζε. Μετὰ τὸν θάνατό του κι' ὡς τὰ σήμερα τὸ μεγαλεῖο του ἀναγνωρίσθηκε, ἡ φυσιογνωμία του φώτισε τὰ πέρατα τῆς Γῆς... Ἄετὸς καὶ βουτηχτής, μᾶς συνε-

(6) Τὸ βιβλίο αὐτὸ μεταφράσθηκε ὡς τώρα σὲ τριάντα ἔξη γλώσσες—ἀκόμα καὶ στὴν κινεζικὴ—κι' ἡ κυκλοφορία του ξεπέρασε τὰ πέντε ἑκατομμύρια ἀντιτύπων.

(7) G. Papini: «Αὐγουστίνος» (Ἱστο-

ρία μιᾶς ψυχῆς), Μετάφρασις Β. Μουστάκη, Ἀθήναι 1953.

παίρνει ὡς τις χῶρες τῶν ἀστερισμῶν, μᾶς ρίχνει στους ἀχανεῖς κόλπους τῶν ἀθύσων. Ἡ διάνοιά του μᾶς ὑψώνει ὡς τοὺς φεγγίτες τῶν οὐρανίων μυστηρίων κι' ἡ πύρινη καρδιά του κάνει τις καρδιές μας νὰ κτυποῦν στο ρυθμὸ τῶν παλμῶν της. Καὶ τότε ξεχνοῦμε γιὰ μιὰ στιγμή τὸν πρωτομάστορα τῆς Θεολογίας καὶ τὸν τίτῃνα τῆς Φιλοσοφίας, καὶ βλέπουμε μονάχα ἕναν ἀδελφό μας, ποὺ ἔκλαψε κι' ἀμάρτησε σὰν ἐμᾶς, ἕναν ἅγιο ποὺ ἀνέβηκε ἕνα-ἕνα τὰ σκαλοπάτια τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, γιὰ νὰ καθίση στὰ πόδια τοῦ Θεοῦ του γιὰ πάντα.

Τὸ δεύτερο βιβλίον—ἀπὸ τὰ τελευταῖα του—εἶναι τὰ «Γράμματα στὴν ἀνθρωπότητα»⁽⁸⁾, ἕνα ἀπὸ τὰ πῶ ἀποικοδομητικὰ βιβλία τοῦ μεγάλου σοφοῦ. «Ἀποκρίνεται στὸ συγκλονιστικὸ ἐρώτημα: Τί ζητᾶ σήμερα ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὰ τέκνα της; Τί πρέπει νὰ κάνουν ὅλες οἱ τάξεις τῶν παιδιῶν της γιὰ νὰ τὴν δοξάσουν καὶ νὰ τὴν καταστήσουν ἀληθινὴ Μητέρα τοῦ κόσμου; Στὸ ἐρώτημα αὐτό, γράφει ὁ Β. Μουστάκης, ὁ Παπὶνι ἀποκρίνεται μὲ μιὰ γλῶσσα, ποὺ τοῦ τὴν χαρίζει ἡ προφητικὴ του ἰδιοσυγκρασία, μιὰ γλῶσσα καινομένη ἀπὸ τοὺς χυμοὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ λέξεις, ποὺ ὁ συγγραφεὺς θέτει στὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὅλο φωτιά. Οἱ φράσεις, ποὺ ἀπλώνονται στὶς σελίδες αὐτές, εἶναι μαστίγιον γιὰ τις ψυχές. Συγκλονίζουν, ματώνουν, κάνουν τὸν καθένα νὰ ἀνανήψη καὶ νὰ σκεφθῆ τί χρωστᾷ στὴν ἐκκλησία καὶ στὸν Κύριο». Τὸν καθένα: Τοὺς ἱερεῖς, τοὺς θεολόγους, τοὺς πλουσίους, τοὺς ποιητὰς, τοὺς ἡγέτας, ὅλους αὐτούς, στους ὁποίους ἀπευθύνεται εἰδικὰ ἡ Ἐκκλησία μὲ τὴν πέννα τοῦ Παπίνι καὶ τοὺς ζητᾷ νὰ «ξαναλουθοῦν στὸ φῶς τῆς Πεντηκοστῆς», ξαναγυρίζοντας στὴν πίστι τοῦ Χριστοῦ. «Μονάχα αὐτὴ ἡ πίστις στὸν Χριστόν, γράφει, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διδασκαλίας Του θὰ μπορέσουν νὰ φτιάξουν ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος μιὰ καὶ μόνη τρυφερὴ οἰκογένεια, διότι μονάχα ὁ Χρι-

στιανισμὸς ἔχει τὴν δύναμι νὰ ἀλλάξῃ τοὺς ἀγρίους σὲ πολιτισμένους, τοὺς βαρβάρους σὲ ἀδελφούς... Πρέπει νὰ μεταμορφωθῆτε σὲ παιδιά τοῦ φωτός, γιὰ νὰ φτιάξετε τὴν οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ Πατρός. Χωρὶς τὴν μετάνοια, χωρὶς νὰ ἀλλάξετε ψυχὴ καὶ νὰ δοθῆτε ὁλόκληροι στὸν Βασιλέα Χριστόν, δὲν θὰ μπορέσετε νὰ ἐνωθῆτε καὶ νὰ βροῆτε τὴ χαρὰ, τὴν εἰρήνην καὶ ὅτι ἄλλο εὐγενικὸ καὶ ὑπέροχο ποθεῖτε... Ἄρκει, παιδιὰ μου. Μὴ μείνετε ἄλλο σ' αὐτὴ τὴ φρικτὴ κατάστασι. Ἐπιστρέψετε στὸν Χριστό καὶ σ' ἐμένα», λέει ἡ Ἐκκλησία.

Στὸ μήνυμα τοῦτο τὸ ὑπέροχο ἢ φωνὴ τοῦ Παπίνι⁽⁹⁾ εἶναι ἡ ἡχὴ μυριάδων μεγάλων φωνῶν. Ἐπιστήμονες, λογοτέχναι, μουσουργοί, διανοητὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἕναν αἰῶνα τώρα, σ' ὅλες τις κλίμακες, τὸ κήρυγμα αὐτὸ βροντοφωνοῦν. Ὁ πατριώτης τοῦ Παπίνι, ὁ ποιητῆς Manzoni⁽¹⁰⁾, λίγα χρόνια πρὶν καλοῦσε τὸν πονεμένο ἄνθρωπο σὲ ἔνωσι μὲ τὸν Κύριο «τὴν ἀληθινὴ πηγὴ τῆς χαρᾶς». Καὶ ὁ μεγάλος Dostoiévsky⁽¹¹⁾—ποὺ τόσο μοιάζει στὴν πνευματικὴ ὀδύσεια τοῦ Παπίνι—διαπιστώνοντας ὅτι «ἡ Δύσις ἔχασε τὸν Χριστό καὶ γι' αὐτὸ ἡ Δύσις πεθαίνει, μόνο γι' αὐτό», καλεῖ τὸν παραστρατημένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας νὰ πάρῃ τὸν δρόμο, ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τις «χιροδοσκέες» στὸ πάμφωτο σπῆτι τοῦ Πατέρα, ξαναζωντανεύοντας μέσα του τὴν Πίστι: «Νὰ πιστεύῃς ὡς τὸ τέλος, ἔστω κι' ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς Γῆς χάνανε τὴν πίστι τους κι' ἔμενες μονάχα ἐσὺ πιστός. Πρόσφερε τὴ θυσία σου καὶ τότε ὕμνησε τὸν Θεό» (Ἄδελφοὶ Καραμαζώφ VI-III).

I. ΕΡΜΩΝΙΚΟΣ

(9) Λίγο καιρὸ πρὶν πεθάνει ὁ Παπίνι ἤρθε σὲ διαφωνία μὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία πάνω σὲ δογματικὸ θέμα.

(10) Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου: «Μεγάλοι Δημιουργοί», Ἀθῆναι 1958.

(11) Ἀφιέρωμα εἰς μνήμην Ἀ. Γκιάλια, ἔκδ. «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», Ἀθῆναι 1958, σέλ. 67-83.

(8) G. Papini: «Γράμματα στὴν ἀνθρωπότητα». Μετάφρασις Β. Μουστάκη, Ἀθῆναι 1953.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΑΓΩΝΙΑ ΑΝΤΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑΣ

Ἐπιστρέφω ἀπὸ τὰς θερινὰς διακοπὰς ζαλισμένοι ἀπὸ κάτι, πού ὑπῆρξε τὸ μεγαλύτερον ἀνθρώπινον γεγονός τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας ἕως τώρα: Ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν σελήνην. Αὐτὴν τὴν στιγμήν ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκει εἰς τὴν σελήνην, ἔστω καὶ δι' ἀντιπροσώπου, διὰ τοῦ βλήματος τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐξετόξευσε. Εἶναι τόσον ἰλιγγιωδῶς μεγάλη ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς, ὥστε ἀπὸ τὸν πολὺν ἰλιγγον, ἀπὸ τὴν ζάλην, ἔχομεν πάθει ἀναισθησίαν. Καὶ κατήντησε, διάφορα θέματα ἀπείρως μικροτέρας σπουδαιότητος νὰ μᾶς ἀπασχολοῦν περισσότερο ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ γηϊνοῦ, εἰς ὃν πού δὲν δεσμεύεται πλέον ἀπὸ τὸν πλανήτην του!

Δὲν εἶναι γνησία ἡ ἀναισθησία μας αὐτή. Εἶναι ἐπιφανειακή. Εἶναι καταφύγιον διὰ νὰ ξεφύγωμεν ἀπὸ τὴν κατάπληξιν, ἡ ὁποία ἤμποροῦσε νὰ μᾶς φέρῃ εἰς μίαν ἑξαλλον κυριολεκτικῶς κατάστασιν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Εἶναι καὶ ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος βλέπει τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ ὄχι μὲ προσδοκίαν ἀλλὰ μὲ ἀγωνίαν. Δὲν ὑπάρχει σύγκρισις μεταξύ ἐκείνου πού συνέβαινε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ὅταν τὸν περασμένον αἰῶνα εὐρίσκετο πρὸ τῶν ἐφευρέσεων τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, γεμάτος χαρὰν καὶ προσδοκίαν, καὶ τῆς σημερινῆς ψυχολογίας ἐνώπιον τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας καὶ τῶν διηπειρωτικῶν βλημάτων, πού τὰ βλέπει ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ὡς φορεῖς θανάτου καὶ, πάντως, ὡς δημιουργοὺς τεραστίου κινδύνου. Τὸ βλήμα συνδυάζεται μὲ τὸν κίνδυνον ὀλοκλη-

ρωτικοῦ ἐξαφανισμοῦ τῆς ζωῆς μας, τοῦ πολιτισμοῦ μας, καὶ ἀρχίζομεν νὰ σκεπτώμεθα, μήπως ὄλα αὐτὰ ὀδηγήσουν τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὸν θάνατον... ἢ εἰς μίαν ζωὴν, πού θὰ ζηλεύῃ τὸν θάνατον.

ΔΙ' ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ

Ἐπῆρχε, βεβαίως, μία λύσις. Παραλλήλως μὲ τὴν πρόοδον τῆς μηχανῆς καὶ τῆς τεχνικῆς νὰ εἶχαμεν ἐτοιμάσει τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐφωδιασμένος μὲ τοῦ πνεύματος τὴν δύναμιν, θὰ ἐγένετο ὁ κυβερνήτης τοῦ βλήματος καὶ θὰ τὸ ὀδήγει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν «ζωή», καὶ ὄχι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν «ὄλεθρος». Ἐπρεπε τὸ πνεῦμα νὰ εἶχε ν ἡδῆ δεῦσει τὴν ἰσόρροπον πνευματικὴν δύναμιν εἰς τὴν ὕλικὴν ἀτομικὴν ἐνεργείαν.

Τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν εἶχε ἐπωμισθῆ καὶ εἶχε ἐπαγγελθῆ ὁ Χριστιανισμός. Ὁ Χριστιανισμός, δηλαδὴ ὄχι μόνον ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκάστοτε φορεῖς τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, οἱ χριστιανοί, ἐκεῖνοι πού ἐπικαλοῦνται τὸν τίτλον αὐτὸν ὄχι ἀπλῶς ὅταν συμπληρῶνουν τὸ σχετικὸν σημεῖον εἰς τὸ διαβατήριόν των ἢ εἰς τὸ δελτίον τοῦ ξενοδοχείου των, ἀλλὰ ὅταν ὀμιλοῦν περὶ πεποιθήσεως καὶ ἐπιγνώσεως καὶ, πολὺ περισσότερο βεβαίως, ὅταν ἐπικαλοῦνται καὶ ἀρμοδιότητος καὶ εὐθύνας. Θὰ ἔπρεπε, λοιπόν, ὁ Χριστιανισμός νὰ εἶχε διαμορφώσει τὴν ἀνθρωπίνην αὐτὴν προσωπικότητα, τὴν ὁποίαν ζητοῦν οἱ καιροὶ μας. Καὶ αὐτὸ ἦτο ἰδιαιτέρως εὐκόλον διὰ τὴν μεταπολεμικὴν γενεάν, ὅπου ὁ ἄνθρωπος κουρασμένος, ταπεινωμένος, ἀπογοητευμέ-

νος ἀπὸ ὀτιδῆποτε ἄλλο, ἦτο πειθήνιος μαθητής, ἔτοιμος νὰ ἐνωτισθῇ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν.

Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν ὁμοιάζει μὲν μὲ τὸν ἄνθρωπον τῶν περασμένων γενεῶν, πού ἔκκλινει τὰ αὐτιά του εἰς τὸ χριστιανικὸν μήνυμα, ἔχει τὰ αὐτιά του ἀνοικτὰ διὰ τὸ μήνυμα αὐτό, δὲν ἔχει ὅμως ἀνοικτὰ μόνον τὰ αὐτιά του, ἔχει καὶ τὰ μάτια του ἀνοικτὰ! Καὶ δὲν ἀκούει μόνον. Βλέπει συγχρόνως. Δὲν ἀκούει μόνον τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς ἐπαγγελίας. Βλέπει καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐμφανίζονται ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν πράξιν!

Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Χριστιανισμὸς (πόσες φορὲς τὸ ἐτονίσσαμεν ἔως τώρα!) ἔχασε πάλιν τὸ λεωφορεῖον, τὴν εὐκαιρίαν νὰ κυβερνήσῃ πνευματικῶς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Ἔτσι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον ἐχρειάζομεθα, δὲν διεμορφώθη ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν. Καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς ἄλλος παράγων τοῦ πολιτισμοῦ μας ἠμποροῦσε βεβαίως νὰ τὸν διαμορφώσῃ, ἀπλούστατα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς λείπει, τὸ βλῆμα πάει ὅπου θέλει αὐτό, ἢ μᾶλλον ὅπου θέλει ἢ ὠμῆ ὕλική βία. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὁ ἄνθρωπος, ἀντὶ νὰ τὰ χάνῃ ἀπὸ τὴν χαρὰν του διότι ἔφθασεν εἰς τὴν σελήνην, κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ ἐπισκιασθῇ μέσα του τὸ γεγονός αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ οἰονδῆποτε κοινωνικὸν σκάνδαλον.

ΑΣ ΕΛΠΙΣΩΜΕΝ...

«Ἐλεύθερο καλλιτεχνικὸ συγκρότημα φιλοδόξησε φέτος νὰ παρουσιάσῃ Ἄριστοφάνη. Διπλὸ τὸ ἁμάρτημα. Τὸ ἓνα ἢ προβολὴ τῆς βρωμολογίας, ἢ ὁποία μὲ τὸ νὰ εἶναι κλασικὴ δὲν παύει νὰ εἶναι ἀηδιαστικὴ. Κοπρολογία πού προκαλεῖ τὴν ναυτία. Ἄλλο ἂν μᾶς λείπη τὸ θάρρος νὰ τὸ πούμε καὶ ἐκστασιαζόμεστε ἐμπρὸς σ' ἓνα «πνεῦμα», ἀφόρητο γιὰ τοὺς «ἁμιοιροὺς κλασικῆς παιδείας», ὅπως ὄλοι ἐμεῖς οἱ πολῖτες μέσης κατηγορίας».

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ τὸ παίρνομε ἀπὸ τὸ χρονογράφημα ἑνὸς λογίου μας, εὕρισκομένου βεβαίως ἐκτὸς πάσης

ὑπονοίας διὰ καλογηρικὰς τάσεις. Καὶ σκεπτόμεθα: οἷος θόρυβος θὰ ἐγένετο, ἐὰν αἱ «Ἀκτίνες» ἐτόλμων νὰ γράψουν τέτοια πράγματα διὰ τὴν παράστασιν τῶν ἔργων τοῦ Ἄριστοφάνους. Καὶ μὲ τὸ φιάσκο πού ἔπαθαν τώρα αἱ «Ὀρνιθες», ἐνθυμούμεθα ὅταν τὸ 1957 εἶχε δημοσιευθῇ εἰς τὰς «Ἀκτίνες» διαμαρτυρία διὰ τὴν δημοσίαν προβολὴν τοιούτων ἔργων καὶ ἐτραθήξαμεν «τῶν παθῶν μας τὸν τάραχον» καὶ ἀκούσαμεν περίπου ὅτι τί Ἄριστοφάνης, τί Εὐαγγέλιον, τὸ ἴδιον κάνει. Καὶ ὅταν ἐτολμήσαμεν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν κριτικὴν αὐτήν, ἐδέχθημεν βροχὴν ἐπιστολῶν, αἱ ὁποῖαι ὅλα ἐπετίθεντο ἐναντίον μας.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν θὰ πάθῃ τὸ ἴδιον καὶ ὁ κ. Παλαιολόγος καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐξανέστησαν διὰ τὰ κοπρολογήματα!

ΙΕΡΑΡΧΗΣΙΝ ΠΡΟΣΟΧΗΣ

Πολλάκις ἔχομεν τονίσει τὴν ἀνάγκην νὰ προσέχωμεν ὄχι μόνον τὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ καλὰ. Δὲν ἐπροσέχθη, λοιπόν, ὅσον ἔπρεπεν ὁ ἡρωϊσμός ἑνὸς νεαροῦ ἀξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐθυσιάσθη χάριν τῆς σωτηρίας τῶν συστρατιωτῶν του. Ἄς ἐπαναλάβωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς τὸ ὄνομά του, διότι πρέπει νὰ τὸ προφέρωμεν μετὰ σεβασμοῦ: Γ ε ὠ ρ γ ι ο ς Π λ α τ ῖ γ κ ο ς. Μόνιμος ὑπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ. Κάποια ἄσκησις ἔγινε, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε οἱ στρατιῶται μιᾶς διμοιρίας νὰ μάθουν νὰ πετοῦν χειροβομβίδας. Ἐγένετο δὲ χρῆσις ἀληθινῶν χειροβομβίδων. Ὑπῆρχε ἓνα χαράκωμα καὶ κάποιος στρατιώτης, κατὰ λάθος, δὲν ἐπέταξε ἄρκετὰ μακρὰν τὴν χειροβομβίδα, ἀλλὰ τοῦ ἔπεσε μέσα εἰς τὸ χαράκωμα. Ἐπρόκειτο, λοιπόν, νὰ ἐκραγῇ ἢ χειροβομβὴς καὶ νὰ μὴ μείνῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ζωντανός. Μία μόνον λύσις ἀπέμενε, τὴν ὁποίαν ἐσκέφθη καὶ ἐπραγματοποίησεν ἀδιστακτικῶς, μὲ ἡρωϊσμὸν ἀπαράμιλλον, ὁ ὑπολοχαγὸς αὐτός. Ἔ-

σπευσε καὶ ἔπεσεν ὁ ἴδιος ἐπάνω εἰς τὴν χειροβομβίδα καὶ τὴν ἐκάλυψε μὲ τὸ σῶμα του. Ἔτσι ἡ ἔκρηξις περιωρίσθη εἰς τὸ καλυπτον τὴν χειροβομβίδα σῶμα τοῦ ἠρωϊκοῦ ἀξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὁ ἴδιος κομμάτια, ἔσωσεν ὅμως τὴν ζωὴν τῶν στρατιωτῶν του!

Δὲν θὰ ἰδοῦμε Θεοῦ πρόσωπον, ἐὰν τοιαῦτα πράξεις, τοιαῦτα θυσίαι, τοιαῦτα μεγαλεῖα ἠρωϊσμοῦ δὲν μᾶς ἀπασχολοῦν οὔτε ποσοστὸν ἀπὸ ὅ,τι μᾶς ἀπασχολοῦν βρωμιές ἢ ἔστω καὶ γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καλὰ ἴσως καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ ὄχι καὶ τόσης προσοχῆς καὶ ἐξάρσεως ἀξία.

Μία συμβολὴ εἰς τὸν πολιτισμὸν μᾶς εἶναι νὰ ἔλθῃ ἐπὶ τέλους καὶ τῆς προσοχῆς μᾶς ἡ ἱεράρχησις. Πάντως ἡ παρούσα στήλη ὑποκλίνεται εὐλαθῶς ἐνώπιον τοῦ ἥρωος αὐτοῦ!

Εἰς τὸν Διαλόγον τῶν Πολιτισμῶν

Μᾶς ἐδόθη καὶ ἄλλοτε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μᾶς ἐπὶ τοῦ πολυτίμου πράγματι περιοδικοῦ «Comprendre», τὸ ὁποῖον ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν «Société Européenne de Culture» εἰς τὴν Βενετίαν. Τὸ περιοδικὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀρθῶς ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι τὸ μόνον περιοδικὸν πολιτικῆς τοῦ πολιτισμοῦ, διαθέτον κύρος διεθνές ἢ, ἀκριθέστερον, παγκόσμιον, ἐκδίδεται, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Umberto Campagnolo, εἰς τεύχη ὀγκώδη, εἰς τὰ ὁποῖα συσσωρεύεται ἔρευνα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ συμπυκνοῦνται βιβλιοθηκαὶ ὀλόκληροι καὶ μόχθος ἐρεύνης πολλῆς.

Μιά σειρά τοιούτων ἐρευνῶν ἔκαμε νὰ ἀφιερωθοῦν εἰδικὰ τεύχη εἰς τὴν θέσιν τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν πολιτισμῶν. Καὶ τώρα στρέφεται πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀφοῦ ἀφιερῶθῃ εἰδικὸν τεύχος διὰ τὴν πρόοδον τῆς Κίνας εἰς τὴν θέσιν μεγάλης δυνάμεως, ἔρχεται τώρα νὰ ἀφιερῶσιν εἰδικὸν τεύχος εἰς τὴν Ἰνδίαν.

Τὸ κύριον θέμα εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς Ἰνδίας εἰς τὰς σχέσεις της μὲ τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν ἢ, ὅπως ὁ κ. Campagnolo τὸ διατυπώνει, εἰς τὴν προοπτικὴν τοῦ διαλόγου μὲ τὴν δύσιν. Εἶναι πλουσιώτατος ὁ ἀμητὸς ἀπὸ τὴν ἔρευναν αὐτὴν καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον μᾶς διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς Ἰνδίας δὲν ἔχει ὡς μοναδικὸν μέτρον τὴν ὑπαρξιν ἢ μὴ ἀμέσων σχέσεων τῆς χώρας μᾶς μὲ αὐτὴν. Διότι ἡ ἀκτινοβολία τοῦ πολιτισμοῦ ὑπερπηδᾷ ὄχι μόνον τὰ σύνορα, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα καὶ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις. Εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ χώρα γείτων καὶ ὁμορος πρὸς ἡμᾶς, διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὁποίας νὰ μὴ ἔχωμεν τὸ παραμικρὸν ἐνδιαφέρον καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἄλλη χώρα, ἐντελῶς ξένη πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἐπὶ τῆς ὁποίας πολιτιστικὴ κοσμογονία νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὄχι μόνον νὰ δικαιολογῇ πᾶν ἐνδιαφέρον τοῦ ἐρευνητοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδρᾷ ἀμέσως καὶ εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἰδικὸν μᾶς.

Z.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΡΕΣΠΕΣ!

ΜΙΑ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Ἀγαπητὸς «Ἀκτῖνες»

Πόσο συχνὰ ἀλήθεια στὶς ἡμέρας μᾶς συμβαίνει ἡ ἐξῆς παρανόησις: Νὰ θεωρῆται δηλ. ὡς σπουδαῖον, ὡς σημαντικὸν καὶ ὡς «μεγάλο» ἓνα γεγονός, μόνον ἀπὸ τὸν πάσης φύσεως θόρυβο, τὰ σχόλια, τὸν ἐνθουσιασμὸν ἢ καὶ τὴν ἔντονη συγχίνησι, τὰ ἄρθρα καὶ τὶς μεγάλες ἐπιβλητικὰς συγκεντρώσεις, ποὺ συνδέουν τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ὑπαρξίν τοις μὲ τὸ γεγονός αὐτό.

Ἐ, τοῦτοις, στὴν ἐποχὴ τῶν ἐκπλήξεων, δὲν θὰ πρέπη νὰ μᾶς ξαφνιάξῃ τὸ γεγονός, ἔτι ὁ κανὼν αὐτὸς ἀντιστρέφεται — εὐτυχῶς — μερικὲς φορὲς, ἔτσι ὥστε οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ νὰ τοποθετοῦνται εἰς τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν.

Ἀλλὰ τί θεωροῦμε πράγματι «μεγάλο»; Βεβαίως μία καταστροφὴ εἶναι κατὰ μέγαλο. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀνοικοδόμησις εἶναι κατὰ

μεγαλύτερο, επιβλητικότερο, κάτι ὄντως «μεγάλο». Καί ἕνας πόλεμος; Ποιὸς ἀλήθεια ἀρνεῖται ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι κάτι μεγάλο; Ἄλλ' ὅμως καὶ ποὺς ἀμφισβητεῖ ὅτι ἡ ἀνασυγκρότησις εἶναι κάτι μεγαλύτερο, σπουδαιότερο, ἠρωϊκότερο, κάτι ὄντως «μεγάλο»; καὶ μία ἐπανάστασις εἶναι κάτι μεγάλο. Ἄλλὰ ἡ ἀναδημιουργία, ἡ ἀναγέννησις, ἡ ἀνανέωσις εἶναι κάτι θαυμαστότερον, μεγαλοπρεπέστερον, κάτι ὄντως «μεγάλο». Ἐὰν δὲ ἕνα ἔργον συνδυάζῃ καὶ τὰ δύο μαζί, ἐπανάστασις καὶ ἀναδημιουργία, τότε πῶς χαρακτηρίζεται αὐτὸ τὸ ἔργο;

Αὐτὰ πράγματι εἶναι τὰ δύο στοιχεῖα, ποὺ συμπληρώνουν τὸ νόημα τοῦ ἔργου τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως στὰ «δαρμένα» χωριὰ τῆς περιοχῆς τῶν Πρεσπῶν.

Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἔμεινε, γιὰ τὸν πολὺ κόσμο, ἄγνωστο — χαρακτηριστικὸ ἄλλωστε γνώρισμα τῶν «μεγάλων». Ὅμως αὐτὸ δὲν τοῦ ἀξίζει, διότι τὸ ἔργον ποὺ ἄρχισε πρέπει νὰ συνεχισθῇ. Ἡ συνέχισις ὅμως προϋποθέτει ἀπαραιτήτως γνώσιν τῆς ἀρχῆς.

Περίοδος πανεπιστημιακῶν ἐξετάσεων. Περίοδος κατ' ἐξοχὴν σημαντικὴ ἀλλὰ καὶ προβληματικὴ διὰ τοὺς φοιτητὰς τῶν ἀνωτάτων σχολῶν. Καὶ ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, τὴν κατὰ πάντα ἀρνητικὴν διὰ τὴν καλλιέργειαν ἐξωπανεπιστημιακῆς δόξσεως, ριζοβολεῖ, ἀναπτύσσεται καὶ παρουσιάζεται πλέον ὡς γεγονόςς ἡ ἰδέα ἱεραποστολικῆς κατασκηνώσεως εἰς τὰ ἀκριτικά χωριὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ σύνορα Ἑλλάδος — Γιουγκοσλαβίας — Ἀλβανίας.

Καὶ ὁ χρόνος τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἔργου ἤλθε, ἦ μάλλον... τὸν φέρον αὐτὸν φοιτηταί, τὸν ἐβίασαν, τὸν ἐδάμασαν, διότι ἀμέσως τὴν ἐπομένῃ τῶν ἐξετάσεων, μετὰ τὸ μελάνι νωπὸ ἀκόμη εἰς τὰ δάκτυλα καὶ τὴν εἰκόνα τῆς πανεπιστημιακῆς αἰθούσης ἢ τοῦ ἀμφιθεάτρου ὀλοζώντανῃ ἐμπρὸς τοὺς, εἴφιναν τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος γιὰ ν' ἀκουμπήσουν στὰ σύνορα. Μαζουὰ ἀπὸ τίς σχετικὰς ἀνέσεις καὶ τὴν ἀνάπαυσι, ποὺ ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ, ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους, ποὺ δὲν τοὺς εἶχαν ἰδεῖ ποτὲ ὡς τώρα καὶ με ἐφόδια ἕνα μυαλὸ κουρασμένο ἀπὸ τὸ διάβασμα καὶ ἕνα σῶμα ἄμαθο στὴ δουλειὰ ξεκίνησαν γιὰ νὰ φέρουν μηνύματα ἐλπίδος καὶ χαρᾶς στὸν λαὸ τῶν ἀκριτικῶν αὐτῶν χωριῶν.

Ὁ ἀριθμὸς μικρὸς, — σαράντα φοιτηταὶ ὅλων τῶν ἀνωτάτων σχολῶν, τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Πολυτεχνείου τῶν Ἀθηνῶν — ἀλλ' ἡ φλόγα τῆς χριστιανικῆς καρδιάς ζωηρὴ καὶ ὁ σκοπὸς μεγάλος. Μιὰ παρὰ ἰδανικὴ, ποὺ θὰ τὴν ζήλευαν ἀσφαλῶς οἱ πῶ πολλοὶ ἀπ' τοὺς... νεαροὺς τῆς ἐποχῆς μας, μετὰ τοὺς αἰδολογίας καὶ ταλέντων, ἔφερε ἐπανάστασις στὴν «ἡσυχία» ζωὴ τῶν ἀκριτικῶν μας ἀλλὰ καὶ μίαν ἀναγέννησι τῆς πίστεως

στὸν Ἰησοῦ, τῆς ἐλπίδος, τῆς χαρᾶς, τοῦ ξεχασμένου γέλοιου' μία ἀναδημιουργία παλαιῶν ἀποφάσεων, λησμονημένων σχεδίων καὶ ονείρων γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ, γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα. Καὶ ἔοικον τὰ βουβὰ καὶ διπλοκλειδωμένα ἀπ' τὸν πόνο καὶ τὴν ὀδύνην χεῖλη τῶν γνησίων ἐκείνων Ἑλλήνων σ' ἕνα χαμόγελο εὐγνωμοσύνης, ἐνῶ τὰ τεῖχη τῶν ἐπιφυλάξεων καὶ τῶν προκαταλήψεων γιὰ τοὺς... περίφημους «προτετευσιάνους» γκρεμίζονταν στὸ κύμα τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐνδιαφέροντος, τῆς συμπόνιας, τῆς προσωπικῆς ἐπαφῆς καθενὸς φοιτητοῦ μετὰ τὴν ψυχὴ τοῦ χωρικοῦ. Δὲν ἔκαναν τὸν «δάσκαλο» οὔτε τὸν «γραμματισμένο», ἀλλ' ἄφρασαν τὴν καρδίαν τοὺς νὰ μιλῆσιν καὶ νὰ κηρύξῃ καὶ ὅταν μιλᾷ ἡ καρδιά, τὸ στόμα σιωπαίνει, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθῇ στὴν ὁρμὴ καὶ στὴ φλόγα τῆς.

Ἔργον ποὺ μίλησε θαθεῖα στὸ νήπιο, ἀλλὰ καὶ στὸν ἀστρομάλλη χωρικὸ: χειρωνακτικὴ ἐργασία γιὰ ἔργα ἰδιωτικὰ καὶ κοινωφελῆ, κατηχητικὰ μαθήματα εἰς τὰ νήπια καὶ τὰ παιδιὰ, εἰδικὲς συναντήσεις μετὰ τοὺς νέους, ὅσους ὑπῆρχαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μόλις ἐπέστρεψαν ἀπ' τὸ Παράπετασμα, — θύματα βλέπετε τῶν πατριωτῶν τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας» στὸ παιδομαζωμὰ τοῦ δ' ἀναίσχυντο — σκέτες, ψυχαγωγίαι, χορωδιακὰ τραγούδια, μουσικὴ, προβολὲς ταινιῶν, σλάιτς μετὰ τοπεῖα ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἀθλητικὲς συναντήσεις, ὀμιλεῖς καὶ ἰδιαιτέρως προσωπικὴ ἐπαφὴ, γνωριμία καὶ συζητήσεις μετὰ τοὺς κατοίκους σὲ σύγχρονα θέματα.

Χρειάζονται περισσότερα; Μᾶλλον ὄχι. Διότι, καὶ μόνον μετὰ αὐτὰ, οἱ ἐντυπώσεις καὶ οἱ ὁμολογίαι τῶν χωρικῶν καὶ ὅλων τῶν προσωπικῶν τῆς περιοχῆς ἀξίζει νὰ ἀποτελέσουν θέμα συνομιλίας τῶν ἐνδιαφερομένων μετὰ τοὺς φοιτητὰς, διότι ἡ πένη ἀδελφότης δὲν ἀποδίδει ἐκεῖνα ποὺ τὸ στόμα ἐκφράζει.

Θὰ εἶναι ὅμως παράλειψις, ἐὰν δὲν τονισθῇ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς κατασκηνώσεως αὐτῆς εἶχε καὶ μίαν ἄλλη κατεύθυνσι. Ἡ μία ἦταν προσφορὰ εἰς τοὺς ἀκριτὰς καὶ ἡ ἄλλη, ἡ προσφορὰ εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν. Κύριος σκοπὸς τῆς κατασκηνώσεως ἦταν ὄχι μόνον νὰ διδῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ παύρῃ πνευματικὴν τροφὴν, στοιχεῖα ὠρμάνσεως τῆς προσωπικότητος καὶ εὐκαιρίαις ἐπιλύσεως προσωπικῶν ζητημάτων. Καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἡ ἐπιτυχία ἦταν ἀπόλυτος. Εἰς αὐτὴν ὠδήγησεν ἡ ὀλοπόθυμος προσφορὰ καὶ ἡ ἐντατικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀμπελονοῦ τοῦ Κυρίου, διότι «τίς φτεῦει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει»;

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὅμως αἰσθάνομαι κάποιον φόβον ὅτι δηλ. ἔπαρχει κίνδυνος, νὰ σχηματισθῇ ἡ ἰδέα ὅτι ὅσα ἐργάσματα εἶναι, ἂν ὄχι πολὺ ὑπερβολικὰ, πάντως ἀρκετὰ... ποιητι-

κά. Ἐδυνῶς ὁμως ποῦ ἕνας ἰσχυρότατος σύμμαχος ἔρχεται πρὸς ὑπεράσπισίν μου; οἱ ἀριθμοί. Ξέρω ὅτι δὲν ἀποδίδουν καὶ αὐτοὶ πολλά, ἀλλὰ πάντως εἶναι χαρακτηριστικοί. Ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ σὺ, ἀγαπητό μου περιοδικό, θὰ θελήσης νὰ φιλοξενήσης στίς σελίδες σου σύντομα μερικὸς ἀριθμὸς καὶ στοιχεῖα, ἔτσι ὥστε νὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ μεταφερθοῦν κάπως στὴν πραγματικότητα ἐνὸς ἔργου, ποῦ εἶναι καθήκον ὄλων μαζὶ νὰ συνεχισθῇ καθήκον πρὸς τὸν ἀγνὸν καὶ τίμιον χωρικὸ τῶν συνόρων μας, τὸν γνήσιον Ἕλληνα, τὴν οὐσία καὶ τὴν ψυχὴν τῆς Ἐλλάδος. Ἐξ ἄλλου ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἐντυπώσεως θὰ ἐνισχύσῃ ἀσφαλῶς ὄλων τῆς προσδοκίας, γιὰ ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα τοὺς νέους, ποῦ εἰς τοὺς τόσους ἀντιξέους χρόνους ἐργάζονται συνειδητὰ γιὰ ἕνα αἴριο καλύτερο ἅπ' τὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερα.

Μετ' ἑξαιρέτου τιμῆς
Δ. ΚΑΣΓΟΣ

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Στὸ ὑπ' ἀριθμὸν 203 τευχὸς σου ὁ κ. Μ. Νικολαΐδης κάνοντας λόγο γιὰ τὴν Ἀκρόπολη, τοὺς νέους καὶ τὰ «Προ - πό» τονίζει ὅτι οἱ δεῦτεροι δὲν ἐπισκέπτονται σχεδὸν καθόλου τὴν πρώτη. Καὶ δὲν μορεῖ νὰ συμβαίη ἀλλοιῶς, γιὰτὶ ὄχι μόνον στὰ ποδοσφαιρικά γήπεδα καὶ στίς χορευτικὰς πύλας προστέθηκε τώρα καὶ τὸ «Προ - πό», ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ποτὲ οἱ νέοι δὲν εἶχαν τὴν εὐκαιρία — στὴν πλειονότητά τους τουλάχιστον — νὰ ὀδηγηθοῦν σὲ τόπους, καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι διανύουν ἑκατοντάδες χιλιόμετρα καὶ ἔξοδόνον χρήματα, γιὰ νὰ ἔρθουν σ' αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀποθαυμάσουν. Ἀλλὰ κ' ἂν ὀδηγήθηκαν σὲ τόπους, ὅπως ἡ Ἀκρόπολις, εἶναι βέβαιον, πὼς ὄχι μόνον δὲν ἐπεκονώνησαν μ' αὐτό, ἀλλ' οὔτε κἂν τὸ πλησίασαν. Γιατὶ πὼς εἶναι δυνατόν νὰ συμβοῦν ὅλα τὰ παραπάνω, ὅταν μὲ μὴ διαστικὴ καὶ ἐπιπόλαια ἐπισκεψῆσθε σὲ τέτοια μέρη, μὴ κάποια ἡμέρα ὀδηγηθῆ τὸ παιδί ἅπ' τὸ σχολεῖό του καὶ ἀπὸ τότε δὲν ξανακούσῃ πιά τίποτε γιὰ τὰ μεγαλόπρεπα μνημεῖα, ποῦ ἐπὶ χρόνια μελετοῦν ἄλλοι;

Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ προσελκυσθῆ κανεὶς ἀπὸ κάτι, ὅταν πρωτίστως δὲν ἔχη «προσλαμβάνουσας παραστάσεις» — ὅπως θὰ λέγαμε στὴν ψυχολογία — αὐτοῦ τοῦ πράγματος; Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ νοιώσῃ κανεὶς τὴν ἀνάγκη ἐπικοινωνίας μετὰ κάτι, τὴν ὑπαρξὶ τοῦ ὁποίου παντελῶς ἀγνοεῖ;

Μὰ καὶ ὅταν κάποτε, κατὰ τύχην, ὁ νέος ἀνεβῆ στὴν Ἀκρόπολι — ἔστω κ' ἂν εἶναι

ἀπόφοιτος γυμνασίου — δὲν θὰ μπορέσῃ καὶ τότε νὰ καταλάβῃ πολλά, γιὰτὶ δὲν εἶχε ἐπικοινωνήσῃ ποτὲ του μετὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, οὔτε κἂν διὰ μέσου τῶν λιγοστῶν κειμένων, ποῦ «μελέτησε» στὸ σχολεῖο, τὴν μετάφρασι τῶν ὁπίων, ἀφοῦ ἔμαθε μηχανικά, μπορεῖ ἴσως καὶ τώρα ἀκόμη νὰ σᾶς ἀποστηθίσῃ μ' εὐχέρεια. Θὰ θέσῃ λοιπόν, ὁ νέος πρῶτον καὶ καλύτερον τὸ ἐρώτημα, ἀτεινίζοντας τὸν Παρθενῶνα: «πὼς ἔβαλαν αὐτὰ τὰ τεράστια μάρμαρα ἐκεῖ πάνω;». Αὐτὸ μόνον τοῦ κάνει κατάλληλον, αὐτὸ τὸν συγκινεῖ καὶ τὸν συνταράζει καὶ τὸν βάζει σὲ σκέψεις, λὲς καὶ τὰ αἰσθητικὰ του κριτήρια ἔχουν ἀμβλυνθῆ, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα θοοσκοντα ἀκόμη σὲ πρωτόγονο κατάστασι. Τὸ ἴδιον ἐρώτημα, ποῦ ἔτυχε ν' ἀκούσῃ ἀπὸ ἕνα παιδί δέκα χρόνον τὴν περασμένην Πέμπτην, ἐνῶ θροισκόμενον στὴν Ἀκρόπολι, ἔχω ἀκούσει ἀπὸ νέους 18, 19, 20 καὶ περισσότερον χρόνων.

Ὅμως, κ' ὅταν ὁ νέος ἔχη τὴ σφοδρὴ ἐπιθυμία νὰ γνωρίσῃ ὅτι ἀθάνατον ἄφησαν οἱ πρόγονοί του, κ' ὅταν ἀκόμη κυριολεκτικὰ φλέγεται ἀπ' ἀγάπην πρὸς ὅτι ὑπέροχον κατέλιπε τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα καὶ τότε πάλι μὲ δυσκολία θὰ κἀν τὴν γνωριμία του μετ' ἑρῶφάνη, γιὰτὶ τὰ βιβλία, ποῦ ἔχουν γράφῃ στὴν Ἑλληνικὴ εἶναι τόσο λίγα καὶ τόσο δόσχορηστα — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ξένα —, ἀλλὰ καὶ μ' ἀρκετὲς ἀνακρίβειες, ὥστε κἀνὲ ἀπόπειρα πρὸς βαυτετέραν γνωριμίαν ν' ἀποβαίη ματαία.

Πολὺν δὲ περισσότερον δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ γνωρισθῆ — νὰ γνωρισθῆ ἀληθινὰ — μετὰ ὅσα θανμῶσια ὑπάρχουν στὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως, μὴ καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνας ὑποτυπώδης ὀδηγὸς γ' αὐτὰ.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον δυστυχῶς πρόπει νὰ πῶ κἀτὶ τὸ πολὺ θλιβερό. Ἀδιάφορο ὅμως, ὅσο θλιβερό κ' ἂν εἶναι θὰ τὸ πῶ, γιὰτὶ πρωτίστως εἶναι ἀλήθεια καὶ ἐξ ἄλλου μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ διαπιστώσῃ.

Στὸ Μουσεῖον, λοιπόν, τῆς Ἀκροπόλεως ὑπάρχει ξεναγός, ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ ὅσα θέλει ἅπ' τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ λοιπὰ καλλιτεχνήματα, ποῦ ὑπάρχουν ἐκεῖ, ἀντιπαρερχόμενος πάλιν ὅσα θέλει, χωρὶς νὰ δίνῃ καμμίαν ἀπολύτως ἐξήγησι — οὔτε περὶ τῆς πράξεώς του, οὔτε καὶ περὶ τῶν ἐκθεμάτων φυσικὰ — καὶ ὁ ὁποῖος ὅσα ἐξηγεῖ, τὰ ἐξηγεῖ ὅπως θέλει. Ἐπὶ παραδειγματι εἶπε ὅτι ὁ «Ἐλγίνος γ λ υ τ ω σ ε» μερικὰ ἀγάλματα τοῦ Παρθενῶνα δεινίζοντας δὲ ἕνα ἀπόσπασμα ἅπ' τὴν ζωοφόρον τοῦ Παρθενῶνα, ὅπου ἀπεικονίζονται ὁ Ζεὺς, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Πειθὸ κατωνόμασε τὰ πρόσωπα λέγοντας, ὅτι τὸ τρίτον πρόσωπον ἀπεικονίζει τὴν Ἀθηνᾶ, καὶ ἄλλα τέτοια (ἀφίνω τις «ἐλληνηκούρες» ὅπως τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ...Ζεῦς), τὰ ὁποῖα μπορεῖτε νὰ τὰ ἀκούσετε, ὅσοι ἐπιθυμεῖτε τὴν διαπίστω-

σι ὅσων γράφω, πολὺ εὐκόλα, ὅπως τ' ἄκουσα κ' ἐγώ, μ' ἕνα φίλο μου, χθὲς τὸ πρωτὶ κατὰ τὴς 11 ἢ ὧρα καὶ πιστεύω, ὅτι θὰ φύγετε ἀπ' τὴν Ἀκρόπολι αἰθανόμενοι ὄχι καὶ τόσον ὑπερήφανοι γιὰ τὸν τόπο σας, ὅταν θὰ πληροφορηθῆτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ κάποιον φίλακα τοῦ Μουσείου — ὅπως κ' ἐγὼ πληροφορήθηκα — ὅτι ὁ «Ξεναγὸς» αὐτὸς ἔχει διορισθῆ ἀπ' τὸ Ἰνστιτούτον Παιδείας!

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει μου ὅσα ἔγραψε ὁ κ. Μ. Νικολαΐδης κ' ὅσα εἶδα κ' ἄκουσα — μέρους τῶν ὁποίων ἀναφέρω σὲ τοῦτο τὸ γράμμα —, «πολὺ φοβοῦμαι» κ' ἐγώ, σύμφωνα μὲ τὴ φράσιν τοῦ κ. Νικολαΐδη, «πὺς οἱ νέοι, ποὺ θ' ἀνεθοῦν ἐφέτος στὴν Ἀκρόπολι, θὰ μποροῦν νὰ μετρηθοῦν μὲ τὰ δάκτυλα».

Φιλικώτατα
ΓΙΑΝΝΗΣ Ν. ΣΚΑΡΕΝΤΖΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ἁγαπητὲς «Ἀκτινές»

Θέλω νὰ πιστεύω, πὺς ἡ ἐπιστολὴ μου αὐτὴ ποὺ ἐγράφηκε ἀπὸ ἕναν ξαφνικὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ μιὰ ἱερὴ ὑπερηφάνεια θὰ βρῆ ἀδειανὴ μιὰ μικρὴ φιλόξενη γωνιά σας.

Θὰ προσπαθῶ νὰ ἐκφράσω — ἃς ἦταν νὰ μποροῦσα μὲ τὰ πῦρ ὁμορφᾶ καὶ ταιριαχτὰ τοῦ λόγου στολίδια — τὴ μεγάλη ἀλήθεια, τὴν πραγματικότητά ποὺ βγαίνει μὲς ἀπ' τὴς ταπεινές, μὰ τόσο φωτεινές ἀντιλήψεις μιᾶς ὑπάρξεως ποὺ ποῖν ἀπὸ λίγο ἐνοιουσε νὰ ὑπάρχη, ὅταν ξεφράζοντας τὸν γεμάτον ἐμπόδια δρόμο τῆς ξεχύθηκε ἀνάλαφρα πρὸς τὴν φωτεινὴ κατεύθυνση τοῦ πνευματικοῦ τῆς προσανατολισμοῦ.

Ἁναμφίβολα ἀποτελεῖ πραγματικότητά ἡ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ, σημερινὴ ἀναγκαϊότης τοῦ Χριστιανισμοῦ αὐτοῦ τοῦ ὑπέ-

ροχου Χριστιανισμοῦ, ποὺ λύει χαρούμενα καὶ σοφὰ ὅλα τῆς ζωῆς μας τὰ προβλήματα, καὶ ποὺ ἐκτὸς τῶν ἀπειρῶν ἄλλων ἀσυγκρίτων ὀφελειῶν, εἶναι μιὰ μᾶς:

Ἄνωτερότης καὶ ὑπερηφάνεια, ποὺ ἄθελα δοκιμάζουμε, ὅταν βλέπουμε τοὺς γύρω μας, ἀπὸ τοὺς πῦρ ἀπλοῦκοὺς ὡς τοὺς πῦρ μορφωμένους, νὰ ταπεινώνονται οἰκτρὰ σερόνομενοι σκλάβοι τῶν πολυπόικλων ἀδυναμιῶν καὶ ἐλαττωμάτων τους. Χριστιανισμὸς εἶναι ἀσφάλεια, σιγουριά κάτω ἀπ' τῆς ἀόρατης προστασίας τῆς ἰσχυρῆς φτεροῦσης, ποὺ σὲ κάθε τοῦ δρόμου πῦσι καὶ δυσκολία σὲ σηκώνουν στοργικὰ γιὰ νὰ βαδίσης πρὸς ἀνεμπόδιστα, νοιώθοντας ἀσφαλισμένος μὲς στῆς πίστης σου τῆς ζεστῆ γωνιά ἐνῶ ἀπ' ἔξω σφυρίζουν μαυισμένα οἱ ἀγέροδες τόσων ἀντιφατικῶν θεωριῶν. Χριστιανισμὸς εἶναι ψυχαγωγία, τέρψις, διαρκῆς εὐχαρίστησις, ποὺ στὶς πολύμορφες ἐκδηλώσεις του βρίσκουμε πλοῦσια, ἀξέραια, πραγματικὴ.

Χριστιανισμὸς εἶναι κέρδος καὶ ἰδεώδης χορηγοποιήσις τοῦ χρόνου, καὶ τελεία ἔλλειψις τῆς πληκτικῆς ἀνίας, ποὺ κάνει τοὺς ἄλλους νὰ ἀναζητοῦν στὴν ποικιλία τῶν ἐντυπώσεων τὴν χαρὰ καὶ σκέπτονται πὺς θὰ περῶσῃ ὁ καιρὸς τους ἀφοῦ κάθε λεπτὸ τοὺς φαίνεται αἰώνας, τυλιγμένοι μὲ τῆς κωθρότητας τὸ γκριζόμαυρο πέπλο.

Χριστιανισμὸς εἶναι ἐλευθερία καὶ γήϊνη ἀνεξαρτησία. Ποιὰ χαρὰ εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' τὴ συναισθησι τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο πρῶγμα, καὶ ποὺς εἶναι περισσότερο ἐλεύθερος ἀπὸ κείνον ποὺ μοναδικὸ του δεσμὸ ἔχει τὴ συνειδήσι του;

Εἶθε κάτω ἀπ' τὴ ζεστὴ σκέπη τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ προσφραχθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς τρικυμισμένης ἐποχῆς μας!

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως

Α. ΜΠΡΟΥΖΙΩΤΗ

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ἀπὸ ραδιοφωνικὴ ὁμιλία ἐνὸς διακεκομμένου Ἑλλήνου σκηνοθέτη σημειώνουμε δύο σημαντικὰ διαπιστώσεις: Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι, κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ, παράγονται στὴν Ἑλλάδα περισσότερες ταινίες ἀπὸ κάθε ἄλλην χώρα, χωρὶς νὰ ἐξαιρηθῆται οὐτε αὐτὸ τὸ Χόλυγουντ! Καὶ τὸ πῦρ καταπληκτικὸ — καὶ πῦρ φοβερὸ συγχρόνως — εἶναι ὅτι τὸ περασμένον ἔτος γυρίσθηκαν στὴν Ἑλλάδα ἐβδομήντα πε-

ρίπου ταινίες, περισσότερες δηλαδὴ ἀπ' ὅσες ἔχουν γυρισθῆ κατὰ τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα στὴν Ἀγγλία!

Ἡ δευτέρη διαπίστωση — ποὺ δὲν εἶναι βέβαια ἀσχετὴ μὲ τὴν πρώτη — εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ ποσοτικὴ παραγωγή εἶναι τόσο... σεβαστὴ καὶ ἐπιβλητικὴ, ἡ ποιοτικὴ πάσχει βαρῶτα — κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ σκηνοθέτη — ἀπὸ καλλιτεχνικὴ κρίση. Μὰ ἦταν τάχα δυνατόν, μέσα σ' αὐτὴν τὴν βιαστικὴν καὶ κατ' ἀνάγκην πρόχειον — γιὰ λόγους ἀποκλειστικὰ ἐπι-

χειρηματικούς καὶ ἔμπορικούς — ὑπερπαραγωγῆς, νὰ λογαριάζεται καὶ ἡ ποιότης; Ποιὸς νοιάζεται γι' αὐτήν;

Ἐίπαν τὸν τελευταῖο καιρὸ ὅτι τὸ Κράτος, θέλοντας νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἑλληνικὴν κινηματογραφικὴν παραγωγή, θὰ ἐπρόβλεπε καὶ γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ποιότητος. Νὰ ἐλπίζουμε ἀρὰ γε σ' αὐτὸ τὸ θαῦμα;

ΜΙΑ ΓΝΗΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΙΟΡΤῆ

Ἐχαρήκαμε ἐπιτέλους καὶ μιὰ γνήσια ἑλληνικὴ μουσικὴ γιορτῆ. Μὲ τὴν ὠραία ἔμπνευση καὶ τὴν εὐστοχὴ πρωτοβουλία τῆς ΑΣΣΑΝ ἀκούσαμε στὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο τριάντα ἑλληνικὰ τραγούδια — τὰ περισσότερα δημοτικά, καὶ τὰ ἄλλα συνθέσεις νεωτέρων μουσικῶν πάνω σὲ δημοτικὰ μοτίβα — ἐκτελεσμένα μὲ πολλὴν ἐπιτυχία ἀπὸ δεκαπέντε χορωδίες. Καὶ ὅταν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ χορωδίες ἦσαν ἐδῶ ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου, χαίρεται ἀκόμη περισσότερο τὴ σημασία τῆς ὠραίας γιορτῆς, ποὺ μᾶς ἔφερε τόσο ζωντανὰ τὴν ἀπήχηση ἀπὸ τὴν ἀθύρθη καὶ σεμνὴ, ἀλλὰ καὶ σοβαρὴ καὶ γόνιμη πολιτιστικὴ ἐργασία ποὺ γίνεται στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Καὶ διαπιστώνονται ἔτσι τὶς βαθεῖς πνευματικὲς τῆς δυνατότητες, ἀντιλαμβάνεται σαφέστερα πόσο λαμπρὰ ἀποτελέσματα θὰ μπορούσε νὰ φέρῃ μιὰ συστηματικὴ καὶ κατάλληλη ἀξιοποίησὶς τούς.

Ἰδιαιτέρη αἴγλη ἔδωσε στὴ γιορτῆ ἡ συμμετοχὴ τοῦ διασήμου Ἑλληνοῦ βαθυφώνου Ν. Μοσχονά, ὁ ὁποῖος, πρόθυμος πάντα ν' ἀνταποκριθῆ σὶς προσκλήσεις ἀπὸ τὴν Πατρίδα του, ἦθε ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ καὶ μὲ τὴν ὠραία καὶ θερμὴ φωνὴ του ἐμμήνευσε καὶ αὐτὸς πέντε δημοτικὰ μᾶς τραγούδια.

Συγχαίρουμε τὴν ΑΣΣΑΝ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γιορτῆ ποὺ μᾶς χάρισε κ' ἐπιδοκιμάζουμε θερμὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἑπιτορῆ τῆς Παιδείας γιὰ τὴν ἐτήσια καθιέρωσὶς τῆς.

ΜΙΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

Ἀξίζει νὰ ἐπαινήσουμε καὶ νὰ συγχαροῦμε θερμὰ τὴν Ἑθνικὴ Ἀρχικὴ Σκηνὴ γιὰ τὸ ἄξιο καὶ ἔριο προσηῦ νὰ ποῦμε παρουσίᾳ τοῦ «Ναυοχονοδόσορος» τοῦ Βέρντι στὸ θέατρο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Τὸ ἔργο, ἔμπνευσμένο ἀπὸ τὴ γνωστὴ βιβλικὴ ὑπόθεση, ἀποπνέει ὀλόκληρο — ὄχι μονάχα ὡς λόγος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ προσπάντων ὡς μουσικὴ — ἓνα ὑψηλὸ καὶ ἰσχυρὸ πνεῦμα ἐλευθερίας ποὺ προκαλεῖ βαθεῖα συγκίνηση. Ἰδιαιτέρως τὰ ὑπέροχα χορικά του, πότε ὡς καρτερικὸς θρήνος, πότε ὡς ξέσπασμα ὀργῆς, καὶ στὸ τέλος ὡς ἔνθεος πρὸς τὸν Θεό, χαρίζουν μίαν ἀνώτερη ἔξαρση. Καὶ εἶναι πραγματικὰ ἓνα ἐξαιρετικὸ ἐπίτευγμα τοῦ ἔθνικοῦ μουσικοῦ μᾶς ἰδρύματος ἢ ὠραία, ζωντανὴ κ' ἐπιβλητικὴ παράσταση, ποὺ ἐστάθηκε σὲ ἀνώτερο ποιητικὸ ἐπίπεδο καὶ ἐπρόσφερε

μιὰν σπάνια καλλιτεχνικὴ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση.

«Ο ΔΕΙΠΝΟΣ ΤΗΣ ΒΗΘΑΝΙΑΣ»

Μὲ ἔξχωριστὴ χαρὰ κ' ἐκτίμηση θ' ἀναφέρουμε ἓνα ποιητικὸ βιβλίον μὲ πραγματικὴ ποιήση. Ἐνα βιβλίον ποὺ συνδυάζει ἀρμονικὰ τὸ περιεχόμενον μὲ τὴ μορφή, τὴν ἔμπνευση μὲ τὴν ἔκφραση, τὴν ποίηση μὲ τὴν τέχνη: Τὸν «Δείπνον τῆς Βηθανίας» τοῦ κ. Ι. Π. Κουτσοχέρα.

Ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν σχετικὴ περιοχὴ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διαποτισμένο ἀπὸ βαθὺ καὶ γνήσιον χριστιανικὸ πνεῦμα, δίδει στὴν περιγραφή τοῦ Δείπνου μεγάλες πνευματικὲς καὶ ἠθικὰς προεκτάσεις, καὶ κατορθώνει, μέσα σὰ περιορισμένα χρονικὰ κ' ἔκφραστικά τῆς ὅρια νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ μεταδόσῃ τὸ μεγάλο, ὑψηλὸ καὶ πλατὺ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ σὰ βαθύτερα καὶ οὐσιαστικώτερα στοιχεῖα τῆς.

Καὶ τὰ δίδει ὅλα αὐτὰ τὸ ποίημα μὲ ἀνώτερη ποιητικὴ ἔξαρση, μὲ λαμπρὰς ἔκφραστικὰς εἰσόδους, μὲ στίχους ἀδρούς, θερμούς κ' εὐγενικούς, δονημένους ἀπὸ δυνατό παλμὸ ἀγάπης καὶ πίστεως.

Τὸ ξαναλέμε μὲ ἰδιαιτέρη ἱκανοποίησι: Ἐνα βιβλίον ἀληθινὰ, γνήσιον ποιητικόν.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Πιστεύουμε ὅτι ἔχουν ἀπόλυτον δίκαιον οἱ κάτοικοι τοῦ Πειραιῶς, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν νὰ μείνουν στὴν πόλιν τοὺς οἱ πολῦτιμοι ἀρχαιολογικοὶ θησαυροί, ποὺ ἔχουν ἀνακαλυφθῆ ἐκεῖ τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ἡ Πειραιῶτικη γῆ ἐκράτησε κ' ἐπροφύλαξε τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς ἐπὶ δύο χιλιᾶδες χρόνια. Δὲν εἶναι τάχα ἀρκετὸ αὐτὸ, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὸ δικαίωμα στὴν πόλιν, ποὺ τοὺς εἶχε κρύψει σὰ στοργικὰ τῆς βάθη, νὰ τοὺς κρατήσῃ καὶ τώρα στὸ φῶς τῆς, κόσμημα καὶ χάριμα ὄχι μόνον δικῶ τῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου ὅλου;

Τί σημασία ἔχει τὸ — ἀναπόδεικτον ἄλλωστε — ἐπιχείρημα ὅτι τὰ ἀριστουργήματα αὐτὰ, ποὺ τὰ εἶχε — ἔπως λέγουν — συλῆσει ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Κορνήλιος Σύλλας, εἶχαν ἀπλῶς μεταφερθῆ καὶ κρυφθῆ στὸν Πειραιᾶ, γιὰ νὰ σταλοῦν ἀργότερα ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; Ἀκόμα καὶ ἂν τὸ παραδεχθῶμε αὐτὸ ὡς ἀληθινόν, ἐνισχύει, νομίζουμε, ἀκόμη περισσότερον τὰ δικαιώματα τοῦ Πειραιῶς. Διότι καὶ μόνον ὡς φύλακτρα, ὡς σῶστρα μᾶλλον ἂν θεωρηθῶν τὰ δικαιώματα αὐτὰ γιὰ τὴν πόλιν, ποὺ ἔματαιώσε τὴν ἀπόλεια τῶν θησαυρῶν, γιὰ νὰ τοὺς προσφέρῃ τώρα στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, μιὰ δίκαιη καὶ νόμιμη ἠθικὴ ὑποχρέωσις, ποὺ πρέπει νὰ ἐκπληρωθῆ.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Χαρικλείας Ν. Μ π ά ρ λ α : «Μορφή και εξέλιξις τῶν Βυζαντινῶν κωδωνοστασίων» Ἐκδ. Ἀρχαίολ. Ἐταιρείας, ἐν Ἀθῆναις 1959. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία. Ἐξειρητικά ἐπιτυχῆς ἢ ἐκλογῆ τοῦ θέματος καὶ ἐπιτυχεστάτη ἢ διαπραγματεύσεως του. Ἡ μελέτη τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ ἀποτελεῖ ἓνα τόσον τεράστιον θέμα, ὥστε ἀναγκαστικῶς τὰ σχετικά πρὸς αὐτοὺς συγγράμματα δὲν ἀσχολοῦνται λεπτομερῶς μὲ τὰ ἐπὶ μέρους ἀρχιτεκτονικὰ τμήματά τους. Ἐνα ἐξ αὐτῶν, τῶν τμημάτων τοῦ ναοῦ, τὸ ὅποιον δὲν εἶχεν ἐπαρκῶς καὶ ὅσον ἔπρεπε μελετηθῆ ἦτο καὶ τὸ κωδωνοστάσιον. Τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν τὴν πληροῖ τώρα ἡ διατριβὴ τῆς ἀρχαιολόγου, βοηθοῦ τοῦ Ἀρχαιολ. Σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δ. Μπάρλα. Καὶ τὴν πληροῖ κατὰ τρόπον ἄριστον, ἐπιστημονικῶς ἄριστον, μὲ λεπτομερεῖς βιβλιογραφικὰ παραπομπὰς εἰς ὅσα συγγράμματα κἀμνον λόγον περὶ κωδωνοστασίων καὶ εἰς γλαφυρὰν γραπτὴν διατύπωσιν.

Ἡ μελέτη τῆς δ. Μ. ἐξετάζει τὸ θέμα τῶν κωδωνοστασίων ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ μορφολογικῆς πλευρᾶς καὶ τὸ παρακολουθεῖ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς γεννήσεώς του μέχρι τῆς πλήρους ἐξελίξεώς του. Ἐρευνᾷ δὲ ὄχι μόνον τὰ κωδωνοστάσια τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς ἀκτῆς τῆς ἐπιρροῆς του, τῆς Σερβίας, Βουλγαρίας, Ρωσίας, Ἀρμενίας. Χρονικῶς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν καθ' αὐτὸ βυζαντινὴν ἐποχὴν, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν, ἢ ὅποια εἶναι συνέχεια τῆς προηγουμένης.

Ἡ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἀναγραφὴ τῆς κατασκευῆς τῶν σωζομένων βυζαντινῶν κωδωνοστασίων διευκολύνει τὸν μελετητὴν καὶ τοῦ παρέχει πλήρη εἰκόνα αὐτῶν. Δέκα τέσσαρες πίνακες ἐκτὸς κειμένων μὲ καθαροὶ καὶ χαρακτηριστικὰ φωτογραφία τῶν πλέον ἀξιολόγων καὶ ἀντιπροσωπευτικῶν τῆς βυζαντινῆς τέχνης κωδωνοστασίων συμπληρῶνουν τὴν ὡραίαν αὐτὴν μελέτην τῆς δ. Μπάρλα. Ὅ,τι προκαλεῖ θαυθεῖαν ἐντύπωσιν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ βυζαντινοὶ τεχνίται καὶ καλλιτέχναι κατεσκεύαζον μὲ τὴν ἰδίαν τελειότητα καὶ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν ὅλα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέρη τοῦ ναοῦ ἀνεξαρτήτως τῆς τιμητικῆς ἢ ὄχι θέσεως ποῦ κατεῖχαν εἰς αὐτόν.

Ἡ διατριβὴ αὐτὴ εἶναι μὲ ἀκόμη ἀπόδειξις τῶν δυνατοτήτων τῆς συγγραφῆς, ἢ ὅποια τὴν χρεώνει τώρα μὲ τὴν εὐθύνην τῆς συνεισώσεως.

Ε.Ε.Κ.

Θανάση Γκόγου : «Ὁμορφος κόσμος» (Διηγήματα. Πρώτη ἐβδομάδα). Ἀθῆναι 1959.

Ὁ κ. Γκόγος μὲ τὸν «Ὁμορφος κόσμος» ἔδειξε πὼς ἔχει λεπτὴ αἰσθησι τοῦ ὡραίου. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἐμπειλημένη, ἢ φράσις λιτὴ καὶ περιεκτικὴ, γιὰ τὴ ζυγασμένη ἢ κάθε λέξις βρῖσκει τὴν κατάλληλην θέσι ἔτσι, ὥστε δὲν ἔχεις τὴν ὄχλησι τοῦ περιττοῦ. Ὁ μῦθος κυλάει ὁμαλά, πρωτότυπα καὶ χωρὶς πλαδαρότητες, κραταίει σ' ἀγρότητα τὸ πνεῦμα μας, γιὰ τὴν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν φαντασία μας εὐκίνησι καὶ προέκτασι.

Καθὼς διαβάσεις τὰ ὄμορφα τοῦτα διηγήματα, σκέφτεσαι πὼς ἔχεις ἐμπρός σου ἓνα ἱκανὸ διηγηματογράφον μ' ἔντονη τὴν συναίσθησι τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ περὶ λόγου, ποῦ ἐπιτρέπει ὅμως τὸν πνεῦμα μας τὴν πολυτιμὴ εἰσέλασι τοῦ ποιητικοῦ στοιχείου ἔτσι ἔχομε μιὰ ἰδιότυπα πρωτότυπη αἰσθητικὴ συγκίνησι.

Τὸ βιβλίον κινεῖται μέσα στὸν χῶρον τοῦ ἰδεαλισμοῦ. Ὁ σ. ἐπιζητεῖ ἓνα καλύτερον, ὀμορφότερον κόσμον. Κι' ὅμως ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἀτμόσφαιρα δὲν εἰσχωρεῖ πάντα μέσα μας σὰν γεῦσις ἐνὸς ὄμορου καρποῦ, ἀλλὰ καὶ σὰν κίνησις ἀκαθορίστον ἢ ἀνάμικτον αἰσθημάτων. Ὁ αἰσθησιασμὸς καὶ ἡ ρέμβη σὲ πολλὰ σημεῖα ἀδελφώνονται ἀντιπαρὰ καὶ προσάξενά μὲ τὴν τάσι γιὰ τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ ὄμορπον. Αὐτὸ μᾶς φέρονει σ' ἀπορία καὶ σύγχυσι.

Τάχα δὲν ἀδικήθηκε στὴν ἀνθρώπινὴ του βάσι τὸ διήγημα «ἓνας ἄνθρωπος ποῦ δὲν ἦταν τιποτένιος» μὲ τὴν ἐξέλιξι ποῦ πήρε; Ἡ δὲν ἀφίνει ἀναπάντητα ἐρωτήματα ὁ «ὄμορφος κόσμος»; Ἀντίθετα, τὸ «κουλούρι» στέκει σὰν σύμβολον αὐτοέλεγχου στὴν ἀτροφικὴ ἀνθρωπιστικὴ μας ἐμπειρία ἢ οἱ «τάφοι» ἀποτελοῦν ἓνα μαστίγωμα τῆς ὑποκριτικῆς μας συμπεριφορᾶς.

Γι' αὐτὸ ἂς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ ἀγαπητὸς κ. Γκόγος νὰ φρονοῦμε, μὲ καὶ τρέφει τὴν φιλοδοξία τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ὅτι χρειάζεται νὰ μελετήσῃ περισσότερο τὸ πρόβλημα τῆς κοσμοθεωρίας.

Γ.Μ.

★
Νίκου Παπαδημητρίου : «Ἀγιοχειμῶνον» (Μυθιστόρημα), 1959.

Ἡ ζωὴ ἐνὸς καθηγητοῦ διωρισμένου σὲ κάποιον ἰδιωτικὸν λύκειον μᾶς ἐπαρχιακῆς πόλεως, μὲ ἀρχὴ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ τέλος τὴν ἀνοιξη, ἀποτελεῖ τὸ θέμα τοῦ μυθιστορήματος. Ἡ ὑπόθεσις κυλᾷ μέσα στὴν ἰδιωτικὴν ζωὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Ἡ ζωὴ του στὸ

σχολεῖο μόλις ἀναφέρεται, κι' ἐκεῖνη ὄχι στὶς σχέσεις μὲ τοὺς μαθητὰς του, ἔτσι ποὺ ἡ ἰδιότης τοῦ καθηγητοῦ γίνεται σχεδὸν ἄχρηστη. Τοὺς τόνους δίδουν ἡ ζωὴ ἢ μᾶλλον ἡ πορεία στὸ θάνατο ἐνὸς γέρου συναδέλφου, οἱ σύντομες μέρες ἐνὸς μικροῦ ἀγοριοῦ καὶ πρὸ πάντων ἡ συναισθηματικὴ ζωὴ μιᾶς νέας.

Θᾶξε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ πολλὴ χρῆσις, συσσώρευσις πολλὰκις, ἐπιθέτων, καθὼς καὶ ἡ ἐπανειλημμένη χρησιμοποίησις λέξεων ἐξεζητημένων, ὅπως αἰσθαντικότητα, θορυβώδης κλπ., κάνουν κακὸ κατὰ τὰ λοιπὰ καλογραμμένο κείμενο. Ὅσο γιὰ τὴν οὐσίαν. Δὲν εἶναι κρίμα ὁ ἥρωας νάνα ἐντελὼς ἄδειος ἀπὸ ἰδανικά; Ἐξ ἄλλου στὶς σχέσεις του μὲ τὸ ἄλλο φύλο ἀσφαλῶς ὑπάρχει αἰτὶ τὸ ψυχολογικὰ ἀνάποδο. Κι' ὅσο γιὰ τὸ κλίμα τοῦ ἔργου, εἶναι πολὺ καταθλιπτικὸ, καὶ σὲ γεμίζει μελαγχολία. Κι' ἡ λύσις του μὲ μιὰ μετάθεσι στὰ μέσα τοῦ χρόνου — πραγματικῶς λανθασμένη γιὰ ἰδιωτικὸ ἐκπαιδευτικὸ — δὲν ἀποτελεῖ λύσι παρὰ ἓνα κόψιμο ἀπότομο, ποὺ δὲν κατορθώνει νὰ τὸ ἀπαλίνῃ τὸ φῶς κάποιας ἐλπίδας, καὶ ἔτσι κάνει ἀκόμα πῶς ἔντονη τὴν κατάθλιψι καὶ ἀφίνει τὴν ἐντύπωσι τοῦ λειποῦ.

Παρὰ ταῦτα γενικῶς πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ὁ κ. Π. παρουσιάζει μιὰ καλὴ προσπάθεια καὶ κατορθώνει νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἀρκετὰ τὸν ἀναγνώστη. Καὶ μὴ καὶ τὸ μυθιστορημὰ του αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο ποὺ ἐξέδωσε, μπορούμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ μιὰ καλύτερη συνέχεια, γιὰτὶ ἀσφαλῶς δὲν τοῦ λείπει τὸ ταλέντο. Γ.Μ.Χ.

★

Στεφάνου Ρόδη: «Τριαντάφυλλα καὶ κυλάμινα» (Νουβέλλα), Ἀθήνα 1959.

Γεμάτη ἀπὸ δροσιά καὶ χάρι ἡ νουβέλλα τοῦ κ. Ρ., ὡμορφὴ στὸ γράψιμο κι' ἀκόμα πῶς ὡμορφὴ στὶς ἰδέες καὶ τὰ ἰδανικά της.

Περιεχόμενο ἡ ζωὴ τοῦ Ἄλκη, τοῦ ὄρμου πιά μοναχογιοῦ μιᾶς Ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας, ποὺ ἀνέλαβε, μετὰ τὸν πρόωγο θάνατο τοῦ πατέρα, τὴ διεύθυνσι τῆς ἐπιχειρησέως του. Μιὰ ζωὴ, ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἀγάπην κι' εὐαικρινεῖα πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ζωὴ ποὺ κατορθώνει νὰ μεταβάλλῃ τὶς ζωὲς τῶν ἄλλων. Καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ συναντᾶται καὶ συνεχίζεται στὴ ζωὴ τῆς Λουκίας, τῆς ἀγαπημένης, ποὺ τὸν ἔχασε τὴν ὥρα ποὺ ἔκανε τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν ἔνωσι τους. Καὶ τὸ κλείσιμον ἔρχεται, ὅταν πιά ὅλα ἔχουν καθορίσει τὴν πορεία τους, κι' ἡ ἀγνή Λουκία, τό-

ρα πιά ἀδελφὴ Οὐρανία, δέεται καὶ λαμβάνει τὸ οὐράνιο μήνυμα τῆς σωτηρίας.

Τὰ περιστατικὰ τῆς ἱστορίας δὲν εἶναι ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη, τὴν καθαρὰ κοσμικὴ τους, πλευρὰ καθόλου εὐχάριστα, ὅμως μιὰ λεπτὴ πνοή, ἡ πνοὴ τοῦ πνεύματος, ποὺ ἀνείη ἀνάμεσά τους δροσιζεῖ κι' ἱκανοποιεῖ. Ἐχεῖ κανεὶς τὴν ἐντύπωσι μιᾶς τόσο ἀγνῆς ζωῆς μέσα στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἀπορεῖ ἀσφαλῶς, πῶς εἶναι δυνατόν τόσες μαζεμένες εὐλικρινὰ χριστιανικὲς ψυχὲς νὰ βρεθοῦν, καὶ θ' ἀπορῆ ἀσφαλῶς, ἂν δὲν ἔχη ὁ ἴδιος τὴν πληροφορία γιὰ φιλίεσ καὶ παρῆες ποὺ χαλκεύει ἡ πίστις.

Ὁ κ. Ρ. μὲ τὰ πῶς ἀνθρώπινα περιστατικὰ δημιούργησε τὴν πῶς γλυκεῖα εἰκόνα. Τὸ καταστάλαγμα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη δὲν εἶναι ἀπόγνωσις καὶ μελαγχολία, ἀλλὰ γαλήνη. Γ.Μ.Χ.

★

Νίκου Μηλιώρη: «Τὸ Κύλισμα», Ἀθήνα 1958.

Πέντε ἱστορίεσ ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν Βουρλιωτῶν, ἐμπνευσμένες ἀπ' τὴ νοσταλγία τοῦ ξεριζωμένου πρόσφυγα γιὰ τ' ἀγαθὰ καὶ τὶς ὁμορφιὰς τῆς ὄνειρεμένης πατρίδας του, μᾶς δίνει ὁ κ. Μ.

Δὲν εἶναι μόνος ὁ Μικρασιάτης Ἕλληνας ποὺ θὰ τοῦ ξυπνήσῃ ἀναμνήσεις τὸ διάβασμα τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων σελίδων, ἀλλὰ κι' ὁ ἄλλος, ὁ μὴ πρόσφυγας, θὰ ξεχαστῇ σὲ στιγμὲς ἠρωϊκῆς ἢ θλιβερῆς καὶ θὰ νοιώσῃ συναισθηματὰ θυμασμοῦ καὶ καθήκοντος. Γ.Μ.Χ.

★

Γεωργίου Κυπρίου: «Τὰ Συριανά», Ἀθήνα 1958.

Μιὰ ντουζίνα καὶ... ἀπὸ «τύπους» τῆς Σύρας μᾶς παρουσιάζει ἐδῶ ὁ κ. Κ. Εἶναι οἱ λαϊκοὶ τύποι, ποὺ δὲν λείπουν ἀπὸ κάθε τόπο, μάλιστα στὶς καλὰς μέρες, καὶ ποὺ μὲ τὰ φερσίματά τους γλεντᾶνε τὸν πόνο τους καὶ σπάνε τὴ μονοτονία τῆς καθημερινότητος, ποὺ τυλίγει τοὺς γύρω τους.

Περιστατικὰ δίνει ὁ κ. Κ. ἀπ' τὴ ζωὴ τους, μὰ τόσο χαρακτηριστικὰ καὶ τόσο χαριτωμένα, καὶ σὰν γράψιμο, ποὺ σχηματίζει κανεὶς ὄχι μόνον ὀλόκληρες τὶς εἰκόνας τῶν τύπων, ἀλλὰ κάνει γνωριμία καὶ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὄντοτητα τῆς παλιᾶς Σύρας, μὲ τὴ σημαντικὴ, στοὺς πρώτους χρόνους τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, Ἐρμούπολι. Γ.Μ.Χ.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήνα (Τηλ. 35-023).— Θεσ/κης: Ἀγ. Σοφίας 38.— Πειραιῶς: Φωκίανος 34α.— Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήνα (1).— Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 45. ἔξωτ. δολλ. 3.— Πρωτοτ. τυπογραφείου Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.— Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.